

ცისკარი.

1867

იულისი და აგვისტო.

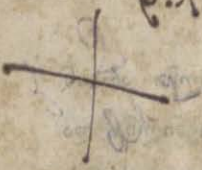
წელიწადი მეთერთმეტე.

წოდება თხზულებათა:

- 1, — მოძღვრება. — გაბრიელ ეპისკოპოსისა.
- 2, — ჰეინელამ (ლექსი) ნ. ა.
- 3, — ეილელმტელი. — ნ. ავალიშვილისა.
- 4, — მეფე გიორგი ბრწყინვალეზედ. (ლექსი.) კოლხიდე-
ლისა.
- 5, — პასუხი (ლექსი) კნ. ნ. ორბელიანისა.
- 6, — ეჰ, ქართველო. (ლექსი,) ივ. კერესელიძისა.
- 7, — მცხეთა. — ნ. ავალიშვილისა.
- 8, — უკანასკნელი დრო ქართველთა მეფეებისა — ლეო-
ნიდ ბარათაშვილისა.
- 9, — ქართული ნანიდამ (ლექსი.) ვან. ბარათაშვილისა.
- 10, — არ მოხდა. (მოთხრობა) დიმ. გრიგოლაშვილისა.
- 11, — ორი განცხადება რედაქციისა.

ტ ფ ი ლ ს ს.

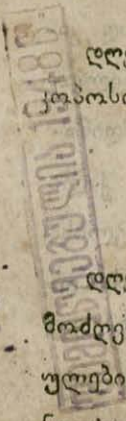
32 p.1.

მოძღვრება.

დღეს ხარებისასა თქმული, ჩუახ წელსა, გაბრიელ ების-კაზისა მიერ.

12-24

დღეს, ძმანო და დანო ჩემნო ქრისტიანენო, სიტყვისა მოძღვრებისა ჩვენისასა, ერთხელეე ჩვენგან მიღებულისა ჩვეულებისა მეზრ, მივაქცევთ საკუთრად ქალთადშა. ქრისტიანულთა ქალთა უნდა გავახსოვნოთ დღეს ჩვენ მათი დიდი მნიშვნელობა, მათი საღმრთო მოვალეობა, მათ უნდა ველოპარაუოთ დღეს ჩვენ განსაკუთრებით.

ხოლო სახედ, მაგალითად და საფუძვლად ჩვენისა აწინდელისა მოძღვრებისა მივიღოთ ცხოვრება, თვისება და ყოფაქცევა ქალწულისა მის, რომელსა დღეს მთავარ ანგელოზმან მიართვა ზეციური ხარება. როგორათაც კაკი შეხედავს რა სარკეს, განიხილავს პირის სახესა თვისსა; მსგავსად ამისა ყოველსა კეთილ გონიერსა ქალსა სარკედ უნდა ჰქონდეს ცხოვრება და თვისება ღუთაებრივისა ამის ქალისა და ამ სახით განიხილავდეს სახესა მისისა ცხოვრებისასა, არისა იგი ღირსი და სათნო ღუთისა?

რა მნიშვნელობა აქვს ქალს ქვეყანაზე? რომელნი არიან მისნი უმთავრესნი მოვალეობანი ღმრთისაგან განჩენილნი და თვით ბუნებისაგან ცხადად გამოჩენილნი? ამას აღგვიხსნის ჩუპს სამღრთო მოთხრობა დაბადებისა. ღმერთმან შექმნა რა წინაპარი ჩვენი ადამი და შეხედა რა, რამეთუ არა იპოვებოდა მსგავსი მისი შემწე, ბრძანა: „არა კეთილ არს ყოფად კაცი მარტო; ვქმნეთ მის შემწე მისებრ.“ (შექ. ბ. ით). და ამისა მერმეთ ღმერთმა შექმნა ევა მსგავსად და ხატად კაცისა და შემწედ მისა. აჰა საფუძველი ქალთა მნიშვნელობისა და მოვალეობისა: აჰა წყარო, რომლისაგან მომდინარეობს ყოველი მათი თანამდებობა და ყოფაქცევა. ქალი არის შემწე და მეგობარი კაცისა, თანა-მზიარი ყოველის. მისისა საქმისა, ბედისა და უბედურებისა, მწუხარებისა და სიხარულისა, და თუ იგი არის შემწე მისი, მაშასადამე მან უნდა შეუმსუბუქოს და გაუადვილოს კაცს ცხოვრება ქვეყანაზე; იგი უნდა იყოს კაცის ნუგეში, განმამხნეველი, განმადვილებელი, ერთი სიტყვით მეუღლე, ესე იგი ქალი უნდა შეეწიოს კაცის უღელის ზიდვას.

როდის და რომელთა საქმეთა შინა არის ქალი შემწე კაცისა? პირველი მისი შემწეობა არის ვითარცა მეუღლისა ანუ ცოლისა. აქ გამოჩნდება კვამარტი შემწეობა მისი. თვით სახელი ესე: მეუღლე — მშვენიერად გამოხატავს, რომ ქალმა უნდა შეეწიოს კაცსა მისი უღელის გაწევაზე, ესე იგი: ყოველი ცხოვრების საქმის და მოვალეობის აღსრულებასზე. კეთილსა და გონიერსა ქალსა ყოველთვის უნდა ჰქონდეს სახეში, რომ მან აქ უნდა შეუმსუბუქოს და გაუადვილოს ცხოვრება მეუღლესა მისსა; იგი პირველად, არის

მცველი და განმამტკიცებელი ოჯახის სიწმინდისა, პატრო-
 სნებისა, დიდებისა და სათნოებისა. შეორედ, იგი მართავს
 ოჯახსა, კეთილად ზრდის შეილთა მისთა, დაუცხრომელითა
 შრომითა და მეცადინეობითა შეეწევა ოჯახის რჩენასა და
 გამოზრდასა. ზოგიერთთა ქალთა აქუთ დიდათ შემძლარი
 აზრი, ვითომც ოჯახის რჩენა, ესე იგი ყოველი ამ სოფ-
 ლის საქირო ნივთების მოპოება: საქმლის, სახმლის, ტანსა-
 ცმელისა და სხვათა არის მოვალეობა ქმრისა, ანუ მამო-
 ბრივისა სქესისა; გარნა ეს აზრი არის უმართლო: აქაც შე-
 ულღე უნდა იყოს კვმმარიტი მეუღლე, ესე იგი, შემწე
 ქმრისა მისისა. დიდათ საქები და მადლიანი არის ის ქალი, რომე-
 ლიც თავის ხელის ნაშრომით არჩენს თავსა თვისსა და შეი-
 ლთა მისთა. მაშინ ის ასრულებს კვმმარიტად მისსა დანიშ-
 ნულებსა და მოვალეობასა; თუ ნაცვლად ამისა მას არ
 უყვარს შრომა და ყოველსა რჩენასა მოითხოვს ქმრისაგან,
 მაშინ ის არ იქნება შემწე, არამედ დამაბრკოლებელი და
 დამამცირებელი ქმრისა მისისა. რალა უნდა ესთქვათ ზოგი-
 ერთთა უგუნურთა ქალთა ზედა, რომელნი არა თუ შეეწევიან
 ოჯახის რჩენასა და გამოზრდასა შინა, არამედ მათითა ზარ-
 მაცობითა, დაფანტულითა ცხოვრებითა, მორთულობისა და
 უსარგებლო სამკაულის სიყვარულითა დაღარიბებენ მათა
 მეუღლეთა და ვალში მათაგდებენ მათი თუ სი-
 ტყვისა მებრ სოლომონ ბრძნისა, ქალი მხნე არის
 გვირგვინი ქმრისა მისისა, რა სახელი უნდა უწოდოთ ეს-
 რეთთა ზარმაცთა და დაფანტულთა ქალთა: ისინი დაემსგა-
 ესებიან ლოდსა, დამოკიდებულსა კაცის ყელზე, რომელი

ახრობს მას. ღმერთმა ნუ შისცეს ესრეთი მეუღლე ნურცა ერთსა კაცსა. საზოგადოთ ის კი უნდა ვსთქვათ, რომ ლაბალს ხალხს შორას ქალი უფჯობესად ასრულებს მისს^ა მოვალეობასა. იგი არის კემმარიტი შემწე ქრისა მისის^ა ყოველს საქმეში და შრომაში. გარნა კეთილ შობილთა შორის ხშირად აპოვებიან ისრეთნი ქალნი, რომელთა არა უყვარსთ შრომა, არამედ მოსვენება, ლხინი და დაფანტული ცხოვრება. გარნა ახლა მოიწია ისრეთი ღრობება, რომ ესენიც უნდა დაფიქრდნენ და გამოსცვალონ მათი ჩვეულება. მრავალნი ცვლილებანი ქვეყნის ცხოვრებასა შინა, რომელნი მომხდარ არიან და კიდევ მოხთებიან, მოითხოვენ, რათა განიღვიძონ ამათ, შეაღოკლონ მათი ყოველი მრავალი უსარგებლო ხარჯი, გამოსცვალონ სახე ცხოვრებისა, გაუადვილონ მეუღლეთა მათთა ცხოვრება, შეუდგნენ შრომასა, მოღვაწეებასა და ესრეთ გამოჩნდენ კემმარიტნი შემწენი და მეუღლენი.

დასასრულ სიტყვისა ჩუპნისა, კვალად მივაქციოთ გული და გონება ჩვენი ყოველად წმინდისა ღეთისმშობელისადმი. როგორ ცხოვრებას ატარებდა იგი? მშვიდსა, დაფარულსა, თავდაბალსა. სამკაულნი, ძვირფასნი ტანსაცმელნი უყვარდა მას, თუ არა? სრულიად არა. წმინდანი მამანი მოგვითხრობენ ჩვენ, რომელ ყოველად წმინდის ღეთის მშობელისაგან დარჩა ერთი მისი საქუთარი სარტყელი; იგი არის უბრალო, იფეი და მისი ხელით ნაქსოვი. უყვარდა მას თუ არა, უქმად ჯდომა, ქორი და განკითხვა? სრულიად არა! იგი ანუ ლოცულობდა, ანუ ქსოვდა მატყლსა, ანუ სხვა ხელ-საქმეს აკეთებდა: კვართი ძისა ისესო ქრის-

ტესი, რომლისა გაჭრა დაეზარათ და წილი იყარეს მასზედა მისთა ჯვარს მცმელთა, იყო მისი ხელით ნაქსოვი. აღარ ვიტყვი მისსა სიწმინდესა, უმანუოებასა, ღეთაებრივსა ხასიათსა და ღმრთის მოყვარეობასა. ესე ყოველი საქმაოდ ვიცით და გვისმიეს ჩუენ ყოველთა. აჰა სახე და მაგალითი, თუ როგორ უნდა იქცეოდეს ყოველი ქალი.

ჰეინგამ.

(ვეუდენი მუქთა-ხორებს).

1.

თუ რომა გაქვს ბევრი ფული,
კიდეე სხვასაც ბევრს მოგცემენ
თუ რომ ცოტა — გეფიცები —
იმ ცოტასაც წაგართმევენ.

გლახაკი ხარ — რაღას უმზერ?
მოკვლი ჩქარა, ნუ რას ელი:
ეს სოფელი მისთვის არის,
ვისაცა აქვს ბევრი ფული.

2.

თუ მოსთინთლავ მელას გვარად
შემძლებელთ და მდიდართ გულსა,
მამინ ფულსაც ბევრს იმოენი,
ვერეინც გნახავს დაჩაგრულსა.

მუხლოთ-მოღრეკით ეთაყვანე
ყვითლად მბზინავ ოქროს გროვებს,
მათთვის ჩაწექ ტახტსაშიაც
და ჰქმენ ყველა, რაც შეგარცხვენს;

მდიდართ ფების ნატურფალად
გახდომასც ნუ დაიხარებ; —
ამათ ჯილდოდ ამ წუთს სოფელს
ბევრს და ბევრს შენ გაიხარებ!...

თუ რომ ღრუ გამოგეცვალოს, —
დაგიძვირდეს საზრდო პური, —
ნუ ინალელი, თუნდ ყვედრებას
მოგყევეს შენ შინაური;

მაშინ შრომა შენ რად გინდა,
თუ კი იცი ის ხელობა,
რომ ადიდო მდიდართ ქისა, —
გამოგივა შენ წყალობა....

ნ. ა.

მოქმედება მგორე.

გამოსვლია პირველი.

ციხე-ღარბაზი ბარონ ატტინგაუზენისა.

ზალა, გოთიურად მორთული სხვა და სხვა ტროფეებით და ზუჩ-ჩაჩქანებით. დგას ბარონი, 55 წლის მოხუცი, მაღალი ტანისა და კეთილმოზობილური მებედულობისა; აცვია თბილი, ბეწვიანი შლაფროკი და უჭირავს ყაფარჯენი, რომელსაც თავზედ აქვს მიკოწიწებული მონადირეების საყვირი. კუონი და ექვსი მსახური გარს ახვევია სათიბლებით და ფოცხებით. ულრიხ ფონ რუდენცი შემოდის რაინდის მოქმადულობით.

რუდენცი.

რა გნებაეთ, შია ჩემო, მიბძანეთ.

ატტინგაუზენი.

ჯერ ერთი მომითმინე, ჩვეულებრივ ღვინო დავლიო ჩემ კარის კაცებთან. (სვამს ყანწით და მერე სხვას აძლევს). ძველ დროს რომ მოვიგონებ ხოლმე, პატარა გული გამინათლდება. ჩემ ყმაწვილობაში სულ ამათ დაკუდები, საცაჲ ვიწვიდოდნენ — სამუშაოთ, თუ საომრად; ეხლაჲ ვხეიარ შინ გაუძვრელად. ოხ! დაებრდი; ყოველი ფერი დავტოვე ამ სოფლისა, ყველას გამოეკლდი. ჩემი შთების ტერეტიყაჲ ევლარ დავტკებები ხოლმე; ასე გამინჯეთ, იქნება მხეცაჲ ე-

ღარ შენახა, რომ თითონ არ შემოიხედავდეს ხოლმე ჩემ ფანჯარაში. დიახ, რამდენიც დღე მიდის, იმდენი ჩემი სი- ცოცხლე უფრო და უფრო ნელდება და თითქმის ცივდება. ესლა მე ვდგევარ ჩრდილს, მალე ეს ჩრდილიც გაქრება— ღარჩება მხოლოდ ამის სახელი.

კუონი (ყანწს მიაართშევს რუდენცს).

შეირთევი, რაინდო! (რუდენცი არ აართმევს). შეირთევი, ერთი ჭურჭელი გვაქვს— გულიც ერთი ვიქონიოთ.

რაინდო! (რუდენცი არ აართმევს). შეირთევი, ერთი ჭურჭელი გვაქვს— გულიც ერთი ვიქონიოთ. რაინდო! (რუდენცი არ აართმევს). შეირთევი, ერთი ჭურჭელი გვაქვს— გულიც ერთი ვიქონიოთ. რაინდო! (რუდენცი არ აართმევს). შეირთევი, ერთი ჭურჭელი გვაქვს— გულიც ერთი ვიქონიოთ. რაინდო! (რუდენცი არ აართმევს). შეირთევი, ერთი ჭურჭელი გვაქვს— გულიც ერთი ვიქონიოთ.

რუდენცი (ჯდება).

შითომ ძალიან რას გეშურება? ნუ თუ შენი სიჭაბუკე ისე დაჩაჩანაკებულია, რომ ბიბიძი შენისთვის ერთ წამსაც ვერ დასამობ?

რაინდო! (რუდენცი არ აართმევს). შეირთევი, ერთი ჭურჭელი გვაქვს— გულიც ერთი ვიქონიოთ. რაინდო! (რუდენცი არ აართმევს). შეირთევი, ერთი ჭურჭელი გვაქვს— გულიც ერთი ვიქონიოთ. რაინდო! (რუდენცი არ აართმევს). შეირთევი, ერთი ჭურჭელი გვაქვს— გულიც ერთი ვიქონიოთ.

ალებენ, მხარზედ ხაერდის წამოსასხამი გადაგიკიდნია; სიძულელით უცქერი ვასსალებს და თითქმის გეთაქილება იმათი ერთგული მოკითხვა.

რუდენცი, — იმათი მოკითხვა ჩემთვის საჭირო არ არის — უკანვე წაიღონ, — მე კი ისე მოვექცევი, როგორც უფლება მაქვს.

ატტინგ. — აქ მიიღი მხარე შემადიწროებელის უფელ ქვეშ არას; ამდენს შეწუხებისგან ყველას გული უკედება, — შენი განზედ გასდგომხარ შენ ხალს, ჩენი ჩამულის მტრებს გაჰმეგობრებხარ და იმათი დაიციანები შენი ხალხის უბედურებაზედ. შენ სტდილობ ღათვართ აჩენოთ თავი, რომ მოწყალებო მოგცენ, აქ კი შენი მამული საშინელ შევიწროებაშია.

რუდენცი. — ჩემი ქვეყანა შევიწროებაშია? ამის მიზეზი რა არის? ვინ არის დამნაშავე ამის უბედურებისა? ერთი სიტყვის მეტი არ უნდა, რომ ბოლო მოეღოს ამდენ შევიწროებას და მეფის სასტიკობა მოწყალებად გადაიქცეს. მაგრამ ვაი იმათ, ვინც აუხვია თვალები ხალხს და სწორე გზის მაგიერად ბრუდე გზაზედ დააყენა; ვაი იმათ ვინც მხოლოდ თავიანთ სარგებლობისათვის აგონებს ხალხს; აესტრიელებს ფიცს უშვისცემთო. მითომ რა ენაღლებათ; ისინი თავიანთ საბატონოში განცხრომით ბძანდებიან და უნდათ, რომ მეფე მთავრად ჰყვანდესთ იმ პირობით, რომ თითონ თავისუფლები იყვნენ.

... ატტინგ.

განა შენგან ეს სიტყვები უნდა შესწოდეს?

რუდენცი.

თქვენ ხომ დაიწყეთ, — ახლა ნება მომეცით მე გაე-
თავო. — ერთი მიზანით: თქვენ რაღა ობანას სთამამობთ? ნუ
თუ თქვენში ერთი ბეწო ამპარტავენება არ იპოვება? განა
მფლობელი ბარონის საქმე ის არის, რომ მწყემსებს გაუა-
მხანაგდეს? აქ მონათ შუა გამგებლობას და გლეხების მოხე-
ლეობას, არ ემჯობინება და უფროც არ შეგმენისთ მე-
ფეს ემსახუროთ და იმის სასახლეში სცხოვრებდეთ?

ატტინგაუზ.

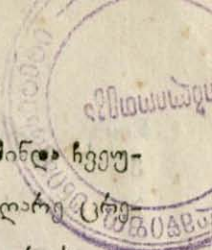
ახ, ულრიხო! როგორც ვხედავ, მატურ ენას შეუმ-
ლიხარ და შენი გული მხამით აუღისა!

რუდენცი.

ღიახ, არ დაგიმალოვ, ძალიან მეთაკილებოდა ამაყი უც-
ხო ქვეყნელების დაცინვა, აკი ბევრიც ვეღარ მოვითმინე.
იქ ჩემი ტოლები გაბსბურგის ჯარებისკენ თითქმის მიფრო-
ნავენ, მე კი აქ, გულ ხელ დაკრეფილი, ვზივარ ჩემ მაშა
პაპის შამულში და ვაფუტებ უბრალოდ ჩემ გაზაფხულის
წელიწადებს. სხვა ქვეყანაში დიდი საქმეები ხდება; მთებს
იქით დიდების ქვეყანა არისო; — მე კი აქ მიჟანგდება ზუჩი
და ფარი. ჩვენ არც მარცხში ერთხელ არც ხმლის ჩხრიალს
გაიგონებს კაცი, არც სამხედრო საკრავების ხმას; აქ მხო-
ლოდ მწყემსების ერთნაირი სიმღერა ისმის და კიდევ ცხე-
რების ბლაგილი.

ატტინგაუზ

მამ გარე მოიძულე შამული, მოიძულე! მიჰყევი აშაო.

24

შხიარულებას და განცხრომას! ნურც მაშელოს წმინდა ჩვეუ-
 ლებას უხათრებო... მაგრამ ერთხელაც იქნება მდულარე ცრფ-
 მლით მოუბრუნდე შენს სამშობლო მთებს, ერთხელაც
 იქნება ჩვენი მწყემსების ნაღვლიანი სიძღერგები, ეხლა რომ
 გძულს, აჯიგზნებენ მწუხარებებით მაგ შენს ამაყს სულს. ი-
 ცოდე: დილია სამშობლო ქვეყნის სიყვარული... შეფესთან
 ყოფნა შენ ხელს არ მოგცემს, სასახლეში ყოფნით შენი
 თავი შენვე მოგძულდება: იქ არ გიკმარებს ის ვაჟკაცობა,
 რაც ამ ჩვენ მთებში გამოაჩინე. წახვალ გაჰყიდი შენს
 თავისუფლებას, აიღებ საბატონო ალაგს, შეიქნები მონად, —
 წადი და ესე ჰქენ, თუ თითონ ბატონობა მოგებზრებია და
 თუ მოგწყინდა საკუთარი მამულის მოხშარება!.. მაგრამ, ულ-
 რისო, უფრო კარგს იქდი, რომ არ წახვიდე ალტდორფში
 და მამულს თავი არ დაანებო ამ გაჰირებულს დროს. —
 მე ვარ უშეილო, ჩემით უნდა ზოისპოს ჩემი ძველი გვა-
 რი. იმის იმედი მაინც გექნებოდა, რომ ამ ზუჟს და ფარს
 ჩაშატანდი საფლაფში. ნუ მაფიქრებინებ ამ უკანასკნელ დღე-
 ებში, რომ შენ მხოლოდ ჩემ სიკვდილს უცდი და გინ-
 და ჩემი მამული ავსტრიის ხელიდგან შიილა, და არა ჩემი
 ხელიდგან.

რუდენკი.

დიდათ ვაშავებთ, ძია ჩემო, რომ არ ვემორჩილებით
 მეფეს; მთელი ქვეყანა იმისი მორჩილია, ჩვენ კი, გაჯიუ-
 ტებულნი სიკერბით, წინ უღვებით იმის შემძლებელ ძალას,
 იმ ძალას, რომელმაც ამდენ ქვეყანას ერთად მოუყარა თა-
 ვი. სასამართლოები, გზები, ბაზრები — სულ იმას ეკუთვნიან
 და თითქმის გოტარდის ჯოგებისგანაც იღებს ღალას; ყო-

ელის მხრით შემოწმდებოდა. ენათ იმის სამთლობელო-
 ბით და ისე ენათ იმათში გაბმულნი, როგორც ბადემი. რას
 ექს ჩვენო სამეფო? თავის თავსაც ვერ გამოიხსნის. პესტრი-
 ელების ხელიდგან, არათუ ჩვენ გვიშველოს რამე. თუ თი-
 თონ უღმერთი არ გვიშველის — კოროლს რა შეუძლიან?
 თუ იმის დაპირებას მივდიეთ — ბევრი რამ არ გამოვა. იმის-
 ვის დაპირება ისე ადვილია, როგორც კოტრობის დროს
 ყველა ქალაქებისა და მიწების გაყიდვან დაგირაფება. არა,
 ძა ჩემო, უფრო გონიერობა იქნება ჩვენგან, ამ არეულ
 დროს ჩვენ მფარველად ძლიერი მეფე მოვძებნოთ. საიმპე-
 რია გვირგვინი ერთი გვარადამ მეორე გვარში გადადის, —
 ეილას დახსოვდება ჩვენი ერთგული სამსახური? მაგრამ ის
 სხვა იქნება, თუ ძრიელს მეფეს ექმსახურებით ეთგულად:
 მამინ იმედია ანად ეიტყვი, რომ კარგი მიწისთვის მიგვი-
 ბარებია თესლი.

ა ტ ტ ი ნ ა უ ზ .

ბარაქალაი კარგი სჯა გქონია, მაგრამ ცოტა ქვეს ძა-
 ლას ატან. თუთუ შენ ქვეიანი ხარ შენ მამაპაპაზედ, რომე-
 ლთაც თავიანთ უფლებებისთვის მუდამ სისხლი უღვრიათ?..
 აბა წადი ლუცერნში, იკითხე თუ რა ძნელი ასატანია ავ-
 სტრიის ბატონობა. წელან არა სტყევი, რომ ბევრგან იღე-
 ბენო ხარჯსა და ღალას: აქაც მოვლენ, აქაც დაგვიფელიან
 ცხარსა და საქონელს, მთებსა გაგვიზომენ, თავისუფალ
 ტყეებში ამოგვხრცენ ნადირს, ჩვენ ქალაქების კარებებთან
 და ხიდებთან დაგვიყინებენ მებაჟეებს და ასე ჩვენი დაქცე-
 ვით თითონ აშენდებიან და ჩვენი ხალხის სისხლის დაღ-
 ვრით ომში გაიმარჯვებენ. არა! თუ სისხლის დაღვრაა ისე

ნათქვამი სიტყვა ატტინგაუზი. (უშეგბბს ხელს).

სიტყვა მიგრიცია? ვერ გასტყვებ. მესმის. შეკრული ხარ, მე საწყალო, მაგრამ მიცემული სიტყვით კი არა, არც ფიცით, — არა! შენ სიყვარულს შეუტყვარიხარ, (რუდენცი მიბრუნდება). — პირს ნუ მარიდებ. ყოველიფერა ვიცო. შენ მოუხიბლიხარ ბერტა ფონ ბრუნესს, და სწორედ ის არის მიზეზი, რომ შენ ეგრე თავი გადაკლული ხარ იმპერატორთან საშახურისთვის: შენ გინდა მამულის ღალატით საცოლო იმონო? — სცდები! ჯერ ქალით შეგიზიდვენ შენ და რაჟი მიგიტყუილებენ, მაშინ შენ თითონ ჰნახავ შენ მოტყუილებას, მაშინ გაიგებ, რომ ბერტა შენთვის არა ყოფილა დანიშნული.

ახლა კი გმარა, ბევრი მოვისმინე. ნახეშდის! (მიღის).

შოიცადე, მე უტუნურა! წავიდა! ვილა დააყენებს? ვილა გააგებინებს იმას თავის მეტდომილებას? აი, ვოლფენშისენიც გაგვიდგა, — ესე სხვანიც გაგვიდგებიან! როგორ ყველას იზიდავს ის უცნობი ქვეყანა! ოხ! წყეულიმც იყოს ის საათი, რა საათსაც აწ ბედნიერ ქვეყანაში მოვიდა უცხო ხალხი და ღარღვია ჩვენი წმინდა და მშვიდობიანი ჩვეულება! ყველა ახალი ძალით შემოდის, ყველა პატრიოსანს ძველებურს ედება ბოლო, აზრიც, ჩვეულებაც — სულ სხვაა. მამ რაღათ ეცოცხალვარ? დიდხანია საფლავში განისვენებენ ჩემი ტოლები, იმათი ჩრდილიც აღარ სად არის, — მე რაღას ვაკეთებ აქ? ოხ ნეტა იმას, ვინც არ მოგსწრო ახალ ჩამომავლობას! (მიღის).

გამოსვლა მეორე. სივრცისმოყვარე
(იხილეთ პიხისონ შეფთისონ) პირა რა იხილ
.

ველი, შემოზღუდული ყოველის მხრით მაღალი კლდე-
ებით და ტყით; კლდეებზედ არის საფეხურიანი ბილიკები, რო-
მელზედაც ჩამოდიან სოფლები. სცენის სიღრმეში მოჩანს
ტბა, ტბაზედ მთვარის ცისარტყელა; შორს მოჩანს მაღალი
მთები და კიდევ შორს უფრო მაღალი, მეთოვლილი მთები.
ბნელი ღამეა. ტბა და თოვლიანი მთები ელვარებენ მთვა-
რის შუქზედ.

47
მელხტალი, ბაუმგარტენი, ვინკელრიდი, მეირ
სარნენი, ბურკგარდ ბუხელი, არნოლდ სევა, კლაუს
ფონ-დ ერ-ფლუე და კიდევ ოთხი სხვა სოფელი, —
ყველანი თოფ-იარაღით არიან.

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი (სცენის გარეთ).

აი ბილიკი, მე მომყევით, აი ის კლდეებიც, აი ჯვარიც,
მოველით — ეს არის რუტლი. (შეჰოდიან სანთლებით).

ვ ი ნ კ ე ლ რ ი დ .

აჲა! ყური დაუგდე...

ს ე ვ ა .

სულ არა ისმის რა.

მ ე ი ე რ ი .

ერთი ადამიანის სულიც არა წაწანებს აქ: ყველაზედ
ადრე ჩვენ მოვედით; უნტერ-ვალდნელები ვართ-და.

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი .

ენლა კარგა დრო უნდა იყოს გასული.

ბ ა უ ზ გ ა რ ტ ე ნ ი .

სელისბერგის ყაჩაღთმა ორჯელ დაიყვინა, — ჯერ ღიღი ხანი არ არის. (შორიღგან მოისმის წყარუნი).

მ ე ი ე რ ი .

გესმით?

ბ უ ხ ე ლ ი .

ეს ტბის იქით რომ მოსალოცავია — იქ რეკავენ ცის-კრისას.

ფონ-დერ-ფლუე.

წმინდა ჭაერია, — ხმა შორს შიქვს.

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი .

წადით ვინმე, მოაგროვეთ ჩინჩხვარი და დაანთეთ, რომ შეგობრებმა ადვილად გვიპოვონ. (ორი სოფლელი მიდის) სევა.

რა მშვენიერი მთვარიანი ღამეა! სარკეს არა ჰგავს და მშვიდებული ტბა?!

ბ უ ხ ე ლ ი .

უფრო კარგი, უფრო ადვილად მოკურდებიან, ვინკელრიდი (ხელს გაუშვებს).

აბა ერთი იქით უყურეთ: რა არის?

მ ე ი ე რ ი .

აბო სად? აგერ, მართლა!.. ღამე ცისსარტყელა ვის გაუგონია?!

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი .

მთვარისა არის.

ფონ-დერ-ფლუე.

აი იშვიათი მოჩვენება! ზოგი ისე კედება, რომ ვერ

მელხტალი.

ოხ, შტაუფახერო! ენახე ის, ვისაც ველარ შეუძლიან ჩემი ნახვა! ხელები მივაფარე თვალებზედ და ის უსინათლონი ისე ნაირად მიყურებდნენ, თითქოს მაგიერს მიხდიანო.

შტაუფახ.

ჩადროს შაგიერის გადახდაზედ არის ლაპარაკი? ჩვენ უნდა დაუხვედეთ ბოროტებას, რომელიც დღითი დღე უფრო და უფრო გვაწუხებს. ახლა ერთი მითხარ, რა გარიგე უნტრვალდენში? იშოვე მეგობრები? რას ფიქრობენ ამ საკმეზედ სოფლელები? ან შენ როგორ დაეხწიე მხვერავეებს?

მელხტალი.

მე წაველ სერენის მთებით, გავიარე ყინულით მოქედილი თვალ გაუწვდენელი მინდერები, სადაც ყაეის ხშის მეტი არა ისმისრა. მიველი იმ ალაგთან, სადაც ურისა და ენგელბერგის მწყემსებს ცხვრები უყენიათ. როცა მომწყურდებოდა ყინულ ქვეშიდამ გამონადენ წყალსა ესეამდი. საფართუ მომინდებოდა — შევდიოდი უპატრონო ქონებში, როგორც პატრონი და როგორც სტუმარი. ამგვარი მოგვივაგლახით ძლივს მივახწიე ხალხის საცხოვრებელ ალაგს. ცამდროს იქ გაეგოთ ახალ უსამართლოებზედ და შევიწროებზედ... ჩემ ბედზედ ყველგან პატრისცემით და პურმარილით მიხვდებოდნენ; და საცა კი ვერყავე, ყველგან მესმოდა უმადურება ახალ მთაფრობაზედ. როგორც ალპები არიან უცელელნი, როგორც ყოველ წელიწადს ერთი და იგივე მცენარე იზდება მთებზედ, როგორც ერთნაირად მდინარეობენ ტუები, როგორც ღრუბლები და თითქმის ქარიც მიდიან და მოდიან შეუცვ-

ღელად; — ისე შეუცვლელნი არიან ხალხის ჩვეულებები და ისე შეუცვლელად გადმოუციათ ყოველივენი წინაპართ ჩაიცი მომავლობისთვის. იმათ არ მოსწონსთ ახალი მმართველობა, — ისეც თავიანთ ძველ ცხოვრებას მისდევენ. ვისთანაც შივილოდი, ყველანი სიხარულით მმასპინძლობდნენ, და როცა გაიგონებდნენ ხალხში ჩემ ლაპარაკში ჩენი სოფლის გამოჩენილი პირების სახელებს, უმეტესად შენსას და ე. ფურსტისას, — მისწვდებოდნენ ხალხში კედელზედ დაქანებულ ხმლებს და მეტის მეტი გრძობისგან ცეცხლივით აენთებოდათ ხალხში თვალები, მფიცავდნენ ყველგან წამოყოლას, თუ გინდ თვით სიკვდილზედ, ოღონდ კი ისინი წაგეიძღვენო, ე. ი. თქვენ. ესე ერთი სახლიდამ მეორე სახლში მივიღიოდი და მამ ნაირად მივატანე ჩემ სამშობლო ევლსაც, სადაც ბევრი ჩემი ნათესავები ცნახე და იმაში მამ ჩემიც, დაბრმავებული, სხვის ნაშჯაზედ მწოლარე, რომელიც კეთილ ხალხს დაეგო იშისთვის...

შ ტ ა უ ფ.

ოხ, ღმერთო!... ჩემი მშენებელი, ჩემი მშენებელი, ჩემი მშენებელი...
 იმენ შიხოც მიე რამ ელ ხ ტ ა ლ ი. ანტუგოუბონ კანცტამ
 მაგრამ არ უმტირნია; მარ მინდოდა უბრალოდ კრემლით ვემ
 გამეჭარწყლებინა ჩემი მძიმე უბედურება, როგორც უჭირუიუ
 ფასი რამ — დაეიმარხე ისეე ჩემს გულში ჩემი ნალევი და
 ვფიქრობდი მხოლოდ საქმეზედ. ყველა დაფარული შენებები
 დაეიარე, ყველა ხეობაში ვიყავი, ყინულიანი ხეობის ძარიც ვინ
 არ გადამჩა და, საცა კი ვიყავ, ყველგან უჩივის ხალხი შენ
 ვიწროებას, და თიქმის იქაც ავძარ ხალხი, სადაც ცივის-
 ხლეულოდ უყურებდნენ ახალ მმართველობას! ერთის სიტყ-

ერთ, ესლა ცველანი ჩვენ გვეუთენიან სულითაც და ხორცითაც.

შ ტ ა უ ფ ა ხ.

ბერი გაგიბეგებია ამ კოტა ხანში.

შ ე ლ ხ ტ ა ლ ი.

ჯერ სად არის — კიდევ მოგახსენებ რასმე: ის ორი სიმაგრე — როსბერგი და სარნენი, თითქმის მიუსაყვალნი, სადაც ჩენი მტერი არის გამაგრებული, — იქაც ვიყავი და კარგადაც დავათვალიერე იქაური ციხე-დარბაზები.

შ ტ ა უ ფ ა ხ.

როგორ გაჰბედე შესვლა ფოცხერის სოროში?

შ ე ლ ხ ტ ა ლ ი.

ბერის ტანისამოსი ჩაიცვა: რომ შეველ, — ლანდფოხტი იფე სადილზედ იჯდა... აბა ესლა იფიქრეთ: შემიძლიან, თუ არა უნდა თაისი შემაგრება? ჩემს მტერს ვხედავდი — მიგიერი კი არ გადამ დაუხადე.

შ ტ ა უ ფ ა ხ.

ბერი გაგიბედნია, ბარაქალა შენს ბიჭობას... (ამასობაში სხვებიც მოახლოვდებიან). ახლა მითხარ ეინ არიან შენი შეგობრები? ეინც მოგიყვანია — გამაცან, რომ უფრო გულ-ლიად ვილაპარაკოთ ერთმანერთთან.

შ ე ი ე რ ი.

ჩვენ სამკანტონში ეინ არ გიცნობთ თქვენ? მე შევიანდები მიეერი, სერნილამა ეარ; ეი ესეც ჩემი დისწული გახლავთ — ესე სტრუტ ეინკელირდი.

შ ტ ა უ ფ ა ხ.

შენ მე ნაცნობი სახელს შეუბნებია: ერთა ეინკელირდი.

გამიგონია, რომელსაც ვეილერის ჭაობში ვეშაპი მოუ-
ლაეს და თითონაც ზედ დაჰკლამია.

... ინკელრიდი.

ის გახლათ ვერნერი, ჩემი წინაპარი იყო.

... შელსტალი (აჩვენებს ორ სოფელზედ).

... ესენი ტყის იქით სცხოვრებენ; ინგელბერგის საეკლე-

სიონი დასალები არიან, მაგრამ თქვენ ნუ მოიძულებთ ამათ,

... რადგან საკუთარი მამული არა ექვსთ, რა უშავს? — თავიანთი

... ქვეყანა ძალიან უყვარსთ.

მტაუფახს.

ხელი მომეციოთ. ბედნიერია ვინც არავისგან არ არის და-

მოკიდებული და თავის მუფლად სცხოვრებს თავის მიწა-

ზედ, — მაგრამ პატიოსნება უმაშულოდ თვისა ცუდობისგან და-

... ჰქია, მინუ ეს ძაღლფუნ მინდოდაცხედ, ინდობს უბო-

... უფროსი უფროსი კონკონრა დ ხუნი.

... აი რედინგი, ჩენი ძველი ლანდშანი.

... ში — დედას დედა ინდო მ ე ი რ ი.

... ფიცრობ: ჩემი მოდაევა; შე და მაგას დაეა გუაქეს ერთ

მიწაზედ. დიას, რედინგო, ჩვენ მტრები ვართ სასამართ-

ლოს წინ, მაგრამ აქ ამეგობრები ვიყენეთ. (ხელს არ-

... თმევს). ... მინდობს დედას დედას დედას დედას

... ინდობს კონკონრა დ ხუნი.

... ინდობს კონკონრა დ ხუნი.

... ინდობს კონკონრა დ ხუნი.

... აგერა ისინი მოდიან... აცანი გესმისთურის საყვირის

ხმა? (მარჯენიე და მარცხნიე კლდეებზედ ჩამოდის შეთოფ-

... იარაღიანებული ხალხი).

...დომ იმდენ ინტე მ. უერ ი. კასოუნობ, იმთავნიც
აგერ მღვდელიც მოსდევსთ. ხედავთ, როგორც უკლე გზას
და ღამეს არ შეჰპოვებია, როგორც ერთგული მწყემსი თა-
ვის სამწყსოს გულისთვის. მამ, კიბეზეც დაფუძვსა

(ფრუტულფოპისა მტყელებ აუ მტარ ტენ ი.)

აგერ პეტერმანი და ვალტერ ფურსტიც; შაგრამ ტელლი
არ სადა სჩანს. (ვალტერ ფურსტი, რესსელმანი) (პასტორი),
პეტერმანი (კისტერი), კუონი, ვერნი, რუოლი და ვიდე
სუთი სოფლელი, ყვლანი ოცდა ცამეტნი არიან; შემოვსე-
გვიან (ეცხლს).

...თქონა და მტყელებს ე. ფურსტი ი. ოცენი იუღმ
...ამის ამას იქით ჩვენს საყუთარ მამაპაპის მიწაზედ უნდა შევი-
...იჭრიბნეთ სოლმე როგორც ავაზაქები; და ბნელ ღამეში, რო-
გორც ქურდები, ვეძებდეთ ჩვენს უფლებას ისე წმინდას და
ნათელს, როგორც ნათელია მზე მოწმენდილ ცაზედ..

...იმთავნიც ელ ხ ტა ლ ი. იგმიფტ ია
...არა უშავსრა, რასაც ღამე, ბნელაში დაეთესავთ—ის ღლი-
...ობსით და მწიფდება სასიხარულოდ და თავისუფლებისთვის
...ლონამას ობი ინტრტმ რესსელ მან ი. მათე თეპწინ
...თხე შომისმინეთ, რა მაუწყა უფალმან: ჩვენ უნდა შევაღვინოთ
მოკლაკეთ საზოგადოება და მთელი ხალხისთვის უნდა მო-
ვილაპარაკოთ. ახლა დავიწყოთ თათბირი, როგორც მამაპაპას
ჰქონია ჩვეულება, და თუ გვაკლია რამე ამ ჩვენს კრებაში—
გარემოებით მოგვეტყევათ: უფალი ყველგან არის, სადაც კი
მართალ-მსაჯულობა; ჩვენ ვართ უფლის საფარველ ქვეშ.
...ფლოცენ სიფთხემ ფრმბლ მტაუ ფახ. მთე გიშტჯონ) მამ

მართალს ბძანებუ ისე მოვიქცეთ, (როგორც ჩვეულება გვი-

ჩვენებს. თუმცა ბნელია ეხლა, მაგრამ ჩენი სიმართლე ნათელია.

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი.

ცოტანი კი ვართ, მაგრამ ყველა ჩენი მოძმეთ გული აქ არის, რადგან ხალხის მეთაურნი აქ არიან.

კ ო ნ რ ა დ ხ უ ნ ი.

თუმცა თან არა გვაქვს ჩენი ძველი წერილები, მაგრამ ყველა ჩვენგანს მესხიერებაში აქვს დამარხული იმათი სიტყვები.

რ ე ს ს ე ლ მ ა ნ ი.

მაშ ახლა, მეგობარნო, შეკარით წრე; ჩაურჭეთ ხმლები მიწაში: ხმალი ძალადობის იარაღია!

მ ე ი ე რ ი.

ლანდმანი შუაში ჩადგეს, — ჩვენკი გარს შემოვერტყათ.

პ ე ტ ე რ მ ა ნ ი.

აქ სამი ხალხია, — მეთაურად რომელი უნდა იყოს?

მ ე ი ე რ ი.

მაგაზედ შვიცი და ური გაჯიბრდნენ, — უნტერვალდენს დაუთმია მაგათთვის მეთაურობა.

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი.

ღიახ, უნტერვალდენს დაუთმია მეთაურობა; ის თავის შემძლებელ ბეგობრებს სთხოვს შემწეობას.

შ ტ ა უ ფ ა ხ.

მაშ ურიმ აიღოს ხმალი: ომში იმის ბაირალი წაგვიძლევს ხოლმე წინ.

ე . ფ უ რ ს ტ ი.

არა, ეგ პატრივი მარტო შვიცს შეეფერება: ჩვენ უიმი-

სოდ არ ევარგივართ.

რ ე ს ს ე ლ მ ა ნ ი.

მე დაეპოლოვებ თქვენ კეთილშობილურ დაეას: თათ-
ბიჩში შეიცი იყოს მეთაური და ომში — ური.

ვ. ფ უ რ ს ტ ი (აძლევს ხმალს შტაუფახერს).

ინებეთ.

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

არა, ჩემზედ უფროსი აქ სხვაა.

გ ო ფ ი.

აქ ყველაზედ უხუცესი ულრიხ შმიტია.

მ ე ი ე რ ი.

შამაციც არის; მაგრამ რადგან ვასსალია — შეიცის მა-
მასახლისობა არ ეყუთენის.

შ ტ ა უ ფ.

მამ აი რედინგი, ჩვენი ძველი ლანდმანი; ამაზედ კარგს
ვიღას ვიპოვნით?

ვ. ფ უ რ ს ტ ი.

მამ ლანდმანიც და მეთაურიც ეგ იყოს. ვინც თანახმა
ხართ, ხელი აიშვირეთ ზევით. (ყველანი მარჯვენა ხელს აი-
შვერენ ზევით).

რ ე ღ ი ნ გ ი.

ღმერთსა ვფიცავ — არც ნამწყვწს არ უღალატებ სიმარ-
თლეს და ჭემმარიტებას. (ამის წინ ჩაურჭობენ ორ ხმალს;
ყველანი წრესავით შემოერთყმიან გარს. შეიცს უჭირავს
შუა ადგილი, ურის — მარჯვენა და უნტერვალდენს — მარც-
ხენა. რედინგი დგას ხმლებზედ დაბჯენილი). ერთი მითხა-
რით: რისთვის დაგინებებიათ თავი თქვენი ოჯახობისთვ

და ამ შუალამისას შეჰყრილხართ საში ქვეყნის ხალხი ამ უდაბურ ალაგს? რა არის მიზეზი თქვენი ახალი კაფშირისა, რომელსაც ეხლა აღგენთ?

შ ტ ა უ ფ ა ხ. (შედის წრეში).

ახალ კაფშირს კი არ აღგენთ, ჩვენ გვინდა ძველი, მამაპაპის კაფშირი გაეახლოთ. იცოდეთ, ძმანო! თუმცა მიწა და წყალი ჩვენ სხვა და სხვა გვაქვს, თუმცა მთებიც გვიძებს შუა და მმართველობაც სხვა და სხვა გვაქვს, მაგრამ ყველანი ერთი ჯიშისანი ვართ, ერთი სისხლი დუღს ჩვენ სხეულებში და ერთი მამულისაგანა ვართ აღზრდილები.

ვ ი ნ კ ე ლ რ ი დ.

მამ მართალი არის, რასაც ჩვენში მღვრიან, ვითომც ჩვენ შორიდამ ვიყოთ მოსულები? ერთი გვიამბვით, თუ ღმერთი გწამთ, როგორ ყოფილა ეს, — რომ ახალი კაფშირი უფრო კარგად შევებქვით ძველთან.

შ ტ ა უ ფ.

აი მოხუცნი როგორ გვიამბობენ ხოლმე მაგაზედ: ოდესმე სცხოვრებდა თურმე შორს ჩრდილოეთისკენ ერთი დიდი ხალხი; ამ ხალხში ერთ დროს ჩამოვარდნილიყო სამინტლი სიძვირე ყოველიფრისა და ამისგამო ცხოვრება ძალიან გაძნელებულიყო. მაშინ იმათ ეთათბირნა და ისე გადაეჭრა, რომ წილის ყრით ყველა ათისთავი გადასახლებულიყო სადმე; — ესრეც მოეხდინათ, ერთ სამინელ ხროვა ეცსა და დედაეცს აეყიდნა გუდა-ნაბადი და წამოსულიყო სამკურთასკე. გზაზედ შერკული უხეულება გამოეელოთ და ჩემეცების მიწაში რომ მოსულიყვნენ — მრავალი ომები შემთხვეოდათ, და ბოლოს მოსულიყვნენ ამ ტყიან მთებ-

ზედ. წასულიყენენ კიდევ წინ და ბოლოს იმ უდაბურ ველთან მისულიყენენ, სადაც ეხლა მიოტტი ჩამოდის მწვანით მოსილ კიდეებ შუა. იქ ადამიანის უვალის ვერსად ეპოვნათ, მხოლოდ ტბის პირზედ კი ენახათ ერთი მენაგის ქოხი, რომელსაც თურმე გადაჰყვანდა და გადმოჰყვანდა ტაზზედ ხალხი. ესენი როცა მოსულიყენენ ქოხთან, მაშინ ტბა საშინლად აღელვებული ყოფილიყო. რადგან გადასვლა არ შეიძლებოდა, დაეცადნათ აქ და ამ დაცდაში გაეშინჯათ მთელი მხარე და, რა დაეკუთ სიუხვე ტყათ, თუ წყლით და ყოველის ფერით, — ისე გაჰხარებოდათ, თითქო ისევ თავიანთ მამულში მისულიყენენ. მაშინ ერჩიათ ყველას აქ დასახლება და აეშენებინათ სოფელი შვიცი; დაეწყათ მუშაობა და მრავალი ტანჯვა გამოეარნათ ტყეების გადათხრაზედ სადგომი ადგილის მოსაწმენდათ. შემდგომ გამრავლებულიყო ამათი რიცხვი და, რადგან აქ ვეღარ დატეულიყენენ, გაეწინათ შავ მთებამდის და თითქმის ვეისლანდამდისაც, სადაც ეხლა, მთებს იქით, სცხოვრებს სხვა ხალხი და სხვაენით მოლაპარაკე. სტანცის სოფელი აეშენებინათ ვერნალდში, ალტდორფის სოფელი — რეისში; მაგრამ ამათი ჯიში შეუცლელად დარჩენილიყო. ყველა უცხო ხალხისგან, რომელნიც შემდგომ დასახლებულან ამ ველებზედ, შევიცარიელი ყოველთვის გაირჩევა თავის კეთილშობილური გულით და სულით...

მ ა უ ე რ ი.

ღიახი ჩვენ გვაქვს ერთი სისხლი და ერთი გული.

ყველანი (ერთმანერთს ხელს ართმევენ).

ჩვენ ერთი ხალხი ვართ და თანხმობაც უნდა გვქონდეს.

შ ტ ა უ ფ .

ბევრი არიან სხვის უღელ ქვეშ, ბევრი თავისთავად დაჰმო-
ნაებთან ძალიანებს, ამ გვარ ხალხს ჩვენ ქვეყანაშიაც ბე-
ვრს ვიპოვნით; — იმათი ბოლო ის არის, რომ, როგორც თი-
თონ სხვის უფლების ქვეშ არიან, ისე შეილებსაც დაუმევი-
დრებენ მონობას. მაგრამ ჩვენ, რადგან ვართ დიდებული
ხალხის ჩამომავლობა, — ყოველთვის ვიცაედით თავისუფლებას,
მუხლს არ ვიდრეკდით კოროლის წინ, მხოლოდ ჩვენი ნებ-
ით იმპერიის მფარველობა მივიღეთ...

რ ე ს ს ე ლ მ ა ნ ი .

ღიას! ჩვენი ნებით მივიღეთ იმპერიის მფარველობა: თითონ
იმპერატორი ფრიდრიხის წიგნებშიაც ესრე სწერია.

შ ტ ა უ ფ .

მაგრამ თავისუფალთაცა ჰყავსთათვი — მეთაური. მეთაური უნ-
და იყოს უმაღლესი მსაჯული, რომ დაეის დროს იმასთან მოეძებ-
ნოსამართალი. აი ამის გამო ჩვენ წინაპართებოვნათ ყვისრისთ-
ვის, რომელიც ყოფილა მბძანებელი ყველა იტალიისა
და გერმანიის ქვეყნებისა, რომ იმას მიეღო თავის მფარ-
ველობის ქვეშ ჩვენი ქვეყანაც, და ჯილდოდ დაჰპირებოდ-
ნენ ომის დროს შემწეობას: მხოლოდ ერთი ვალის
აქვს თავისუფალს — უნდა დაიცვას მტრისგან იმპერია, რომ
მელიც თითონ იმას იცავს...

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი .

რაც მაგას გადაემატება — მონობის ნიშანია.

შ ტ ა უ ფ ა ხ .

ჩვენი წინაპარი არეულობის დროს აესტრიას შეელოდნენ,
იტალიასაც წაჰყენენ კოროლს საიმპერატორო გვირგვინის

დადგიწლად; მინ კი თავიანთ საქმეს თითონ განაგებდნენ საკუთარი კანონებისა და ჩვეულებისა მეტრ: იმპერატორის საქმე იყო მხოლოდ კაცის მკლდლის განსაჯვა; ამისთვის იმას ჰყენებდა დანიშნულად გრაფი. ეს გრაფი სცნობოდა თავის ქვეყნაში, ჩვენში კი მოკიდობდა მხოლოდ კაცის კვლის დროს და უდავიდარაბოდ, ცის ქვეშ, გაარჩევდა ხოლმე სამართლიანად საქმეს. მამ ერთი მიბძანეთ: ამაში მონობის ნიშანი არის რამე, თუ ვისმე ეჭვი გაქვს — ნუ დაჰფარავთ.

მოკუ. ი.

არა, მაგაში ეჭვი არა გეაქვს ჩვენ: ყოველიფერი მართალია, რაც თქვენა ბძანეთ: ჩვენ დღეში შევიწროება არ გამოგეცდია.

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ .

ერთხელ მეფემ იხება ჩვენი მიწებით დაესაჩუქრებინა სასულიერო წოდება, მაგრამ, ჩვენ რომ უარი უთხარით — სასულიერო წოდება უსაჩუქრო დარჩა. ერთხელაც ბერებს უნდოდათ ჩვენი მთების დასაკუთრება და ეთხოვრათ ამხედ მეფისთვის; მეფეს ნება დაერთო და წიგნი მიეწერა აბბატთან, თუ მენ გჩუქნი უპატრონო მიწებსაო, თითქო არ იცოდა, რომ ჩვენი საქონელი და ფარები შიგა სძოდნენ. აბბატმა ეს წიგნი ჩვენ გამოგვიგზავნა. ჩვენ ამხედ ამგვარი პასუხი მივეციით: „კოლოლს არ შეუძლიან სხვას აჩუქოს, რაც ჩვენ გვეკუთვნის, და თუ აესტრიას უნდა ჩვენი სასულიერო უფლება წაგვართოს, — მაშინ ჩვენ უმისოდაც ვიცხოვრებთ ჩვენს მთებში.“ აი ესე ეპასუხნათ ჩვენ წინაპართ: ახლა ჩვენკი უნდა მოვითმინოთ უპატრონობა ახალი მთავრობისა? განა სხვის ხელქვეყითს ის უნდა მოუთმი-

ნათ, რასაც თითონ შეფეს არ უთმენდი? ჩვენ თითონ გვიზოვნია ეს მიწა; ჩვენ თითონ გვიჯაფაენია და უღაბური ტყიდგან და ნადირთ სოროებიდგან ხალხის სადგური გაგვიკეთებია; ჩვენ გავწყვიტეთ დრაკონები, გავასუფთავეთ ჩენი მოწამლული ქაობები; ჩვენ დავტყვევით ეს კლდეები და ღრეები ამისთანა მშენიერი გზებით, ამისგამო ეს ქვეყანა ჩვენია. მთელი საუკუნოები გასულა რაც ჩვენ გვიჭირავს ეს მამული, — განა შეუძლიან სხვის ვასსალს მოვიდეს და გვემუქროდეს დამონაეებას? განა გულგრილად უნდა უტყვიდეთ ამ გვარ შერცხვენას ჩვენ სამშობლო ქვეყანაში? ნუ თუ ჩვენ ვაფს ვერ მოუტელით განა ვერას ვაწყობთ?.. (ხალხი აღელვებაში მოვა). არა, კმაა! ბოლომდე უნდა მოვლდეს შევიწროებას! თუ შევიწროებული სამართალს ვერ პოულობს და ძალიან შეწუხებაშია, მაშინ აღარა ვაწყობარა: ზეცას უნდა მიჰმართოს შემწეობისთვის — იქ იშოვის სამართალს, იქ სამართალი, როგორც საუკუნო მანათობელი, მტკიცე და მიუცვლელია. მაგრამ თუ ზეცაც ვერას უშველის — მაშინ იმან თავის ბასრ-ხმალს მიჰმართოს!.. ადღეთ ცოლისთვის და შვილებისთვის!

ყ ვ ე ლ ა ნ ი (ხმლებს დააჩხარუნებენ).

ადღეთ ცოლისთვის და შვილებისთვის!

რ ე ს ს ე ლ მ ა ნ ი (შედის წრეში).

ვერ მინამ ხმლებს აიღებთ და ძალას მოიხმარებთ, რატომ არა ჰფიქრობთ, რომ თქვენ კიდევ დრო გაქვსთ მეფესთან მშვიდობიანად გაირიგოთ საქმე: ერთი სიტყვის მეტი რომ არ დახარჯოთ — შეიძლება ეხლანდელი შევიწროება მოიხსნოს ჩვენში: ფიცი მიეცით ავსტრიას და მეტიც არა

ბილათრა...
...
... მ ა უ ე რ ი .

რაო? ფიცი მივციტო?

ბ უ ხ ე ლ ი .

მავას ყურს ნუ უგდებთ!

ვ ი ნ კ ე ლ რ ი დ ი .

მგრე მხოლოდ ძოლალატე იტყვის, მამულის მტერი!

რ ე დ ი ნ გ ი .

დამშვიდდით, მოკავშირენო!

ს ე ვ ა .

რაო? ავსტრიელებმა უნდა შეგვაჯიწროონ, და ჩვენყო
ფიცი მივციტო? ღმერთმა გვაშოროს!

ფ ო ნ - დ ე რ - ფ ლ უ ე .

ხევწინით ვერ დაგვაფიცა — ძალით დაგვაფიცებს!

მ ე ი ე რ ი .

აბა მამინ ვიქნებით სამილის შვილოდ მონობის ღირსი!

... მ ა უ ე რ ი .

იმას ჩამოერთოს ყველა უფლება და სიმატლე, ვინც
კიდევ გაახსენებს ფიცის მიცემას. — ლანდმანო, მე მსურს რომ
ეს პირველ კანონად იყოს ჩვენში.

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი

მგრე, მგრე! ვინც კიდევ იტყვის ფიცის მიცემაზედ, იმას
უნდა წაერთოს ყველა უფლება და პატივი და აღარაფერი
უნდა მიეყაროს ახლოს.

... ყ ვ ე ლ ა ნ ი . (იღებენ მარჯვენა ხელებს ზევით).

— მგრე იყოს!

იფიქრებოდა რე სსელ მან ი... გმობო

— ახლა კი, მეგობარნო, თავისუფალნი ხართ — მხოლოდ ამ ახალი კანონით. ეხლა უფრო ველ არას გააწყობს ავსტრია, რადგან თხოვნითაც ვერა გაარიგარა.

იოსტ ვეილერი.

მაშ საქმეს შეუდგეთ.

რედინგი.

მოკაემირენო! ერთი მითხარდი: ყველა სამუალება მოიხმარეთ? იქნება თითონ კაროლმა არ იცის, რა შეეწროებაში ვართ. იმის ნებით არის ეს შეეწროება ჩვენს თავს? ჩვენ ეს ყველა უნდა შეეცყოთ და გამოეცადოთ; ჯერ უნდა გავგზავნოთ იმასთან საჩივარი, და თუ უარს გვიტყვის, მაშინ ხმლებს მიემართოთ. ღმერთიც მაშინ მოგცემს შემწეობას, როდესაც კაცისგან ვეღარას მოველოდებით.

შტუფაბ. (მიუბრუნდება კონრად ხუნს).

აბა ერთი თქვი, რაც იცი.

კონრად ხუნი.

მე ვახლდით რეინფელდში, კაროლისათვის საჩივარი უნდა მიმერთმეინა ლანდფოხტუბზედ, ამასთან მეთხოვნა რომ გავაზღვებინა ჩვენი ძველი უფლებებები.. ჩემს გარდა იქ ბევრი დებუტატი იყვნენ შეაბიიღვან და რენის ხეობიდგან; ამგვარივე სათხოვარი ჰქონდათ. იმათ ყველამ მოიგეს საქმე და სიხარულით დაბრუნდნენ ბაეიანთ სახლებში, მაგრამ მე, თქვენ დებუტატს, დამიძახეს სათათბიროში და ასე მითხრეს: ჩვენ იმპერატორს ეხლა ბევრი საქმეები აქვსო — არა სკალიანო; თქვენც სხვა დროს

როდისმე მოგიგონებსთო. — რაღა მექნა? გამოვბრუნდი
 და წამოვედი. კოროლის დარბაზებში რომ გამოვედიოდი —
 ცნახით — გერცოგი იოანე დგას ცრემლიანი თვალებით და
 თანაც ვარტი და ტყვერფეღლი თახლავს; ამბობ დაშიძა-
 ხეს და მითხრავს: მარტო თქვენი თავის იმედი გქონდეს-
 თო, მეფისაგან ნურა სამართალს ნუ მოელოდებიო, აი
 შეხედეთ უფრო რა უსამართლოებას შერბობ, თავის
 დეიძო ძმის წულს მამის სამეციდროს ართმევსო და
 თქვენ რაღას გიზამთო? გერცოგი, ხან თქვენც, ხე-
 დაეთ, სრული წლოვანიო, კარგად შეუძლიან თავის მა-
 მულის მოვლაო, მოვიდა სთხოვა კოროლს თავის სამე-
 ციდრო სამფლობელო და კოროლმა, ნამდვილი გერ-
 ცოლის მაგიერად, ფოთლების გვირგვინი დაადგა: ზერ-
 ნამ ყმაწვილი ხარ, ამან დაგამშვენიოსო.

მ ე ი ე რ ი.

გაიგეთ? კოროლისგან ნურა სამართალს ნუ მოელოდები-
 თო... თქვენი თავის იმედი გქონდესთო.

რ ე ღ ი ნ გ ი.

მამ აღარა გაგვეწყობა რა. ახლა მოვილაპარაკოთ ჩვე-
 ნი საქმე როგორ წაიყვანოთ.

ე ა ლ. ფ უ რ ს ტ ი (მევა წრეში).

ჩვენ გვინდა მხოლოდ ჩვენი უღელი გადვიგლოთ და და-
 ვიშვიდროთ უფლებანი, რომელნიც მამა-პაპათ უნადვრძე-
 ბიანთ ჩვენთვის უხალ უფლებას ნუ მოვითხოვთ: მეფისა —
 ინ მეფეს უნდა მთქვას. — უისა გყავთ ბატონი? —
 იტყვნ სრულ პოტოტობენი მ ე ი ე რ ი.
 კოროლი ავსტრიის მინა მიჭირავს იჯარით.

ვ. ფ უ რ ს ტ ი.

მე აძლიერებ ღალბა, რამდენიც ვალად გაქვს.

ი ო ს ტ ე ე ო ლ ე რ ი.

მე რაპერსველს ვაძლიერებ ხარჯს.

ვ. ფ უ რ ს ტ ი.

უნდა კვლავ აძლიერებ, როგორც აქამდის გიძლიერებ.

რ ე ს ს ე ლ მ ა ნ ი.

მე ცირიხის ეკლესიას მივეც ფიცი.

ვ. ფ უ რ ს ტ ი.

ეკლესიისა — ეკლესიასვე მივეც.

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

ჩემი იჯარები — სულ იმპერატორის მოცემულია.

ვ. ფ უ რ ს ტ ი.

ყველამ აასრულოთ, რაც მოვალეობა გაქვს — არც შეტია საჭირო და არც ნაკლები. ჩვენ მხოლოდ გვინდა ბოროტი მმართველები მოვიშოროთ... ამასთან, თუ შეიძლება, ეს ავასრულოთ სისხლის დაუღვრელად; მაშინ იმპერატორი გაიგებს, რომ მხოლოდ გჰკირებამ ჩაგვადენინა ეს საქმეები, და, თუ ჩვენ საზღვარს არ გავცილდებით, უეჭველია არ აგვიღელდება.

რ ე დ ი ნ გ ი.

ახლა საქმე როგორ დავაბოლოოთ? მტერი შეიარაღებულია, და თუ ჩვენც იარაღს არ ავიღებთ და არ ეიომებთ — როგორ მოვიგებთ საქმეს?

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

მოვიგებთ, თუ ჩვენც შეიარაღდებულს გვინახებენ, — მოულოდნელობით თავს ზარი დაეცემათ.

მ ე ი ე რ ი.

ადვილია სათქმელად! შეიარაღებით როგორ შევაშინებთ, როდესაც მტერს ამ ჩვენ მიწაში ორი მაგარი ციხე აქვს; ახლა რომ კოროლმაც მოაშველოს ჯარი, მაშინ სულ წაგებული იქნება ჩვენი საქმე. ჩემი რჩევა ეს არის: ეხლავე როსბერგსა და სარნენს დავეცნეთ, მინამ მტერს ხმალი არ გაუზიშვლებია.

მ ტ ა უ ფ ა ნ.

კარგი რჩევაა. მტერს ნუ დავაცლით გამაგრებას.. შესაძლებელია, რომ ჩვენი საიდუმლოც შეიტყოს.

მ ე ი ე რ ი.

ჩვენში მოდლატე, შგონი, არაინ არის?

რ ე ს ს ე ლ მ ა ნ ი.

ბოდიდი ერთგულებაც მანებელია ხანდისხან.

მ ე ი ე რ ი.

ვიდეო რომს დავაცადოთ, ალტორუჟიაც გაათავებენ ცხეს და ახლა იქ გაიდგამს ფესვებს მთავარ-მმართველი.

მ ე ი ე რ ი.

მე როგორც ვატყობ, თქვენ მარტო თქვენ თავზედ ჰფიქრობთ.

მ ე ი ე რ მ ა ნ ი.

სტყუით შავს!

მ ე ი ე რ ი (სიანჩხლით).

ესტყუეთა ჩვენ ნუ თუ ური გვეუნება შავს!

რ ე გ ი ნ დ ი.

კმარა! დამშვიდდით, ჩვენი ფიცის გულსთვის.

მე ი ე რ ი .

ლიახ, უნდა დაეხუმდე, რადგან შეიცოც ურს ეკომაგება.

რ ე გ ი ნ დ ი .

მე უნდა ყველასწინ გაგ მხილო შენ. შენის სიანჩხლით მშვიდობიანობას არღვევ ჩვენში. გნა ყველას ერთა საქმე არა გვაქვს?

ვ ი ნ კ ე ლ რ ი დ ი .

რა მოგახსენოთ: არ ემჯობინება შობამდის დაეცადოთ, მანამ ძღვნების მიტანის დრო მოვა?

რ ე დ ი ნ გ ი .

აბა რას იტყვიოთ? ყველანი თანახმანი ხართ დაცდაზედ?

(უმეტესი ნაწილი ხელს ზევით აიღებს).

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი . (სთვლის, რომელია თანახმა დარო-მელი არა).

ოცნი არიან თანახმანი, თორმეტნი არაა

რ ე ვ ე უ ფ უ რ ს ტ ი .

თუ დანიშნულ დღეს ციხე-დარბაზებს დაეიქვრთ, მაშინ ჩვენმთებზედ აქა-იქ დავანთებთ ცეცხლს და ამით შევატყობინებთ ხალხს ადგომის დროს; ესე თუ მოეჭყევიოთ, დარწმუნებული იყავით, ვერც ერთი მოადგილე ვერ შეგვებმება და საჩქაროთ მოგვემორდება.

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი .

მე მხოლოდ გესლერი მაწუხებს: დიდი ჯარი ახევიოა, არას დაგვითმობს სისხლის დუღერელად; ამის გარდა, რომ კიდევ გაეაძეოთ აქედამ — მაინც არ მოგვასვენებს.

რ ი დ ი ნ გ ი .

მაშვერე: დრომდის მოთმინეთ; რაც მოსახდენია — მოხ-

დეს. აქ ჩვენ დამე გაკაჟნეთ თათქმის, — აგრ თენდება
კიდევ. ახლა კი ყველანი ჩვენ გზას გაუდგეთ, მზის ამო-
სვლამ არ დაგვ სწროს.

ვ. ფ უ რ ს ტ ი.

ფიქრი არ არის — აქ ძალიან ნელა თენდება ხოლმე.

(ყველანი უნებურად იხდიან ქუდებს და უყურებენ გა-
ჩიქრაქს).

რესსელმანი.

ახლა, მეგობარნო, ამ გარიჟრაჟზედ, ჩვენ რომ გვესა-
ლამება, გავაახლოთ ჩვენი ფიცი და დაფაქტიკოთ კავ
შარი. ამ დროდგან ეყუქუთ ქმანი, — არც ბეღში და არც
უხედურებაში არ გავყარნეთ!

(ყველანი იმეორებენ ამას საღი თითის ამეცრით).

— ვიყენეთ თავსუხალნი, როგორც ჩვენი მამა-პაპანი
ყოფილან, და თუ არა — დამონაფებას სიყვდილი ვირჩიოთ!

(ყველანი იმეორებენ).

— უფლისაგან მივიცეთ იმედი და ვნუ შეუშინგებით
კაცის ძალას!

(ყველანი იმეორებენ და ეხვევიან ერთმანერთს).

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

ახლაკი ყველანი ჩვენთვის წავიდეთ მშვილობიანად.
მწყესმა თავის ცხვრებს მიჰხედოს და დაფარულად მოგვი-
გროვოს მეგობრები. — დრომდის ჩუმათ ვიყენეთ: დეე გა-
დადღეს ჩვენი და ჩვენი მაწუხებელის ანგარიში: ის დღევ
მოვა, როდესაც სულ ერთად მოვიკითხავთ ჩვენს ვალს.
დრომდის ყველანი დამშვიდებული იყავით და დროზე კი
ყველამ შერაცხეთ თქვენი თავი გაუპატიურებული და

ეკადრთ შავიერი გადაუხადოთ შერს. ამასთან სხვაც ისე
გახსოვდესთ, როგორც თქვენი თავი გახსოვეთ: ესე უფრო
კარგა წავა ჩვენი საქმე.

(როდესაც ესენი დაიშლებიან და წაელენ თავთავიანთ-
თვის, სავრავები სადღესასწაულო ხმებს უკრავენ; დაცარიელე-
ბული სცენა რამდენიმე ხანი დარჩება ახდელი. თოვლიან
მთებს მრეფენება ამომაველი მზის მუქი და წითელკეცი-
ლილი აფრქვინებს).

ინდელე... (ქობულენ)...

...ქობულენ... მტკიცე...

...ქობულენ... მტკიცე...

...ქობულენ... მტკიცე...

...ქობულენ... მტკიცე...

...ქობულენ... მტკიცე...

...ქობულენ... მტკიცე...

...ქობულენ... მტკიცე...

...ქობულენ... მტკიცე...

მ ა ქ მ ე დ ე ბ ა მ ე ს ა მ ე .

გ ა მ ო ს ე ლ ა პ ი რ ვ ე ლ ი .

ტ ე ლ ლ ო ს ე ზ ო .

ტელლი ღურგლობს; გედვიგა შინაურს საქმეში არის გართული. ვალტერი და ვილჰელმი, ამათი შვილები, სცენის შიგნით გულში თამაშობენ შვილდისრობანას.

ვ ა ლ ტ ე რ ი (მღერის).

შვილდისარი კაცს ამხნევებს,

შიშს უკარგავს, აგულადებს:

არც კლდეებს და არც მთებს შიშობს,

ვინც შვილდისარს კარგად ხმარობს

როგორც წერო მთის წვერებზედ

ერთი მეფობს, არ ვის მონობს,

ისე ერთი ველზედ, მთებზედ

მეშვილდისრეც თავისუფლობს.

მიზანი აქვს იმას სარჩოდ,

მიზნით არის მოამაყე,

არც მორბენაეთ და არც მფრინაეთ —

არვის სცდება მისი მახე.

(მიიღრბნს შამასთან);

შვილდს ძაფი გაუწყდა, მამილო, გამოკეთე.

ტ ე ლ ლ ო .

როგორ იქნება? კარგმა მეშვილდისრემ თითონ უნდა გაუკეთოს ძაფი.

ინტერესი, ინტერესობა... გე დ ვ ი გ ა.

დადრე დაიწყეს ყმაწვილებმა შეილდისრის ხმარება.

თნებ ნოლინ გე დ ვ ი გ ა. ტ ე ლ ლ ი.

დადევინსწავლონ, უფრო კარგად ეცოდინებათ თავიანთ ხელობა.

ნენს ე ინტერესობა იფეთხებდნენ... გე დ ვ ი გ ა.

იუმშიც ნოლინ ინტერესობა... გე დ ვ ი გ ა.

იმდმერთმარინებოს, რომ სულ არ იცოდნენ ვგ ხელობა!

თე ინიმეს სკოპიფუიინებ... ტ ე ლ ლ ი.

თარაინსკოველი ფერი უხდას იცოდნენ, ყოველი ფერი;

ვისაც ამ მოუსვენარ წუთის სოფელში ჰსურს ცხლერება,

იმან ისიც უნდა იცოდეს, თუ ან როგორ დაიცვას თავისი

თავი, ან შეწუხება როგორ აიტანოს... გე დ ვ ი გ ა.

თე ძენი — ინტერესობა... გე დ ვ ი გ ა.

ენეტა რას ამბობ? სველამ რომ ვგრე იფიქროს, მაშინ

ვილა იქნება მოსვენებული თავის ოჯახში? ტ ე ლ ლ ი.

ჩემო საყვარლო, შეკი მოსვენებული ვარ თუ? განა

ბუნებამ მარილა მწყემსად გამაჩინა? განა ესე მოუსვენებ-

ლიე უნდა ველტოდე რაღაც უჩინო მიზანს? მე მაშინ

უფრო მიხარვან სიცოცხლე, როდესაც ყოველ ღღეს

ახალ-ახალი საქმე მიჩნდება. უ უ მ ტ

გე დ ვ ი გ ა. ინტერესობა... გე დ ვ ი გ ა.

იმას კი აღარ ჰფიქრობ, რომ შენამ ბედ-შავი ცოლი

გულ გადაღებული გიციდისნიმენს შინ დაბრუნებამდეს.

თავს ხარი დამეცა თქვენი ამბები ურომ ტ გ ა ვ ი გ ა, მთებში რომ

ჩაგედისათ. როდესაც მისდხარსადმე, მესაუ. მგონია სამუდამ-

მოდ მესალამები; როცა შინ არა გხედავ, სულ მეჩვენება

მითომ ყინულზედ ფეხიმისხლტება, ჰბორძიკდები, დაეცეში და მერე მითომ სცდილობ წამოდგომას, მაგრამ ვერ სდგები და... ჰბობლავ საცოდავით... ხან ეხედავ, მითომ გამოქცეული ჯეირანი წამოგკრავს ფეხებს და ჩაგჩნავს ხეში საღმე; ან მთიდგან თოვლი ჩამოწეება და ქვეშ მოგიტანს ხოლმე; ან არა შენ ქვეშ სქდება მითომ ყინული და ცოცხალს გმარხავს წივისამარეში... ოხ, ღმერთო! რამდენი ხიფათი და ფათერაკი დასდევს მემვილდისრეს! სამიში და შესაბრალოსი ხელობაა: ის ყოველთვის ხეებში უპატრონოდ ჩაღრძობას უნდა მოელოდდეს ხოლმე.

ტ ე ლ ლ ი .

ვინც ფთხილია, ღონიერია და მარდი და ვისაც უფლისათვის მიუწდვია თავის სული, — დამიჯერე — იმას არაფრის შიში არა აქვს. განა მთები შეაშინებს იმას, ვინც მთებზე დაბადებულა?

(ღურგლობას გაათავეებს და დასდებს ცულს).

ახლაკი დიდხანს გასძლებს ჩენი კარები: ცული იყოს თორემ რა საჭიროა ღურგალი? (აიღებს ქუდს).

გ ე დ ვ ი გ ა .

სად მიხვალ?

ტ ე ლ ლ ი .

ჩემ სიმამრთან.. ალტდორფში...

გ ე დ ვ ი გ ა .

რალასაც აპირებ, მგონი: ნუ მიმაღავე.

ტ ე ლ ლ ი .

აბა რასა მკითხავე, დედაკაცო? მიფსიმ ცასქვალთ... რა იფეც...

გ ე ლ ე ო გ ა.

ლანდფოხტებს უნდა აუღვეთ? მე ვიცი რუტლში რომ
თათბირი გქონდათ...

ტ ე ლ ლ ი.

მე არა ეყოფილვარ იქ, მაგრამ მამულს არ უღალა-
ტებ, თუ დაექირდები.

გ ე ლ ე ო გ ა.

მე საწყალო იქ გაგზავნიან, სადაც უფრო საშიში
ალაგია; რაც უფრო ძნელია — იმას გაგაკეთებინებენ.

ტ ე ლ ლ ი.

არა, — ყველა თავის ღონის შესაფერს გააკეთებს.

გ ე ლ ე ო გ ა.

იმ დღენდელისა არ იყოს.. შენ და ბაუმგარტენი რომ არ და-
ერიდენით და იმისთანა ქეკა-ქუხილში წახველით ტბაზედ:
გასაშტერებელია რომ ცოცხლები გადარჩით! მე ეს მი-
ჯირს: რატომ ან შეილებზედ არ ჰფიქრობ ან ცოლზედ?

ტ ე ლ ლ ი.

აი, ჩემო საყვარელო! აჟი იმისთვის გაეწირე თავი კა-
პის დასახსნელად, რომ ცოლზედაც ვფიქრობ და შეი-
ლებზედაც.

გ ე ლ ე ო გ ა.

აბა იმისთანა ქარიშხალში ცურვა რამ გაგაბედინა?
ღმერთსა სდელი თუ ემმაყსა?

ტ ე ლ ლ ი.

ვისაც ლოდნა უყარს, — ის ბევრს ეერას გაარიგებს
ამ ქვეყანაზედ.

გ ე ლ ვ ი გ ა.

საყვირველია შენი საქმე! ყველას საშველად გამზადებული ხარ, და ის კი არ იყო. რომ თითონ შენი იყო გაჭირვებაში — ზედაც არაფერ შემოგხედავს.

ტ ე ლ ლ ი.

ღმერთმა ნუ ქნას იმისთანა გაჭირვებაში ვიყო. (იღებს შეილდს და ისრებს).

გ ე ლ ვ ი გ ა.

შეოლდ-ისარი რაღა გინდა, რომ მიგაქვს?

ტ ე ლ ლ ი.

უამისოთ როგორღაც მეჩინებოდა, სიარული, თითქმის დიდრამ მაკლია მეთქი.

ვ ა ლ ტ ე რ ი.

მამა! სად მიხვალ?

ტ ე ლ ლ ი.

პაპასთან, ალტდორტს. გინდა წამიყვანო?

ვ ა ლ ტ ე რ ი.

მინდა, წამიყვანე.

გ ე ლ ვ ი გ ა.

მოადგილე იქ არის ეხლა — ნუ წახვალ.

ტ ე ლ ლ ი.

ღღეს უნდა წასულოყო იქიდან.

გ ე ლ ვ ი გ ა.

აბა საქმეც ევ არის; ნუ წახვალ, რომ გზაზედ არ

შეგხვდეს, თურემ ხომ იყო — გემტრობს.

ტ ე ლ ლ ი.

ჰე იმის მტრობას არ დაგიღვევ; ვისი მეშინიან! მაღლობა

ღმერთსა, ეცხოვრებ ჩემთვის პატოხსურად მტერად და მამალებს?

საქმეს ვგ არის, რომ პატოხსანი უფრო ეჯავრებიან იმას.

იმით რომ ვერსაიღამ მიუვა იმით.. მაგრამ... მე მამარც უიკრი არა მამეს.

გ ე ლ ვ ი გ ა .

შენ გგონია? მითომ რატომ?

დიდი ხანი არ არის ენადირობდი უდაბურ შეხენის ველზედ; ზივილი ბილიკ-ბილიკ, რადგან მეტი გზა არ იყო; თაწხედ კლდეები გადმომსქეროდნენ, ქვევითაც ქოჩქო-ჩანა მიქშუოდა...

(ყმაწვილები მივლენ და ბეჯითათ დაუგდებენ ყურს).

ერთიც ენახოთ ლანდფოხტი მოდის მარტოკა. მიცნო თუ არა — მაშინვე დავატყე რომ შეკრთა, — მე მგონი მგონდა ჩემზედ უსამართლობადა რაკი იმისთანა ალაგს ენახა შეიარაკებული — გაფითრდა და ცოტაც რომ დამცაღნა, მგონი შიშისაგან ხეწმი გადაჩეხილიყო; — მე რომ დავატყე შეშინება — შეშებრალა და მოწაწებით მივახლოვდი და უთხარ: „მე ვარ, ბატონო, ნუ შესწუხდები მეთქი.“ იმანკი ხმა არ ამოიღო, ხელი კი დამქნია, რომ ჩემ გზაზედ წავსულ-ვიყავ. მეც წაველ და მსახურები გაუგზავნე.

გ ე ლ ვ ი გ ა .

შენი შეემინდა? — აბა ეჩლა უფრო გიჭირს გაფთხილება:

ის თავის დღეში აღარ დაივიწყებს შავას. რატომცა, ამიტომც

ტ ე ლ ლ ი.

რა უყოთ? იმის სანახავათ ხომ არ მივდივარ, და არც
ის შეძებს, მგონი.

გ ე დ ე ი გ ა.

დღეს მაინც ნუ წახვალ, თუ გიყვარდე, წადი ისევ სა-
ნადიროთ.

ტ ე ლ ლ ი.

რასა გეშინიან?

გ ე დ ე ი გ ა.

გული რაღასაც მეუბნება; ნუ წახვალ.

ტ ე ლ ლ ი.

რატომი? განა იცი რამე?

გ ე დ ე ი გ ა.

არა; არა ვიცოდა, მაგრამ მაინც ნუ წახვალ, თუ ღმე-
რთი გწამს...

ტ ე ლ ლ ი.

არ შემიძლიან, ჩემო საყვარელო, სიტყვა მიმიტია.

გ ე დ ე ი გ ა.

მამ შენ წადი, — ბიჭს ნუ წაიყვან.

ვ ა ლ ტ ე რ ი.

არა, დედილო, მეც წავალ პაპასთან.

გ ე დ ე ი გ ა.

ველტისაც არ უნდა დედასთან ყოფნა?

ვ ა ლ ტ ე რ ი.

პაპანთიღვან კაკას მოგიტან აი.

(მისდევს მამას).

დღისთვის დედასთან იქნებოდა ეილ ჰელში.

მე კი შენთან ვიქნები—ჰო დედილო?

გედვივა.

შენ ჩემი საყვარელი შეილი ხარ — მარტოს არ გამიშვებ.

(მიღის კარებთან და დიღხანს უყურებს მიმავალთ).

გამოსვლა მეორე.

უდაბური ალაგი ტყეში; მთებიდან წყალი ჩამოჩხ-
რიალებს.

ბ ე რ ტ ა, საჩინდო კაბით; წამოეწევა რუდენცი.

ბ ე რ ტ ა.

აა! რუდენცი! ახლა კი ველაპარაკები.

რუდენცი (საჩქაროთ მიახლოვდება).

ძლივს მარტოკა არა გნახეთ! ახლა კი ამოვიღებ გუ-
ლიდგან... ხომ ვერაინდა გენახავს? იმუგლოვ ტყეების მეტი
არაფერია!..

ბ ე რ ტ ა.

ჩვენები რომ ახლოს იყვნენ?

რუდენცი.

აგერ... აგერ შორს არიან... მგონი ამჟამად უკეთეს დროს
ვერ ვიპოვნე. ახლა კი მინდა ჩემი იმედი გადავწყვიტო, თუ-

ნდა საუკუნოდ დაგვარგოთ... რა მრისხანეთ მიყურებთ
მაგრამ მივხედო! კარგად ვეცნობარ გვიტანებათ ჩემისთანა
სულელი... ლამის მიჯნური მეგონოს ჩემი თავი... მერე რა ღვაწლი
მიმიძღვის; რა მამაცობა ეხმარე, რომელ გმირს დავეტო-
ლე, რომ თქვენ შეგებდეთ... მაგრამ რაქენა, რომ თქვენი
სიყვარული ჩამივარდა გულში...

ბერტა (თავმოწებით).

მე სწორედ არ მეტიტანება ის კაცი, რომელიც თავია-
ნთებს ლალატობს.

(რუდენცი განცვიფრებით გადგება უკან).

აესტრიელების ყმა, მამულის მტრების მეგობარი არ არის
საყვარელი ჩემთვის...

რუდენცი (იგონე იოსებულ)

ბერტა! ვაიმე, ვაიმე, თქვენგან მიყურება ეს ყველგანა?
ვისთვის, თუ თქვენთვის არ ელლატობდი ჩემ კეყვანას?

ბერტა.

მერე მეც მოლალატე გეგონე? გესლერი უფრო ადვი-
ლად იქნებოდა ჩემი ქმარი, ვიდრე ის შეეცარიელო, რომ
მეღაც თავისი მიჯნურასთვის მამულის მტრებს უამხანაღებდა.

რუდენცი (მომ... მივითქვ

ოხ, ღმერთო ჩემო, ეს რა მესმის!

...იხილეს

ბერტა.

მოყვასზედ ძვირფასი არის რამე განა ჩვე სიცოცხლე-
ნი, — მითხარ ერთი, უცოდ-უბრალოს შემწეობაზედ უკე-
თესი ჩაიქნება თავის სიმართლის და ღირსების დამცე-
ლობა? ედ უმეტესი სანუყვარი არის რამე? მე მგწვის გული
ენი მიწა-წყლის ხალხისთვის, გულით, და სულით შემაყვარდა

ეს ხალხი, რომ ესეთი გულ-კეთილი და ამასთან ძლიერი, თავ — მომწონე ხალხი არის. რამდენიც დრო მიდის, იმდენი უფრო ილტვის ჩემი გული იმათკენ; იმდენი უფრო პატრესა ვცემ იმათ...თქვენკი, რომელიც უნდა ჰპატრონობდეთ თქვენს დედულ-მამულს, დაგინებებიათ თავი და მტრის მხარი დიგიჟებიათ, — მტერსა შეელით! — მერწმუნეთ, მენანება ეხლა, რომ თქვენ არა მძულხართ!

რ უ დ ე ნ ც ი.

მე ჩემი ხალხის მშვიდობა მსურ — შეფის ხელ ქვეშ.

ბ ე რ ტ ა.

ტყეობა გსურთ თქვენა...თავისუფლება გინდათ ამოჰფხენათ. იქ, სადაც აქამდის შვეიცარიელს უმ ანაგრია, უფრო უკეთ იცის რა არგებს, ცრუ დიდებით არ მოტყუდდება... მაგრამ მტერს აურევიხართ თქვენა...

რ უ დ ე ნ ც ი.

ვაი, რა გეძულებით ეხლა!

ბ ე რ ტ ა.

მერწმუნეთ, ჩემთვის უკეთესი იქნებოდა, რომ მძულდეთ...მაგრამ მძულდებს თავს ისა, რომელსაც საყვარლათა ეხადიდი....

რ უ დ ე ნ ც ი.

ბერტა! ბერტა! თქვენ — მე მაჩვენებთ ნეტარებას და იმავე წამს მაგდებთ საპყრობილეში?

ბ ე რ ტ ა.

არა! თქვენში არის კეთილშობილება, მაგრამ დამხობილა; — მე მინდა აღვადგინო. თქვენ ძადის-ძალით გსურხთ

დასთმობთ თქვენი ქველობა; მაინც და მაინც გძლევისთ და ხართ ისევ პატროსანი, კეთილი.

რ უ დ ე ნ ც ი.

თქვენ გგონიათ? ჩემობერტა! რა არ შემძლიან ვიყო თქვენი სიყვარულით?...

ბ ე რ ტ ა.

განა არ იცით, რომ ყველა ჩემი სამფლობელო თქვენს მამულში არის: თუ შევიცარიას გაანთავისუფლებთ — მამინ მეც ვიქნები თავისუფალი.

რ უ დ ე ნ ც ი.

ბერტა! საკვირველი აზრი ჩამაგონე ეხლა.

ბ ე რ ტ ა.

ავსტრიელების ხელიდგან ძნელად დამახწევთ მე: იქა-ურს ყველას მოსწონს ჩემი სამყვიდრო და ყველა დღათ ცდილობს ჩემი შერთვით იმის მოპოვებას. ისინი თავიანთის ანგარების გამო დღათ ცდილობენ ყველანი დაიმონავენ და დაიმყვიდრონდა მეც მაშინებს იმათი ვერაგობა. ოხ, მეგობარო! მე უეჭველია უნდა ეერგო ჯილდოდ ავსტრიის მეფის რომელიმე საყვარელს; იმ ხალხში უნდა ვიმყოფებოდე, რომელიც სიცრუეში და ვერაგობაში ატარებს თავის სიცოცხლეს. იქ უნდა დამქედონ მე ქორწინების ზო-რკილით!... თუ ვისმეს უყვარვარ — ეხლა მიჭირს მე შემწეობა.

რ უ დ ე ნ ც ი.

მაშ თქვენ შეიძლებდით ჩემ მამულში დარჩომას და ჩემ ცოლად მეოფნას? ოხ, აქამდის მაშ ვისთვის ვიტანჯებოდი თუკარ მხოლოდ თქვენთვის? რა მანდოდა ბრძოლის ველ-ზედ, თუ არ თქვენი თავი? მე ვიბძოდი მიტომ მხოლოდ, რომ

მკლავდა უიმედოდ თქვენი სიყვარული; განა მოვიფიქრებდი, რომ თქვენ დაუტყვევდით იმ ბრწყინვალე ცხოვრებას ამ ჩვენი მშვიდი მთებისთვის? მაშ რახან ვგრევა მე ჩემ მიზანს მივახწიე და ქვეყანაზედ ეხლა აღარა ფერი მიზიდავს. ამიერიდგან იკმუთელოს ჩვენშიაც ცხოვრების წყარომ; ჩვენმა მთებმაც ნახონ სასიხარულო დღეები! ახლა კი დამიტყვევია ამო ძებნა და ავსტრიისკენ აღარ იფრინავს ჩემი ოცნება. ჩვენ გვექნებიან ეს კედლები კედლებად და ჩვენი მშვენიერი მამულის ლაქვარდი ცაც გულს გაგვიხარებს.

ბ ე რ ტ ა.

მაშ აღსრულდა ჩემი სურვილი: ჩემმა იმედმა არ მომატყუა. ეხლა შენ იმ გვარი ხარ, როგორიც მე მსურდა შენახე.

რ უ დ ე ნ ც ი.

განვედი ჩემგან მცბიერო ოცნებაე! ახლა მე ეიქნები ბედნიერი ჩემ სამშობლო მთებში, სადაც სიყრშიდგან გულს ვახარებდი, სადაც დამიტკობს გულს მდიდარი ბუნება და სადაც მექმნები შენ სანატრელ ცოლად! ოჰ! დიდათ მიყვარს ჩემი სამშობლო, — ჩემი ნეტარება იმაშია მხოლოდ!

ბ ე რ ტ ა.

მაშ სადა ეპოეო ნეტარება, თუ არ ამ ნეტარების კუნძულზედ? სად უნდა გავიხარო, თუ არ იმ უმანკო ქვეყანაში, სადაც არ მომხდარა არა ვითარი ღალატი და მოძმის გასყიდვა, არამედ დაცულა მარადის ურთიერთ შორის ერთგულება! აქ, ამ ქვეყანაში უნდა იდინოს ბედნიერად და მშვიდად ჩვენმა სიცოცხლემ... თითქოს ეხლა თვალ წინ მიდგა ჩვენი მომავალი! — შენ იქნები წარჩინე-

ბული და შემძლებელი, ქელობით განაგებ შენს სამპყრო-
ბელოს და შენი ხალხაც მოგენდობა შენ, როგორც კეთილ
მამას.

რ უ დ ე ნ ც ი .

მე რომ შენ გიყურებ, ყველა ქალების გვირგვინო, — ზე-
ცას განუზნადებიხარ ჩემ შზრუნველ ამხანაგად! შენ ხარ
ცხოველი წყარო, რომელიც ყველას აცხოველებ და აცო-
ცხლებ! ბედნიერი ვარ შენი სიყვარულით!...

ბ ე რ ტ ა .

ჩემო საყვარელო მეგობარო! აბა რა სასიამოვნო იქ-
ნებოდა ჩემთვის, როდესაც გხედავდი, რომ შენ ამ სო-
ფლის ბედნიერებას შენისავე ფეხით ჰქელავდი! განა ვიხეი-
რებდი-ლა, რომ პატრის მოყვარე ტირანს წავეყვანე ძა-
ლით თავის ციხე-დარბაზში? აქ არ არის ციხედარბაზები და
აქ მით უფრო ბედნიერი ვარ, რომ ჩემი საყვარელი ხალ-
ხისგან არ ვიქნები განმორებული და განყოფილი უწყა-
ლო კედლებით.

რ უ დ ე ნ ც ი .

ახლა არ ვიცი, ღმერთმანიცის, როგორ დევებწიო მა-
ხეს, რომელშიაც გაეები ჩემ თავად?

ბ ე რ ტ ა .

დაგლაჯე შენი შემძლებელი ხელებით! რაღას უყურებ?
უნდა მივშველო შენი ხალხის სიმართლეს:

ეს შენი ბუნებითი ვალია! (შორიდგან ისმის საყვირების
ხმა) ახლა კი გაეშორდეთ, თორემ ჩვენები მოახლოვდნენ.

ნუ დაივიწყებ: იბრძოლე მამულისთვის: — ვგ ჩემთვის იქნება.
ჩვენ, ორივეს ერთი მტერი გაგვაქვს, მამ ორივემ უნდა
ვეძებოთ ერთი თავისუფლება.

გამოსვლა მესამე

ალტორფის ველი.

— სცენის წინ დგას ხეები; შიშნით ვსცენაზედ ურჭვია
მაღალი სარი და ზედ ჰკიდია შლიაბა. სულო ბოლოს
მოჩანს მთების ზურგი და უფრო შორს თოვლიანი მთები.

ფ რ ი ს გ ა რ დ ი და ლ ე ი ტ გ ო ლ დ ი ყარაულოზენ.

ფ რ ი ს გ ა რ დ ი.

აქ ტყუილად უდგევართ, ჩემო ძამიავ! ყარავენ მოდის ამ
ქუდის თავანის საცემად. ამის წინ რომ გეჩახა, კაცო, ამ ალა-
გას, როგორც ჭინჭველა, ისე ირვოდა ხალხი, თითქოს სა-
ვაჭრო მოედნიაო; ახლაკი — დასწყევლოს ღმერთმა ემმა-
კი! — დაჰკიდეს თუარა ეს რაღაც ქუდის ჩაჩა — წამლად
ერთ კაცს ველარა ჰნახავ, თითქოს ეს ქუდი ხალხის საფ-
თხობელა იყოს.

ლ ე ი ტ გ ო ლ დ ი.

საკვირველია, რომ დაბრანძულების მეტი ჯარა ვინ
მოდის ამ ქუდის პაჯისცემლად; ვინც კი ხეირიანი ხალ-
ხია გარს მოელას რჩეობენ, იმ სამორეთ, თლონდ კი ამ
ქუდს მუხლი არ მოაყაროთ.

საოზოვ ემეც ემეც — მუცდ ნეუმიც ძივრ

ფ რ ი ს გ ა რ დ ი .

წოდან, მუადლასას, ხელოსნების სასამართლოდამ რომ ვა-
მოვიდნენ, აქეთ უნდა გამოეარა ხალხს — სხვა გზა ხომ
არა ჰქონდათ? — მეც ეფუქრე: აცა, მოგახელებთ ვისმე მე-
თქო, რადგან ვიცოდი — ქუდს არა ვინ მოიხდიდა; მაგრამ,
დასწყევლოს ღმერთმა! თითქოს განგებ, ავი არ გაჩნდა
იმათი ღვდელი, რესელმანი, ბარძამით — მგონი ავით მყო-
ფასგან მოდიოდა — დადგა, ბატონო, ამ ჯოხთან განგებ და
დააქვარუნებია. ბარი თავის კასტრის; ხალხმა მაშინვე მუხ-
ლი მოუღრია წმინდა ნაწილებს და ჩვენი ქუდი კი ცარი-
ელი ღარჩა.

ლ ე ვ ი ტ ვ ო ლ დ ი .

ახლა, მეგობარო, ვაცმა რომ მართალი თქვას: მე რა
შენ სულებები არა ვართ? აქ რას ედგევართ უსაქმოდ
საღდათისათვის საწყენი არ უნდა იყოს რაღაც ქუდის ჩაჩას
ყარაულობა? ვინიცის რანაირად დაგეცინის ხალხი... დას-
წყევლოს ღმერთმა! რამ მოგონათ ქუდის თაყვანის-
კემა? მე თუ მკითხავენ — დიდი სისულებეა ამისთანა ბძანება.

ფ რ ი ს გ ა რ დ ი .

რასდასდევ, თუ ქუდს ჩაჩა? ამ ქუდს ჩაჩხედ უა-
რესი თავებისთვის არ გიცია პატრეი-თუ?

გილდეგარდა, მეღხტილდა და ელსბეტამოვლენ
ყმაწვილებით და შემოვბეჭევან სახს.

ლ ე ვ ი ტ ვ ო ლ დ ი .

მსწორე ვითხრა, შენც კი კარგი შეილი ხარ! მითომ და-
ინდობ კაცს საწყენათა თუ? რაც გინდა ჰქენ, ერთსაც აღა-
რავის ვახლებ ხელს — ვინც უნდა გაიაროს.

მ ე ლ ხ ტ ი ლ დ ა .

მეფე იხეხი მოადგალე—პატივი ყცით, შეილო!

მ ე ლ ხ ტ ი ლ დ ა .

დამერთმა ქვას, რომ მარტო ეს ქული დაგვიგდოს და თიფონ საღაც უნდა წავიდეს—ეს უფრო კარგი იქნებოდა.

ფ რ ის გ ა რ დ ი (რეკავს იმათ).

მანდა რას დასდევთ? გასწით აქედან!.. თქვენ საჭირონი არა ხართ ჩვენთვის; ქმრები გამოგვიგზავნეთ; ერთი იმათი მამაცობაც გამოვცადოთ.

(დღეკაცები მიდიან).

ტ ე ლ ლ ი მოდის შეილდისრით; თან მოჰყავს შეილი; ვერ დაინახავს ქულს და გაჟღელის გვერდზედ.

ვ ა ლ ტ ე რ ი (მთებზედ უჩვენებს).

მართალია, მამი? იმ მთებზედ ესეთი ხეები იზდებაო, ცული რომ დაჰკრას სისხლი გამოუვაო.

ტ ე ლ ლ ი .

ვინ გითხრა?

ვ ა ლ ტ ე რ ი .

ჩვენმა მეცხვარემ. — ისინი წმინდა ხეები არიანო და ვინც იმათ მოსკრის, როცა მოკედება—საფლავივად ხელი გაეზდებაო.

ტ ე ლ ლ ი .

წმინდა ხეები კი მართალი უთქვამს. — აგერ, ჰხედავ იმ თოვლიან მთებს, ღრუბლებში რომ იმალებიან?

ვ ა ლ ტ ე რ ი .

ის ხომ ყინულებია? ღამე რომ ჩამოწევიან, რა ნაირ გრიალს მოიღებენ ხოლმე.

ტ ე ლ ლ ი.

ჰო, შეილო, დიდი ხანია იმათ თოელი დაჭარაედა ამ ჩვენ ალტდორფს, თუ ის ტყეები არ უშლიდნენ.

ე ა ლ ტ ე რ ი (ცოტა დაფიქრდება).

იმისთანა ქვეყანა არის, რომ მთებია არ იყოს?

ტ ე ლ ლ ი.

ესე პირდაპირ რომ წახვიდე სულ, ამ მთების იქით, შორს, იქ ჰახავ დაღ მინდვრებს, სადაც წყალი მიდის ნელნელა, დამშვიდებული; იმ ქვეყანაში სულ თვალ გაუწვდენელი მინდვრებია, სულ ყანებით და ბაღებით სავსეა.

ე ა ლ ტ ე რ ი.

მაშ რატომ ჩვენ არ წავალთ იმ კარგ ქვეყანაში? ამისთანა საშიშ ალაგას რათა იცხოვრობთ?

ტ ე ლ ლ ი.

ის ქვეყანა კარგია, მდიდარიც არის და ნაყოფიერიც, მაგრამ გუთნი-დედა კი იქ ხეივს ვერა ჰნახავს.

ე ა ლ ტ ე რ ი.

განა იმათ კი არა აქვსთ საკუთარი მინდვრები, როგორც შენა!

ტ ე ლ ლ ი.

არა, იმათი მინდვრები სულ მეფისაა.

ე ა ლ ტ ე რ ი.

სი ტყეში ნადირობა ხომ შეუძლიანთ?

ტ ე ლ ლ ი.

ტყეც და ნადირიც — სულ მეფისაა.

ე ა ლ ტ ე რ ი.

თევზებს მაინც დაჭერენ წყალში.

ტ ე ლ ლ ი .
ზღვებიც, ტბებიც და მდინარეებიც — სულ მეფეს უჭირავს.

ვ ა ლ ტ ე რ ი .

ვინ არის ეგეთი საშინელი მეფე?

ტ ე ლ ლ ი .

ის არის იმათი მშველელიც და შემნახველიც.

ვ ა ლ ტ ე რ ი .

თითონ კი ვერ უშველიან თავიანთ თავს

ტ ე ლ ლ ი .

არა, შვილო, იქ სულ ერთმანეთის მტრები არიან.

ვ ა ლ ტ ე რ ი .

არა, მამა, მე იქ ვერ გავძლებდი, ისევ ამ ჩვენ მთებში მიმირჩევნია.

ტ ე ლ ლ ი .

მართალია, შვილო; ისევ სჯობია ჩვენს ახლო ყინულელები იყოს და არა ცუდი ხალხი. (წასვლას აპირობენ).

ვ ა ლ ტ ე რ ი .

შეხე, შეხე! — ჯოხზედ ქული...

ტ ე ლ ლ ი .

წავიდეთ, დროა, ქუდთან რა ხელი გვაქვს?

(წასვლა რომ უნდათ, ფრისგარდი გზას შეუჭრავს შუბით).

ფ რ ი ს გ ა რ დ ი .

კოროლის გულისათვის — დადექ!

ტ ე ლ ლ ი . (წასწვდება შუბს).

გზას რათ მიკრაუ?

ლ ე ი ტ გ ო ლ დ ი .

იმიტ, ' — მ ჟოდის თაყვანის ცემა არ გინდა.

ტელლი.

ხელი აიღე ძმობილო, გამიშვი ჩემ გზაზედ წავიდე.

ფ რ ი ს გ ა რ დ ი.

შენი საქმე არ არის; შენ ეხლა ციხეში წახვალ!

ვ ა ლ ტ ე რ ი

რაო? მამა უნდა წავიდეს ციხეში? უშველეთ! (ყვირის სიყვირის უკან). ეინა ხართ? აქ მოდით აქ! უშველეთ, მამა ციხეში მაჰყავთ!

(რესელმანი და პეტრომანი მოიხრბენენ სამი სოფლელით.)

რ ა მ ბ ა ი ა ?

რა ამბავია?

რისთვის დაგიჭერია?

ფ რ ი ს გ ა რ დ ი.

კოროლის მტერია, მოლალატე!

ტ ე ლ ლ ი. (გაჯაფრებით მიჰვარდება)

უნაჲ მე ვარ მოლალატე?

რ ე ს ს ე ლ მ ა ნ ი.

შემცდარხარ, მეგობარო, ეს ტელლია — ჩენი ერთგული მოქალაქე.

ვ ა ლ ტ ე რ ი. (დაინახავს ვალტერ ფურსტს და გაიქცევა იმისკენ.)

პ ა ლ ლ ი. მამა მამა!

ფ რ ი ს გ ა რ დ ი.

წამო, წამო ციხეში!

(პნტს ანდრეშვი.) ფ უ რ ს ტ ი ა. (მოიხრბენს.)

მოიცა, მე ვარ მაგის თავდები. ტელლო! ვგ რ ა მოგ-

იფიქსიონი... სელია, კ'... იმან... მელხტალი და შტაუფახერი შემოდინ.

მელხტალი და შტაუფახერი შემოდინ.

ფრისგარდი.

მოარდგაღეს ნამდილ ბრძანების პატიეს მარაოსტემა და არც ასრულებს.

შტაუფახერი.

ტელზედ ამბობენ მაგას?

მელხტალი.

სტყუეი უვარგისო!

ელეოტგოლფა

გაიარა და ქუდს პატივი არასცა.

ფურსტი.

მაგისთვის მიგყავს ციხეში? გამიგონე, ძმობილო, შენ მაგას თავი დანებე, მე უღვები თავდებად.

ფრისგარდი.

შენ შენ თავს დაუდექ დაედებათ, თუ კი შეგიძლიან ჩვენ რასაც გვიბძანებენ — იმას ვასრულებთ. წამო!

მელხტალი.

ეს ხომ ძალადობაა! განა მოსათმენია ამგვარი ძალადობა?

პეტერმანი.

ხალხო! ჩვენ უფრო ბევრნი არა ვართ. ნუ დაენებებთ.

ფრისგარდი.

ის შეუძლიან წინააღმდეგი გაუხდეს ბრძანებას?

სამი სოფლელნი. (მოერბენენ)

დაარტყით მაგათ!... ნუ გვმინიან, ჩვენ გიშველით...

(გილდებარდ, მელხტიდარ და ელზბეტა მობრუნდებიან).

ტ ე ლ ლ ი.

თავი დანებეთ, მეგობარო, განა მე კი ვერ შევიძლებდი
ამათ გაძლოლას, თუ კი მინდოდეს. — ამათი შუბებისა მე-
მინიან თუ?

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი. (ფრისგარდს.)

აბა ერთი ვნახამ როგორ წაიყვან!

ვ. ფ უ რ ს ტ ი და შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

დაწყნარდით, მეგობარო!

ფ რ ის გ ა რ დ ი. (ყვირის).

ღალატობა, გვიშველეთ!

(სანადირო საყვირის ხმა ისმის.)

დ ე დ ა კ ა ც ე ბ ი.

აგერ ლანდფოხტიც მოდის.

ფ რ ის გ ა რ დ ი (უფრო ყვირის.)

ხალხი აგვიდგა! გელალატობენ!

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

მეხე, როგორი ყელს იხვეს, ეს ჰრამზადა!

რესსელმანი და მეხტალი.

არ დასჩუმდები შე...

ფ რ ის გ ა რ დ ი. (უფრო ხმა მაღლა).

გვიშველეთ სჯულის მცველთ! გვიშველეთ!

ვ. ფ უ რ ს ტ ი.

აი ლანდფოხტიც! ეს რა ხათა-ბალაში გავებით! ახლა
რალა მოგვივა!

გ ე ს ლ ე რ ი. ზის ცხენზედ, ხელზედ ქორი ჯზის; ამას
მოსდევნენ: რუდოლფ გარასი ბერტა და რუდო-
ნცი; ამათ უკან მოდიან ცხენოსნები.

რ უ ლ . მ ა რ ა ს ი .

განზედ! გზა მოგვეცით!

გ ე ს ლ ე რ ი .

გარეკე! რას მოგროვებულან აქ? შევლას ვინ ითხოვ-
და-მითხარით!

(ყველანი ჩუმათ არიან. მიუბრუნდება ფრისგარდს).

აქ მო! შენ ვინა ხარ? რათ გიჭირავს ეგ კაცი?

ფ რ ის გ ა რ დ ი .

ჩემო ხელმწიფე! მე გახლავარ შენი ერთგული მსახუ-
რი; აქა ვღებვარ ქუდის დასაცველად. ეს კაცი დაეჭირე,
რადგან შენს ქუდს პატივი არასცა. შენი ბძანება ავასრუ-
ლე, მარამ ხალხი არ მიშვებს, რომ წაეყვანო, სადაც
რიგია.

გესლერი (ტელს, შემდგომ პირედის დუმილისა).

ნუ თუ შენ ფრე ცოტა პატივის ცემა გაქვს მეფისა
და ჩემი, იმის მოადგილისა, რომ არ ეცი ქუდს ღირსეუ-
ლი პატივი? აქ იმისთვის ჰკიდია, რომ შევიტყო ვინ არი
მორჩილი და ვინ ურჩი. პირველი ურჩი შენ გამოჩნდი —
ჩემი ბრძანების აღსრულება არ გინდოდა განა?

ტ ე ლ ლ ი .

მომიტყევე, ჩემო ხელმწიფე! ურჩობით არ მომსელია მე
დანაშაული. გეფიცები შენი ბძანების დარღვევა არ მინდო-
და, მაგრამ უცოდინარობით მომივიდა. მომატყევე!

გ ე ს ლ ე რ ი (ცოტას დაიდუმებს და შერე).

ტელლო, შენ შგონია კარგად ისერი შეილდისარს? ანბობენ:
პირველი მომიზნე ხარ თურმე.

ვალ. ტელლი.

მართლსა ჰძანე, ხელშეწყვე! მამა ჩემი ასი ნაბიჯიღამ ჩემო გდებეზედა ხოლმე ხილმ ვაშლს.

გესსლერი.

ტელო, ეს შენი შეილია?

ტელლი.

გახლავს, ბატონო.

გესსლერი.

კიდევ გყავს სამის გარდა?

ტელლი.

ერთიც კიდევ გახლავს, ჩემო ხემწიფე!

გესსლერი.

მამ რომელი უფრო გიყვარს?

ტელლი.

ორივე ერთნაირად მიყვარან ჩემო ხემწიფე.

გესსლერი.

მამ ვაი რა გითხრა ტელლო: ესროლე შეილდისარი და ვაშლი გიდმოაგდებინე შეილის თავიღან. მაგრამ ამას კი გირჩეე — რიგიანად დაუმიზნო თორემ, თუ ერთი სროლით არ ჩამოაგდე ვაშლი — შენ თას აღარ ვახეირებ!

(ყველას თავს შარი დაეცემათ).

ტელლი.

ჩემო ხემწიფე! საშინელო ბრძანებას მაძლევ! ჩემი შეილის თავიღამ უნდა... მაგრამ როგორ შეიძლება!.. უთუოდ კარგად ვერ გაეგონე!

ღმერთი დიდად მოწყალეა! — მენ ამ გეარ საქმეს არ შეუვთ მამას.

88
გესსლერი.

ბევრ კი ნუ ლაპარაკობ, — მე მიხდა, რომ ეხლაც ჩემი
თვალის წინ გადმოვდო ვაშლი ვინა შეილის თავივად.

რას ბძანებ! ჩემი შეილის თავს უნდა დაუმეზნო? — არა
მე სიკვდილს ვიჩხევ.

გესსლერი.
ესროლე შეთქი! თუ არა და ორივეს გაგწყვეთათ!

შვილი გინდა მომკვლევინო! მაგრამ ხემწიფევე, მამა არა
ხარ და არ იცი რა არის მშობლის გული!

გესსლერი.

ეხლა ისწავლე განა სიფრთხილე! მე გამომგინა თურმე
შენ ძალიან თავგამოდებული კაცი ხარ; ხალხის ჩვეულებას
ბას სულ აღარ დასდევ, საშინელი საქმეები გიყვარს, თუ-მთ
რმე; — მეც იმისთვის ამოგარჩიე ესეთი საქმე. სხვა თუმცა
მოერიდებოდა — მაგრამ შენ აბა რას მოერიდებო? მგონია
თვალგსაც დახუჭავ ბიჭობისთვის.

გერე ნუ ვხუმრებ, ბატონო, მაგ საწყაღს ვერა ჰხედა
დაე, როგორი იმეშია, აიტყუა ვე უბედურებო, სამარის ფეხინ
რი დაელოთ; მაგათ რა გავგებათ აბა თვენი ხუმრობისა? შეშინ
ვინ გითხრათ განა მე ვხუმრობ? (ხადამ ფამლს ჩამოჭროს
გლეჯს.) აი ვაშლი! განზედ! გაზომეთ ოთხმოცი ნაბიჯი,
როგორც რიგად, მტრის საქმე (არა) არის, ნაკლებიც ცოცხა
იქნება; წიდან არ იკვეხოდა ასხედ გახვედრებო. აბა ახლა, უ

ლენტი ანდოქ იბეცემ ველეწონ თიციეი მიჯლის ობინ

მეისრეე, გაფთხილდი არ ააცდინო, თორემ!..

რუდოლოფ გარასი.

დიდება შენთვის ღმერთო! ეს კაცი მართლა არა ხუმრობს! ბავშვო, ჩქარა აკოცე მუხლებზედ, სთხოვე გაპატიოს.

ვალტერ ფურსტი (ჩუმათ ეუბნება მელხტალს, რომელმანც სიცხარით არ იცის თუ რაქნას).

მე გახზოვ დამშვიდდე, თავი შეიმაგრო.

ბერტა. (გესსლერს).

კმარა, ბატონო. ეგრე უღეთოთ ნუ ეთამაშები მამის გულს. თუ მართლაც სიყვდილის ღირსი იყო ასე ცოტა დანაშაულისთვის — ეს ტანჯვა ეყოფა, რაც ეხლა მიაყენე. გაუშვით წაიდეღს თავის სახლ კარს მიჰხედოს. ისე გააცნობეთ ეხლა თქვენი თავი, რომ მგონი ამის შეილის შეიღმაკ აღარ დაგიეიწყოთ.

გესსლერი.

განხედი ადგილი დაუცალეთო აბა ჩქარა, — რაღას უცდი? დანაშაული გაქვს და დასჯაც შემეძლო მე შენი, მაგრამ ისეე შენთვის მომინდვია შენი ბედი. ეხლა თუ დააშაეებ რასმე — შენ ნულარ დამებღურები. ხომ თითონ ეკეებდი მიზანში სროლას, აი ეხლა დამტკიცე: ერთი რომ დიდ მიზანს გაძლევ და მეორე — დიდ ჯილდოს გინიმნაე. საქმე ის კი არ არის რომ კედელზედ დაეხატო რამე და ეესროლო, საქმე ის არის შეილის თავიდგან ეაშლი გადმოაგდებინო?

ვალტერ ფურსტი. (იმის წინ მოადრეკს მუხლს).

დიდებულო ბატონო! ჩვენ თქვენი პატივის მცემელნი მართ მარადის. იცავით მოწყალე? ნახევარი ქონება ინებეთ

თუ გინდ მთელი ჩემი ქონება თქვენი ჭირის სანაცვლო ი-
ყოს, ოღონდ ნუ სტანჯავ ეგრე მამას.

ვ ა ლ ტ ე რ ტ ე ლ ლ ი.

ნუ პაპალო? ნუ ეხეწები მაგისტანა სისხლის მსმელ
კაცს! აბა სად დაედგი, მითხარით. მე სულაც არ მეშინიან:
მამაჩემი გაფრენილ ფრინველს ჩამოაგდებს ხოლმე და ეხლა
რალა დაემართება? თავის მაგიერად ხომ გულში ვერ და-
მიმიზნებს?

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

ბატონო! ყმაწვილის უმანყოფა მაინც შეიბრალებ!

რ ე ს ს ე ლ მ ა ნ ი.

ნუ გაეიწყლება — მენს ზევით ღმერთთა. — ანგარიშს მოგკი-
ხავს შენს საქმეებში!

გ ე ს ს ლ ე რ ი. (ყმაწვილზედ მიიშვერს ხელს).

აგერ იმ ცაცხვზედ მიაკარით ეგ ბიჭი.

ვ ა ლ ტ ე რ ტ ე ლ ლ ი,

მე უნდა შიმკრან? არა, არ მინდა, ასე წყნარად დაე-
დგები, როგორც ბატყანი, სულ არ გაეჩიუჩიუნებ; მაგრამ
თუ კი მიმაკრავთ ცოდვილობას დაეწყებ.

რ უ დ უ ლ ფ გ ა რ რ ა ნ ს ი.

მოდო, შეილო, თვალები აგოკრა.

ვ ა ლ ტ ე რ ტ ე ლ ლ ი.

თვალებისაკერა რალათ მინდა? იქნება გგონიათ, მამიჩემის გას-
როლილი ისრისა შემეშინდეს? ასე ყოჩალათ დაედგები, რომ
თვალსაც არ დაეხამხამებ! — აბა, მამა, ჩქარა გამოიხროლე,
ერთი აჩენე, რომ მართლა კარგი მოიხსრე ხარ; რომ არ

სჯერა—ჩენი დაღუბა უნდა ამ ბოროტ სულს! — ამის გაჯავრებული მოარჯყი და ძარს გააგორე ვაშლი!

(მიდის ცაცხეთან; თავზედ ვაშლს დაუდებენ.)

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი. (მიუბრუნდება სოფლელებს!)

ხალხო! განა უნდა უყუროთ ამ ძალადობას!

მამ რაღათ დაეფიცეთ?

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

აბა რას გაეწყობთ? — თოფიარალი არა გეაქვს არაფერი... ერთი იქ შეხედე, რამდენ მუხს აუშვერია წვევრები!

მ ე ლ ხ ტ ა ლ ი.

ოხ! რატომ მშინვე არ დაეწყეთ საქმე! ღმერთმა აპატიოს, ვინც დაცდა გვირჩია.

გ ე ს ს ლ ე რ ი. (ტელლს).

აბა დაიწყე! — მამ გეგონა ისარი სათამაშოა, რომ სულ თან დაგაქვს? არ გამიგონია ჯერ, რომ კარგი მოისრე ისრისაგან მოკედება ხოლმე? შენ იცოდე მე არ მომწონს აგეთი თავისუფლება გოცხ-კაცისა, გესმის? მე არ მომწონს მეტეი, მე — ამ ქვეყნის უფალს! მარტო ქვეყნის ბატონი უნდა დადიოდეს მეთარაღებული. გიყვარს შეილდ-ისრის თან ტარება — მაშ აბა დაუმოხნე (შეილზედ ხელს უჩვენებს).

ტ ე ლ ლ ი. (შეილდისარს მოჰმართავს).

გზა მომეცით, ერთი, განზედ.

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

ტელლო! რას სჩადი... დაიცა ჯერ. — პატარა დაშვილდი, ძალა მოიკრიფე — ხელები გიკანკალებს, მუხლები გეკრება...

ტ ე ლ ლ ი (ძირს დაგდებს შეილდს).

თვალთ მიბნელებდა...

დ ე ლ ა კ ა ე ბ ი .

ღმერთო დიდებულო! ეს რა ამბავია?

ტ ე ლ ლ ი. (ლანდფოხტს).

ოლონდ ნუ მასროლინებ, აი ჩემი გული—უბძანე შე-
ბით მამემირონს!

გ ე ს ს ლ ე რ ი .

შენი სიყვდელი კი არა, შენი სროლა მინდა ენახო. თი-
თქოს მენ ყოველთვის გულოდი ხარ; ეხლა რალაშ გა-
ლაჩრა? ნაეის ხმარებაც ხომ კარგიცი, — მითომ ქარიშხალს
შეუშინდე თუ, როცა გინდა ეინმე დაიფარო? ქვეყნის მფა-
რველო! აბა ახლა შენი თავი დაიფარე!

(ტელი ღვას გაბრუებული; ხელები უკანკალებენ; თვა-
ლებს საშინლად ატრიალებს და ხან ლანდფოხტს შეხედავს
და ხან ზეცას: — შემდგომ უფეროე ამოიღებს ისარს და და-
იმალივს უბემი. გესსლერი ყველაფერს შეამცნევს.)

ვ ა ლ ტ ე რ ტ ე ლ ლ ი. (ცაცხე ქვეშ).

მამავ, გამოისროლე არ შეშინიან.

ტ ე ლ ლ ი .

ვისერი, შეილო! (შეილდს მოსწევს).

რ უ დ ე ნ ც ი. (რომელიც აქამდის ძლივს იმაგრებდა თავს).

კმარა, უფალო ლანდფოხტო! საკმაოა! თუ გამოცდა
გინდოდათ, ხომ გაიგეთ ყოველი ფერი; სხვა რალა გინ-
დათ? მომეტებული აჯამობა თქვენვე გავნებთ: ხომ იცით,
გადაქარბებული არა ეარგარა.

გ ე ს ს ლ ე რ ი.

გთხოვთ ჩუმათბძანდებოდეთ, — თქვენ არ გელაპარაკებით.
რ უ ლ ე ნ ც ი.

მე მსურს, მე მინდა გელაპარაკოთ! კაროლისა დიდ-
პატივის ცემა მაქვს, მაგრამ ამ გვარი ბოროტება კი მოსა-
თმენი არ არის. მე ღარწმუნებული ვარ, თითონ კაროლს
არ მოეწონება ამ გვარი საქმე, და არც ეყადრება ჩემ
ხალხს ამ გვარი ქცევა: თქვენ უფლება სულ არა გაქვთ
ვგრე მოქცეთ.

გ ე ს ს ლ ე რ ი.

თქვენ შეგიძლიანთ?..

რ უ ლ ე ნ ც ი.

მე აქამდის ხელებს ვიფარებდი თვალეზზედ; ხმას არ
ვიღებდი თქვენ უსამართლოებზედ, — სულ ამ დაღუგულს გუ-
ლში მიგროვებოდა ჩემი ხალხის შევიწროება, ოხერა და-
ტანჯვა; მაგრამ ახლა კიკმარა; — კიდე რომ დაეჩუმდე, ამით
ჩემ ხალხსაც და მეფესაც უღალატებ.

ბ ე რ ტ ა. (იმით შუა ჩაუდგება).

დაჩუმდი, მაგით უფრო გააშმაგებ!

რ უ ლ ე ნ ც ი.

ჩემი ხალხი დაეიფიწყე, ნათესაობას თავი დაენებე, ყვე-
ლა მეგობრები და მახლობილნი დავტოვე და მოველ თქვე-
ნთან სამსახურისთვის; მეგონა უფრო კარგი იქნებოდა, რომ
ჩემი ხალხი და მეფე შემკრებინა როგორმე; მაგრამ თვა-
ლები ძლიან აბმული მქონია. ეხლა ძლივ მივხნო, რომ
მე თითონ უფსკრულის ნაპირზედ მდგარვარ — მე მოგენდ-

ვით თქვენ და ისეი ველარ ვიფიქრე, რომ ჩემ ხალხს დიდ უბედურებას ვაყენებდი ამით.

გ ე ს ლ ე რ ი.

კაღნიერო! განა შეგიძლიან მეფის წინ მაგნაირად ილაპარაკო?
რ უ დ ე ნ ც ი.

კოროლი არის ჩემი მეფე და არა შენ. მე ყოველთვის თაყვის უფალი ვყოფილვარ, როგორც შენ; ესეც იცოდე, არა სარაინდო საქმეში არ დაგივარდები. ახ! მეფის გამოგზავნილი არ იყო, და იმის პატივისცემა არა მქონდეს, ეხლავ მოგიგდებდი ხელჯავს (*), და შენც უარს ვერ მტყუოდი თუყი რაინდი ხარ. აბა ერთი გაბედონ რამე შენმა მცველებმა, არ კი გეგონო უარლო ამ ხალხივით! (ხალხზედ უჩვენებს) უყურე, ჩემი ხმალი აქა გაქვს, — აბა შეიძლოს ვინმემ ჩემი...

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

ვაშლი გადმოაგდო!

(როდესაც ყვე ამ მიაპყრო ყურით რუდენცისა და ლანდფოხტის ლაპარაკს, ტელღმა გაისროლა ისარი).

რ ე ს ს ე ლ მ ა ნ ი.

ყმაწვილიც ცოცხალია!

რ ა მ დ ე ნ ი მ ე ' ხ მ ა.

ვამლს მოარტყა, ვამლს!

ვალტერ ფურტს გული უღონდება, წაქცევის აპირებს; ბერტა დაიჭერს).

(*) საშუალო საუკუნეებში, რაინდების დროს, სელეუზის გადაგდება ჭინიშავდა ბრძოლაში გამოთხოვას. ეს ჩვეულება ესლავ არის, რადგან დეუდში ვისმეს გამოიხსოვენ ხოლმე.

გესსლერი.

ნუ თუ? გაისროლა? — ხელაეთ გაბედულებას?

ბერტა.

ყმაწვილი ცოცხალია — განხედ მოდი

ვალტერ ტელი (მოიხრბენს, ვამლიც ხელში უჭირავს).

აი ვამლი, მამილო! მე აკი ვიცოდი, რომ სხვაგან არ მომარტყამდი ისარს.

ტელი.

(ღვას მოხრილი, თითქოს გასროლილ ისარს თვალს ადევნებს; დაინახავს გამოკეულს შვილს, გააგდებს შვილს და გაუშლის ხელებს მოსახვევად; მერე მიიკრავს გულზედ რაღაც აუარებელი გრძობით; მერე დაუდუნდება მუხლები და ჩაიყეცავს. ყველანი გრძობაში მოვლენ).

ბერტა.

ოხ, ღმერთო მოწყალეო!

ვალტ. ფურსტი.

შვილებო! შვილებო!

შტაუფახერი.

დიდ არს უფალი!

ლეიტგოლდი.

რა მიზანი იყო! სწორედ შვილის შვილს დაახსოვდება.

რუდგარრასი.

შინამ ეს მთები არ დაიძვრებიან თავიანთ ადგილებიდან, შინამ არავის დაეწყდება ტელის ჩადენილი. (აძლევს ლანდ ფოხტნ ვაშლს).

გესსლერი.

შეხე ერთი! შიგ შუაში არ მოურტყამს! სწორედ რომ

კარგი ნასროლია.

რესსელმანი ი.

დიახ, კარგი გახლავს; მაგრამ ვაი იმას, ვინც ვერც ეხუ-
მრება ზეცას!

შტაუფახერი.

გონზედ მოდი, ტელლო! ახლა აღარაგიშავსრა, თავისუფალი
ხარ, შინ წასავლელათაც გზას ველარაფინ შეგყრავს.

რესსელმანი.

წაიდეო, ყმაწვილი მიგვაროთ დედას. (წასვლას აპირობენ).

გესლერი.

გაშიგონე, რა გითხრა, ტელლო.

ტელლი (მობრუნდება).

რას მიბძანებ?

გესსლერი.

მე დაგინახე: ერთა ისარა დამალე, — მითხარ რად
გინდოდა?

ტელლი. (აირევა).

ჩვენ ესეთი ჩეულება გეაქვს, ბატონო.

გესსლერი.

არა, ტელლო, მე მაგ პაუხით ვერ მომატყუილებ; შენ
უთუოდ სხვა რამეს აპირობდი. შენ მართალი მითხარ, ნუ
დამიმალავ და რაც უნდა იყოს მიჩუქებია მენთვის სიცოხლე.

ტელლი.

მაშ თუ სიცოცხლეს არ წამართმევ, ყოველი ფერს
გეტყვი. (გამოიღებს უბიძამ ისარს და საშიშრად შეხედავს
ლასდფოხტს). მეილი რომ მოძეყლა, ამ ისარს შენ დაგი-

მიზნებდი და მგონი რომ მიზნისთვის აღარ ამეცდინა. .

გ ე ს ს ლ ე რ ი.

მამ, ჩემო ტელლო, სკედილისა წუ გემინიან: დაპირ-
ბულს ავასრულებ რაინდულად; მაგრამ ბოროტი განზრ-
ხვისათვის კი ისეთ ალაგას მიგაბძანებ, რომ თავის დღეში
მზის მუქი ვეღარ დაინახო, — შენი ისრებისა მამინ უფრო
აღარ შემემინდება! — მხედრებო! აქ მოდით! შეკარით ეს კაცი
(ტელლს ჰკრავენ.)

შ ტ ა უ ფ ა ხ ე რ ი.

რას ჩადი, ხელმწიფე! ამ საათში ესე განგებისად დაი-
ხსნა უფალმა და შენ კი აკრევინებო!

გ ე ს ს ლ ე რ ი.

აბა ენახოთ, მეორედაც დაიფრავს ეინმე, თუ არა. —
ამ საათში წაიყვანეთ ჩემ გემზედ... მე მაგას კუსნახტში უყ-
რავ თავს.

რ ე ს ს ე ლ მ ა ნ ი.

მაგ სასტიკობით თვითონ კოროლიც არ მოგვექცეოდ
ჩვენ. ვანა მაგისთანა ბარათები გვაქვს!

გ ე ს ს ლ ე რ ი.

რა ბარათებსა ბძანებ? კოროლმა დაგმტკიცათო ჯერ
მორჩილებით იყავით და შერეითხოვეთ მუფსაგან ეგ წყა-
ლობა; თუ არა — მეფის წინა-ღმდგნი ხართ, თავში სულ ლა-
ლატობა გაქვსთ — და კიდევ წყალობას მოელოდებით
ვისგანმე? გიცნობთ რა შეილებიცა ხართ! უყურეთ: ეხლა
ეს მ-მყავს, მაგრამ იკოდეთ ყველანი ამხედ უარესნი ხართ
თუ ჰკუთა გაქვსთ მორჩილნი იყავით, ბძანების ამსრულებელ
ნი, თორემ...

მეფე გიორგი ბრწყინვალეზე.

ვით ქარ გრიგალი. ანუ საზარო რისხვა
ივერიის მტერთა დამამხობელი გრგვინვა
შენ იყავ მეფე, გიორგი გიორგიანი
მოსახელისა, ელვარისა მის მზგავსი
ამით გიწოდა ერმან შენმანბრწყინვალე. —

სიუხვე, სიბრძნე, ძლიერება, სიმაღლე
მოყუასი შენი, სიყუ რული სიმდაბლე
ახოვანება, სიმხნე, ძლევა ბრწყინვალე,
გვირგვინი, სკპიტრა, ქუშლის საქმით შვეიწვალე
სამართლად გერგო ნიჭად და ნიშნად ღუთისაგან.

მებრ დიდისა მის, გმირის სიბრძნისა თვალის
ივერიის ძეთა, მცვილის მუარველის შამის
თაყუან — საცემის, სამღრთო აღმაშენებლის
შენ შეაერთე დარუზანდი ნიკოვსის
და კავკასია მოხარვე მჰყავ ივერის.

ცეცხლი, ვაება, სისხლთა ღუტრა ურვა ტყეება
შენ დაყუდე, შენთა ქუშმევედომ შორის
სირცხვილი კდმა, სარკინოზთა მიუგდე
ცრემლი და ლტოლვა, და მათზე განაჩინე
და ტაძარნი ღუთის აღმართე, აღადგინე. —

ამისთვის შემდგომ ხუთასის წლის განვლისა
 ძე კოლხიდისა, გალობასა გიბედავს,
 თუმც უსუსურად მიმართა შენს დიდებას,
 მაგრამ სრულიად, მასთანა ივერია
 მოგისხენებს და, შემოგწირავს მადლობას.
 კოლხიდელი.

ვ ვ ს უ ხ ი
 ა ლ . ლ — დ მ ი .

1.

ენახე „ცისკარში“ ლექსი ნაწერი.
 საწყალი გლახა შეგბრალებია...;
 შენ შეიწყნარე, თუნდ იყოს მტერი:
 ძმათ სიყვარული ვალად გედებია.

ჭხედავ, ამ დროში განშირდა შური,
 ფულმან დაიპყრა ბევრ ალაგს ძალა,
 გლახა შეიქმნა ყველგან ჩაგრული
 და ერთ სიტყვის თქმა არცინ აცალა.

გაძვირდა გული, გაძვირდა გრძობა,
 აღარ ეტანჯვისთ მათ სენიდიისი,
 დამდაბლებულის აღარ სურთ ცნობა,
 ფიქრი აქვსთ მხოლოდ ანგარებისი....

01

მამ ესე, ძმაო, ვინ განიკითხავს?—
 საწყალი ისევ საწყლად დარჩება;
 ან მათ სიმართლეს ვინლა იკითხავს?—
 მდიდარს ყოველგან სიმართლე რჩება!..

2

ესე სკოდნიათ წინაპართ ძველად:
 ღარიბს თუ საღმე დაინახავდნენ—
 ხელს მიაწვდიდნენ მსწრაფლად სამეველად,
 თვის საფარველს ქვეშ შეინახავდნენ.

შენც მათებრ იყავ გაშხადებული—
 ამხანაგთათვის თავი განსწირე,
 გულით გიყვარდეს დამდაბლებული,
 მამულსა და ძმათ თავი შესწირე!...

კნ. ნინა ორბელიანიისა.

1866 წ. 10 აპრ.

ც. ვოზნიცენსკი.

ვ უ ძ ღ ე ნ ი ა. ფ. (*)

—ოჰ, ქართველო, რა კაცი ხარ!

ეს რასა ჰგავს, ერთი მითხარ?

შენი ჯიბე თუ სავსია,

არ ვის აგდებ არაფრათა,

ცა ქუდათ არ მიგაჩნი.

დელა მიწა ქალამნათა!

მამინ უნდა თანამოძმემ

მძიმეთ თავი რომ დგიკრას,

სალამსაც ხომ აღარ მოსცემ,

მიაგდებ მას კედლის ძირას.

მაგრამ თუ რომ სიღარიბე

ეწკია მაკ უნდა ჯიბეს,

ყველასთან თავს იკატუნებ,

ჩემო ძმაო, ვინც უნდ იყვეს!

მამულიც კი მამინ გიყვარს,

მოდმეს ეტრფი ამიკივით,

მაგრამ გული შიგნით გიყარს,

ძმასთან კრელობ გველივით.

(*) ეს ლექსი დაბეჭდული იყო დროებაშიაგ.

უცხო ტოში თითქოსო გძულს,
როგორც ერთი დიდი ქირი,
აბა ახლა მოგცენ რამე,
როგორ გახდე მათთვის გმირი;

მათთვის მტერსაც ხმრმლით იგერებ,
მოყვარესაც ემოყვრები,
ოღონდა კი მოგცენ რამე,
ხანჯლის წვერზედ დაეგები!

ეჰ, ქართველო, რა კაცი ხარ!
ეს რასა ჰგავს, ერთი მითხარ?

თუ ისწავლე ანაბანა,
იმ წამს ჩემობ გნათლებას,
ალაგიც გსურს იმისთანა,
შეეწიო რომ ძმას ყველას;

რომ ლაიცვა ამხანაგი,
უღმრთოებას ეინც გაბედავს,
აბა, მოგცენ შენ ალაგი,
მაშინ ზედაც არ შეხედავ!

მაშინ გიყვარს შენ მამული
და გძულს, ძმაო, უცხო ტოში,
როდესაც ხარ დაჩარგული,
როს ბედთან გაქვს მწარე ომი.

მაშინ გიყვარს თანამოძმე,
 როს არა გაქვს ცალი ფული,
 აბა მოქცენ ჯილდო რაშე, ცოცხლობ
 როგორ გახდე ძმის ორგულიც ანა
 მაშინ ქართველი ვინ არი, ცოცხლობ

რაკი ნახავ თბილსა ალაგს,
 შენი საშობლო ის არი, ცოცხლობ
 საცა ნახავ ჩინის ბანაქს. ცოცხლობ

ბევრს ღაფქვ ქართველებსა,
 თუნდ შენს თვითან მაძულსაცა!..
 აგრე შენებრ იუღამაც
 ხომ, ჩემო ძმავე ქრისტეც გასცა!;

ეჰ, ქართველო, რა უკაცო ხარ!
 ეგ რასა ჰგავს, ერთი შიითხარ?

.....

ი. კერესელიძე.

1867 წელს, 9 ივნისს.
 სოფელს წოდორეთში.

.....

ორივე სქესისა, ზოგი ლოცულობდა და ზოგი თაეისებურად ატარებდა დროს, რასაკვირველია ლხინით და სხვა და სხვა თაეის შექცევით, რადგან აქ მხოლოდ იმისთვის წამოსულიყო, სხვა და სხვა დღეობით შესაფერ შექცევებით.

ღარი ძალიან კარგი იყო, ასე რომ ყველას იმედი ჰქონდა ბევრი ხალხის დასწრებისა, მაგრამ სულ სხვა ნაირად მოხდა. უფრო მომატებით ახლო-მახლო სოფლების ხალხი შეყრილიყო; ქალქელები (მოქეფეებიც და მლოცავეებიც) ძალიან ცოტანი იყვნენ; რუსობა იქნებოდა სულ ოც კაცამდე; დიდკაცობა იქნებოდა ათიოდე სახლობა, და სულ დიდები კი — ერთი თუ ორი პირი იყო.

სოფლებებს (ესენი უეჭველად მლოცავეები იქნებოდნენ) ეჭირათ ბინად გალაენში ორი მხარე, მაგრამ ისე ხალხათად იყვნენ, რომ შეიძლებოდა დტულიყვნენ ყველანი გალაენის ერთ კუთხეში. ქალაქის ხალხი, ვინც კი წინალამეს მოვიდა დაფანტულ იყო მოფლის სახლებში; მოქეფებს და ცხენოსნებს — მარტო ხელ ხალხსაც დაესაფრათ ბაზრის დუქნები და ოთახები, რადგან ამ ხალხს ძალიან ემარჯვებათ ამ გვარ ალაგს დგომა.

სვეტი ცხოველობა თბილისელებისთვისაც და სოფლებისათვისაც ძალიან მარჯვე დღეობაა. თბილისელებისთვის ამიტომ, რომ ახლოა, და ამასთან გზაც საფოშტოა, სოფლებისთვისაც ამიტომ, რომ ისეთ დროს მოდის, როდესაც ყველა სოფლის ხალხს აქეს შემოსავალი თაეის მთელი წლის შრომისა. ამ მიზეზისი გამო მე ძალიან მიყვირს, რომ წლევანდელ 'ვეტიცხოველობას ისე ცოტა ხალხი

იყო, რომ უჩვეულო ყველა დამსწრესათვის გასაკვირველი იქნებოდა...

მე შევედი ლამის ათ საათზედ. ამ დროს ვერა ენახე რა შესანიშნავი; მაგრამ ამბობდნენ, რომ ჩემ მისვლამდისაც არაფერი მოხდარიყო ღირსი შენიშვნისა. ათ საათზედ (ლამისა) ციოდა, და ვისაც კი შეეძლო საფარველის შოვნა, ყველანი ძვრებოდნენ შიგნი-შიგან, რადგან გარეთ ვერაფერსა ჰხედავდნენ მიშხიდველს. ამის გამო გარეთ მარტო ისინილა იყენენ, ვისაც საფარველი არა ჰქონდა, ესე იგი ექვსეკის გალავნის სტუმრები — ურმის ხალხი და კიდევ მოქეიფენი.

გალავანში მოსახლეთ მოსწყენოდა სულ ჯდომა და ჭამა — სმა და ჭამის გამო, ან იქნება ძველი მამა-პაპური ჩვეულების გამო, მოეგონათ თავიანთ ძველებური ფერხული და ხელებით გადაბმულნი, უვლიდნენ ერთ წრეს, ჩვენი მამა-პაპური სიმღერებით და ფეხების თამაშით. ამ ფერხულმა ცოტაც არის დამშვიდა ჩემი გული, რომელიც ეძებდა რაღაცას და ვერ ჰპოვებდა კი... მე ფერხულს ვუყურე დიდ ხანს და სრულებით აღარა მაგონდებოდა რა. მოფერხულეთ სიმღერაში თითქმის ვერა გაეგე რა, მაგრამ მაინც მშობლიურმა ხმებმა, სოფლებების გადაბმულმა ხილებმა, რომელნიც ერთმანერთს რასაკვირველია არ იცნობდნენ და იყენენ სხვა და სხვა სოფლისანი მერე სრულებით უცნობთაგან საერთო ლხინმა დროს გატარებამ ისე გ მიტაცეს, რომ მე მომივიდნენ თავ შიგრაული აზრები და ფიქრები და სხვათა შიგან

ვეფიქრე, რომ დღეობებს, ამგვარი ხალხის ერთად შეყრით, დი-
და ზრია რამე უნდა ჰქონდეს მეთქი... ბოლოს დაიშალა
ფერხულიც, — მე თითქოს გამომეღვიძა, დამენანა ფერხულის
გათაყვება, მაგრამ ხალხს ეძინებოდა და მეც აღარ შეეშფო-
თდი. — გავაგრძელე წეზი, — ისე დაეწიწიწი, როგორც მოძე-
ბარი რისამე დაკარგულისა, — გაველ გალაენიღვან და ქლავი-
ქლუვი, მიმეყენა ბაზარში. ახლა იქ ენახე ერთი ამბავი, —
ერთი ყოფა; ვგონებოდა კაცს რომ აქ ერთ დიდს და ქვე-
ყნისთვის სასარგებლო საქმეს აღსრულებენო, მაგრამ აქ
დიდი საქმე სულ არა სჩანდა. აქ მხილველი შეამცნევდა
მხოლოდ იმას, რომ მოქიფე ხალხი ცდილობდა საუკეთეს-
სოდ დაეკმაყოფილებია თავის ცხოველური მოთხოვნილება
და კლდე, რაც ძალი და ღონე, ან ხელოვნება ჰქონდა —
ქინიანობა. რომ გეყურებინათ, იტყოდით, რომ ესენი
უთუოდ სანაძღვოსხედ სჰამენ და სემენო... მე ამ სახილ-
ველხედ მომაგონდნენ ზოგიერთნი მშიერნი და მწყურვალნი,
მაგრამ ეს არის საუბედურო, რომ ამგვარი მოგონება არც
მშიერთ და არც მწყურვალთ შეუსრულებდა თავიანთ ნა-
კლულებიანებას და არც იმათ ასწავლიდა ქუთას, ვინც შე-
ის დაეიწყებულნი მომაგონეს... ბაზარი გატენილი იყო მო-
ქიფე და მარტოხელი ხალხით...
„ვერ შეგვაშინებს სიცოფე, თუ თავში ღვინო ბრწყინა-
დეს... სთქვია განსვენებულმა პოეტმა. ამ მოქიფეთ ოცნებამ
და მარწმუნა ამ ნათქვამხედ. აქაურ ხალხს არამც თუ თი-
თონ არა სციოდათ, არამედ, რომ შესაძლებელიყო ფალაუკი,
ამათი სიტბოთი დათბებოდა მრავალი უწყეშო ხალხის სად-

გურები, ისე რასაკვირველია, რომ არც ეს მოქიფებები იგ-
ზძნობდნენ სიცივეს.

ბზარში ქვიფს სწევდნენ, ისეთ ქვიფს, რომელსაც სრულე-
ბით არ ეტყობოდა ხეალინდელ დღეზედ ზრუნვა. მე დაფი-
წყე ფიქრი ახლა ამ მოქიფეთ თავის დაფიწყებაზედ. წვდან
ჩემმა თავის დაფიწყებამ მომცა მე სხვა და სხვა ფიქრების-
თვის სზრდო, ახლასხვის თავის დაფიწყებამაც იმოქმედა ჩემ-
ზედ ამ გვარადვე. ღმერთო! რა არის ცოცხალი კაცი... მაგ-
რამ კაცი რა? კაცი არის შილია დროებისა, გარემოებისა,
მამააღამე რა არის ჩენი დროება, ჩენი გარემოება, ჩენი
უმეცრება, გაუნათლებლობა! ერთი ბევრსა ჰზარჯავს უ-
საჟიროდ, მეორეს საჟიროს ნათედაც არ სადა აქვს, მესამე

ხეალინდელ დღეზედ სრულებით არა ფიქრობს (ეტყობა ხეა-
ლინდელი დღე ფიქრობს იმაზედ), მეოთხე კი სულ ფიქ-
რობს, ზრუნავს, ფიქრობს, ზრუნავს და ჯამში კი არა აქვს
რა... ეს არის ჩენი დროება, ჩენი ცხოვრება, ჩენი უმე-
ცრება! მაგრამ მე როგორღაც შორს წაველ... დაღუშდი
ენაყ...
მოქიფენი დუქნის დერეფნებში ისხდნენ და ისე უღარ-
დელად მსატარებდნენ თავის წუთთ ცხოვრების ერთ ნაწილს,
რომ თითქოს იმედი ჰქონდათ ხეალაც ესრე იქნებო. მეკი
დარწმუნებული ვარ, რომ მომეტებელი ნაწილი იმათი, ქე-
იფის შემდეგ და შემდეგ გამოფხიზლებისა დიდად ემდუროდა

თავის თავს და მამინ იწყობდა ფიქრს თავისგან გატარებულ
ღროზედ, დალოცვილს, მანამდის ეფიქრა, მინამ მოახდენდა
საკმეს. მაგრამ ნათქვამია ქართველებისგან: ურემი რომ გა-
დაბრუნდება, გზა მამინ გამოჩნდებაო. საუბედუროდ ამ ან-
დზის აღსრულებას ჩვენ ცხოვრებაში თითქმის ყოველ დღე
მეხვედბა კაცი. ქიფი ლოთობაშეგებისა შესდგებოდა იმაში,
რომ ისინი სკამდნენ და ჰსომდნენ იმდენს, რამდენიცი შეე-
ძლოთ, მანამ ყელში ამოუფილოდათ. ღვინოში დაძალება,
ერთმანეთის კისერში ჩასხმა და სხვა რალაყა გვარი ჯარბმა
და სასჯელი, რომლისაც ღიძი ხდება ღვინოში სუსტი კა-
ცი — იქ ძლიან გახშირებული იყო. ისე უხვობით იქცეო-
და ყელა ერთმანერთში, რომ შე ვიფიქრი, უთუოდ ესენი
ძალიან კეთილი უნდა იყენენ მეთქი; მაგრამ მე მამინეე და-
ვიხიე ჩემ დასუნამი, როცა ენახე, რომ მრავალმა მოქიფემ
გააბრუნა, მრავალი დარიგებით და საყვედურებო, ზოგმა
ჯავრობით და რისხვითაც, მთხოვარა გლახა. ეს ურიგობა
სწორედ რომ გულ ქე კაცსაც შეაშფოთებდა. ჰხედავ, მკი-
თხველო, წინ უყრათ იმდენი საკმელ-სასმელი, ყველას ყე-
ლში ამოსდის, საკმელს ერთ მანერთს ესერიან (ხუმრობა ამ-
გვარია იმათში), სასმელს ზედ ასხმენ ერთმანერთს (სასჯე-
ლიც ამგვარა იმათში), და იმსაც ჰხედავთ ამასთან, რომ
საწყალ გლახას რისხვითა და ტუპატურებით აგდებენ ცა-
რიელს, თითქოს ისეთ დიდს და ისეთ საჩქარო საქმეში არიან
გართუდნი, რომ სრულებით არა სცალიანთ გლახაკი გაქი-
რებულისთვის.. მაგრამ, რას ეამბობი?..

...მძიერს ვეღარ იცნობს მძღარი,

საწყალს ბრალობს ისევ მისებრ სწყალი...
სთქვა პატრიცელუმო პოეტმა. ჩვენცხოვრებანში თითქმის ყველა ფხის გადაღმხედ მტკიცდება ამ ლექსის სიმართლე...

რალა ბევრი გავგრძელო, მოქიფებებ, თითქმის ყველამ, მთელი ღამე გაათენეს ამ გვარ მოუფიქრებლად საქმელ-სა-სმლის დანთქვაში, ჟინიანობაში და, ამ უკანძკნელი ხასიათის გამო, ზოგიერთს ჩხუბიც მოუფ და. ვასაც მოსწყენდებოდა ჯდომა, ისინი ზურნის წინ გაძლოით გაერგზავრებოდნენ სოფელ-სოფელ გზის საქსელად, უგზო-უკვლოდ და უზროდ. ამ სვირნობაში ისინი ფხიზლდებოდნენ (იქნება ეს აზრი ჰქონდათ?) და მამასადამე ეძლეოდთ მძებრა უკან დაბრუნების უმალ ჩამსხდაროყენენ ისევ თავიანთებურად და განეგრძოთ თავიანთ დიდი საქმე, რომლისთვისაც დაენებებინათ თავი თავიანთ საქმეებისთვის (თუ კი იყო ვანმე ამათში მოსაქმე) და მოსულიყენენ აქ აღსასრულდებლად ხორაგის დანთქვისა და მუცლების ერთგულად ავსებისა, თუ კი ერთგულდება ეთქმის ამ გვრად მუცლების ავსებას.

ამ ღამეს სხვა ვერა ვნახე რა შესანიშნავი: არ იყო მუშხუნები და არც ძველებური დროს გატარება საზოგადო ლხინით.

მე გავატარე ღამე ერთი იქაური გამოჩენილი კაცის სახლში. ეს სახლი ორ ეტაჟიანია, და ამიტომ მე შემეძლო ზევიდამ დამეხედნა ზოგიერთი იქაური სახლებისთვის. იქვე ახლო ერთ დაბალ სახლს დაეყურებდი. ეს სახლი, როგორც მოგეხსენებათ ჩენი სოფლის სახლები, ძალიან დაბალი იყო, ასე

რომ მესამე დი თითქმის მწაში იყო ჩამკრალი, ამ ღირსების გარ-
 დე, იმის ნახე, რადრეფის ბანი სრულებით ჩანგრეული ჰქონდა;
 ამის გამო წუთში, ჩამოდინილი ბანი დამ, უნდა ჩასულიყო დერეფა-
 ნში და, რადგან დერეფანიც სახლის გეარად მწაში იყო ჩამჯდარი,
 მან მძებნით იმ წყალს სხვა გზა აღარ ექნებოდა — უნდა შეეარ-
 დილიყო მიუ სახლში, ეს დანგრეული ბანი, როგორც
 ეტყობოდა ფურხედ, ონდა ყოფილიყო კარგად დიდი ხნისა
 და ამასთან ისიც ეტყობოდა, რომ იმ ჩამონგრეულს თან-
 ედა თანაურობა აღარ ექნებოდა. მამასადამე, ამე იფი-
 ქრე, რომ სულ სპირიტუალად ჩამოწეებოდა ერთი მან ორი
 ფეცარი პატრონი რომ დაუდევნელი არ ყოფილიყო, მა-
 შანვე გამოუცვლდა სამ ფურხებს და აღარ დაცლიდა იმ-
 დენ დაქცევამის. მაგრამ ჩუენი ერთეული კეფას არ მოი-
 ქეეს, ეიდრე გარგა არ გაუჭირდება; თაეის დღში არ იფი-
 ქრებს, რომ ითუ სუბუქ ავათმყოფს არ ეწამლა — მძიმე
 ავათმყოფი შექმნება. მაგრამ ეს რას მკვირს? მე მინახავს
 სოფელში ისე დამველებული სახლის ბანი, რომ ყოველ
 წამს ლამოდეს ჩამოწოლას, და შიგმდგომნი შინც ყურმოდრენი-
 ლნი ყოფილანი რას უნდა მთეაწროთ ამგარი დაუდევნე-
 ლობა? ჩუენი სოფლის ხალხი სულ ესეთი დაუდევნელი ა
 აბა ეთი დათვალეფრეთ კარგა, რა აქეს რიგზედ სახლი,
 სახლის მოწყოპილობა, თუ სხვა დასხვა საჭირო მენობა-
 ები ყველა მინგრეული და თაე-მინებებოდი. თუნდა აი-
 ლეთ იმის ცხოვრება, იქაც მოუხერხებლობა და ურიგოე-
 ბის მეტს ეერას მქაშიჩნევთ; ეერათს სეყვეთ ჩუენი სოფე-
 ლის ცხოვრებაში სრულეთ ეერ ჰპოვებთ რიგსა და ნ-

გარის... საკვირველოა, სამ ჩვენ ქვეყანაში ჩამდნო აღგას
 ასახლოან წმეცებზე თითქმის სიმ უზრით, რომ მაგალითის
 იყენი აქური თქმცხოვრებლებისა, მაგრამ აბა რა მიიღო
 ჩვენმა ხალხმა წმეცებისგან სულ ყველანაირად გაემტყუნა.
 ეინც წმეცების მეზობლად არიან, ასე ძნობლად, რომ
 თითქმის ერთნაირფელში სცხოვრებენ, იმათაკი, სრულ
 ლებთიფერა, ოსწველიათრაა წმეცებისგან, სიმ დაუცხრომეა
 ლი შრომის მოყვარე, უზრისა და სწესის მომდევარა და ყვე
 ლა საქმის თავის დროზე, გამკეთებელი ხალხისგან, სრულ
 ლნიც თითქმის ყუსათუღლიფერა სცხოვრებენ და საათო
 ბით აქესთ გამთანჯარიმებულა მუშობით და დსვენებუც
 ჩვენმა სთფლელმა (მომეტუბულმა) ჯერ ისე არ იცის დღე
 დმეს რამდენი საათი აქს; საათობით მუშობასა და დავენე
 ბას ხომ ვილა მოჰკითხავს იმას! მერ უამბობ, ეითომც
 ჩენი ხალხი ზაზმატი იყოს, შრომა ეზარებოდეს, ანუ უნი
 ჯო იყოს და კარვის მიღება არ მოეძღოს. ონ ფქრდაც
 არ მომივა ეს აზრი, რადგან ჩენი ხალხი შრომის მოყვ
 რეც არის და კარგი ნიჭის პატრონიც. მე იმას ვამბობ, რომ
 ჩენი ხალხი კარდაც აკლია ასეთი, ურომლოდაც ის ვერაო
 დეს ვერ დაინებებს თავს თავის მამა-პაპურს უზრუნველობას და
 დაუდევრობას და ურომლოდაც ის იშრომებს თავის დღენი
 ოფლში გაიწურება, რიგან ნაყოფს კი ვერაოდეს ვერ გა
 მოიღვს თავის შრომისგან; ამასთან ცხოვრებაც ექნება გა
 კირებული და უმადური. ეს ნაკლულევანბა არის უსოდი
 ნარობა. მინამ ჩენი ხალხი არ მოიბოვებს სკოდნას, სწავლას
 იქამდის ყველა მაგალითები იმისთვის დაჩებიან ამოოდ.

ზოგჯერ რასაკვირველია, მაგალითებიც მოქმედებენ, მაგრამ —
ზოგჯერ და არა ყოველთვის. ყველა იძახის: ჩვენ ხალხს
კოდნა აკლიაო; მეც ამას ვამბობ. ჩვენი ხალხი იმდრომდის
არ დაინებებს თავს თავის მამაპაპურ, დაუდევნელ ცხოვრებას
და არ შეიქნება რიგიანი მოქალაქე, ვიდრე არ მოიპოვებს
კოდნას, არ ისწავლის. ღმრთის მადლით, ამაზედაც დაიწყეს
ზრუნვა. ღმერთმა ყველა ამგვარ მზრუნველს წაუშართოს
ხელი... როდესაც ისწავლის ჩვენი ხალხი, გაიგებს ცხოვრე-
ბის გასაუჭოობინებელ სახსრებს, მაშინ დაუდევნელი აღარ
იქნება, რადგან ყველა გაჭირებაში ადვილად შოუელის თავს
(სწავლა ამას აკოდნინებს) ყველაფერს რიგზედ გააკეთებს; ერ-
თის სიტყვით მოიქცევა ფიქრით და ანგარიშით. მანამკი უნდა
ისევე იცხოვროს დაქცეულ ბანიან და თითქმის ატალახებულ
სახლში, სისველეში, ბოლში, ზამთარში ზურგ გაყინული და
მუცელ გახურებული და ამათ გარდა მრავალი მოუწყობე-
ლობა და მოუხებრხელობა უნდა მოითმინოს. ღმერთმა ინე-
ბოს რომ მალე მოედოს ბოლო ხალხის ამგვარ ცხოვრებას
და მოუსწრაფოს დრო კოდნისა და დრო განათლების; ყვე-
ლა ამ საუცეთესო დროს ტრფიალი უნდა იყოს და, რამდე-
იც შეუძლიან, ეცადოს, რომ ეს დრო, დრო ამ სოფლის ნე-
ტარების მოვიდეს ჩქარა...
მაგრამ მე მაინც მიკვირს, რომ მცხეთაში ესეთი ნახევარზედ
დანგრეულ სახლები აქვს და ცხოვრებაც სრულებით არაფ-
რით არ განსხვავდება სხვა სოფლების ცხოვრებისგან, რადგან
მცხეთა არის შარა გზაზედ და სტანციასთან. კაცს ეგონება
იქ უნდა ყველანი გაკეთებულნი იყენენ; შარა გზაზედ, რომელიც

რომელი არის, ის უნდა ეპრობდეს; ეპრობით ცუდი რო-
გორც ყველამ იცის, კაცო კეთდება, ესე იგი: სარჩოს მო-
სულობს; — ამით ცხოვრებას გაუკეთებდაც ადვილია. მაგრამ
ეტყობა იქაურნიც არ სწყალობენ ეპრობას, როგორც სა-
ზოგადო ქართველებს ხასიათადა სჭირთ. ამ ხასიათმა ძალი-
ან აენო ჩვენ ხალხს, როგორც ეტყობთ იმათ ცხოვრე-
ბაში, და მომავალში უფრო აენებსთ, თუ ესლო შიონც არ
მოჰკიდებენ ხელს ამ გოჩების გამხსნელ, ჭკვის მასწავლებელ
და სარჩოს მომპოვებელს საქმეს. თუველიცა მგებთ, მათ
შეიგამოველნ გარეთ დილის მგელ საათზედ, დაიწყებენ
ტება და შეველ გალაქანში. ცკლესიაში ცისკარს (ლოცუ-
ლობდნენ, მლოცველი ხალხი თათქმის სუყელანი გარეთ იყ-
ენენ; მოქეიფები და ჩემ ფერი ხალხი ხომ რაღა ჩიჩინი
უნდა, ჩემსავეთ დაეხეტებოდნენ მე ძლიანს გამიკვირდა,
რომ მლოცველი ხალხი არა აღასრულებდა იმას, რისთვი-
საც მოსულიყო, ასე გამინჯეთ როცა მაგნით თველქს ამი
ცისკარს ლოცულობდნენ, გარეთ, ცკლესიის კარებთან, სო-
ფლებებს დაებთ ნფრხული და ამით შეექვიოდნენ. მე
აღარ დავდექ აქ რადგან წინა ღამეს ცოტა არ იყო, ჩემ
თაფში აფუთკენილმა ტკრებმა შემაწუხეს მე. მე წაველ აქე-
დგან და პისიცი დამაფიწყდა იშემეტყო, თუ რა იყო მიზნნი,
რომ ხალხს ცისკრისათვის თავით დაენებებინა და ხლხინით
შექცვირდა. მთუ ქმედობა მისი იმისა იქნება იგი არ
ქმ გალაქანიდგან მარტო გაველ, მიველ ბაზარში; ძალიან ცე-
ხლისებოდა ნახვა წუხანდელი მოქეიფებისა მე ვეპრობდის:
იბაერთი ბებუნაზო, ღვინომ იჯობათუ იღვინოს აჯო-

ბეს მეთქი. ბაზარში ჩამი-ჩუმი აღარ იყო; მხოლოდ აქა-იქ
ზურნა დაიქუტუნებდა და დოლი დაიბრაზუნებდა, მაგრამ
ისე მალე ჩაუწყდებოდა ხმა: ეს იყო სულ ქეიფის
უკანასკნელი ძალა და ღონე; ბოლოს ეს ღონეც წაუვი-
დათ და ერთი-ორი საათისთვის სრულღვით დაწყნარდა.
ერთი-ორი-ორეცა კი სოფელ სოფელ მოგზაურნი, ისევე
აღასრულებდნენ თავიანთ ზურნით სეირნობას; ამათ ეტყო-
ბოდათ, რომ ეს მერამდენჯერმე სჩადიოდნენ ამ მოგზაურო-
ბას, რადგან საკვირველი დაქანცულობა და დათენთილობა
აჩნდათ სახეხედ. მუ აქ მომაგონდნენ ჩვენ მამა დავითმი (მთა
წმინდამი) შვიდჯერ ასული და ჩამოსული, დეთის მოყვარე
მლოცავი. რაოდენი ურიგობა მოხდა ამათ აგებულებაში (ორ-განზომიში)
მოვედი ღამის უძალოობით, უზომოდ სასმელ-საჭმლის ხმა-
რებით, ცოდ-უბრალო ტანტლით და, რა უფრო უარესი,
უთაებოლო ჟინიანობით (თუცა თავბოლოიანი ჟინიანობა
არ არსებობს ქვეყანაზედ; მაგრამ ღვინოში ჟინიანობა ყველა
ჟინიანობაზედ უთაებოლოა, და ამიტომ ყველაზედ მავნებ-
ელიც უნდა იყოს კაცისთვის). ამ ერთ ღამეს უზომოდ გა-
ტარებულმა ცხოვრებამ, რამდენს უნდა დაანებოს თავისი
კვადი და მთელს სიცოცხლეში სდევნიდეს თავის მემძლე-
ბელობა ძალით და დღეს თუ ხვალ მოაგონოს თავისი თავი!..
რა იყო ამთა მიზანი? რისთვის გაათენეს ღამე? რომელი
საქმისთვის? მომაქალისთვის რას აღუთქვამს ეს გვარი აჩა-
რებულის ცხოვრება? — და სხვა ამ გვარი ფიქრები ისე ირეო-
დნენ ჩემ თავში. საზოგადოთ მე ძალიან მაწუხებდა ამითი

ეს გვარი უზრო და ურიო გატარებული დრო, რადგან
ამჟამად ვიცოდი, რომ ისინი იმასგან თავის თავს ბევრს
ენებას აძლევდნენ და სხვასაც არაფერი სარგებლობა არ
მიენიჭებოდათ. ჰაიგიდი, განათლებავ! რა ხარ შე დალო-
ცილო! ვისაც შენ ეწვევი, ის ამ გვარ ყველასთვის შე-
ნებელ საქმეს აღარ ჩაიდნენ, ის ფიქრით მოიქცევა,
უანგარიშოთ ის ისეთ ნაბიჯს ერთსაც არ გადასდგამს, რომე-
ლიც ან თითონ არ მოუკანს სარგებლობას, ან სხვას, ამას
სხვის სარგებლობაც თავის სარგებლობად მიაჩნია...

ამ ფიქრებით დაებრუნდი უკან, რადგან მეთვალყვე, რომ
მოქიფებები ფიქრობდნენ დასვენებას; მაშასადამე ბაზარში სა-
ყურებელი აღარ იყო რა. მოველ ისევ გალავანში და დი-
დის ყურადღებით ვადევნებდი თვალს ჩვენი ხალხის ქცევას.
ამათ სახეზედ ეტყობოდათ, რომ შეპაროდათ თავში ზრუნვა
ცხოვრებაზედ. აღარ იყო იმათში ის ძველებური შექცევა,
ხართ აღალოები და ხელონდელ დღეზედ უფიქროლობა (ეს
უკანასკნელი საქმელ-სასმელის ხმარებაში ეტყობოდათ). მომე-
ტებულს სახე შექმუხნილი ჰქონდა; მე ვიფიქრე დროებას
ამათვისაც შეუტყობინებია თავისი ძალა და ამათაც მიუყვი-
ათ ხელი ფიქრისათვის მეთქი? შექმუხნილი სახე, როგორც
მოგვხსენებათ იმათა აქვსთ, ეინც მომეტებით ფიქრობს და
ზრუნავს ცხოვრებაზედ (საფთხოებელთაებიც კი შექმუხნილი
სახისანი არიან, მაგრამ შევამბობ ხაზოგადო ხალხზედ და
არა თითო-ორიო ხალხის საფთხოებელთაზედ) ხალხის სი-
ცოტაემაც რასაკვირველია, დამიმტკიცა ამ აზრში, რადგან
უწინდელ, უზრუნველ დროს დღეობაში ხუთი ამოდენა ხა-

ლხი ყოფილა ხალხმე. — ზოგნი სოფლებელთაგანნი ჩასხდო-
მოდნენ ძველებურად საუზმეს, რომელიც მაინც კიდევ
ბევრს სადილს გადაჭარბებდა... სხვები დადიოდნენ, ლაბარა-
კობდნენ, ლაქდინდარობდნენ — სულ კი თითქოს უგულოდ...
დრო გამოცეცალათ, ვაჯერებდი ჩემ თავს ჩემ გუნებაში —
ამ ხალხის თვალყურებასაც თავი დაეანებე, რადგან... მეყო-
ფოდა, და შეველ იკლესიაში. წირვა ჯერ არ დაწყეთ.
მე მკონდა დრო გამყინჯა იმის მიგზიულება. შესვლის
უმაღ მიემართე საქართველოს მფეების საფლავებს; წაე-
კითხე ზედ წარწერა საფლავის ქვებისა; მერე მომიზიდა ორ-
მა ამ ლლებულმა საფლავის ქვებმა, გადაფარებულმა ზარის
ფარჩით. მე კრთომით ავხადე ამ ქვებს ფარჩა, თითქოს მე-
შინოდა ნახვა ქვებ დამალულსა; მაინც ავხადე და წივიკი-
თხე ზედ წარწერა რუსულად დაწერილი: ეს იყო მმიდი
საფლავი დ უცხრომელის მოსაქმე მიფე ერეკლისი: მშვილობა
სულსა შენსა, დიდო მეფეო... ახლა მეორე საფლავს ავ-
ხადე, უფრო კი გზედვით, რადგან მივხედი რაც იქნებოდა
იმ ფარჩის ქვეშ. აქაც რუსული წარწერა წაეკითხე: ეს იყო
საფლავი მეფის გიორგისა (უკანასკნელისა) დაეხურე და გაე-
დქ უკან. ჩემ თავში აირიენენ კადვე სხვა და სხვა ფიქრები;
მე ჩემ გუნებაში ვადარებდი ამ ორთ მეფეთ ამათ ღვაწლებს,
ამათ საქმეებს... მე ძალიან დამამძამეს ამ აზრებმა და იძუ-
ლებული ვიყავ გამოვსულიყავ გარეთ გასართობად. აქ რო-
გორც იყო გავერთე ტოლ-ხალხში ლანზლანდარობით და
ამგანობში კიდევ დარეკეს წირვა. შებრძანდა ეკლესიაში უსამ-
ღედელ ოვისი ქართველი არქიელი და — დაიწყეს წირვა. მკც

უნებულად შეველი ეკლესიაში, თითქოს რამე დამრჩენოდა.
პირველი შესვლიდან, ხალხიც შემოვიდა, მაგრამ მომეტე-
ბით, უფრო ქალაქელები. ცოტას ხანს უკან, ეხედავდი,
სოფლებლობა ცოტა-ცოტაობით გადიოდა ეკლესიიდან, თითქო
მიეშურება სადმეო გამოვივრდა. ეს და ცოდნის მოყვარებით
დაკედევნი უკან გამომაღალ ხალხს. ენახე; გაუმართათ ვგარეთ.
სადილი, ზოგიერთა დარდიმანრებს თითობით, და შეჯგუფებუ-
ლიყენენ ერთ ხალხს. იმე გამოვივრდა ამ ქცევამ, მაგრამ საკ-
ვირველი კი არა იყო. რასაც კაცი ვერ მისმენს, იმას
ვერც მოისმენს; ამ ბუნებითი კანონის გამო, ხალხმა ჭიდა-
ობა ირჩია. სხვა დღეობაში, ოთხი ხუთის წლის წინ, მე
მინახავს, რომ ხალხს არ დაუწყებია ჭიდაობა და შექცევა,
ვიდრე წირვა არ მოუსმენია. აქ კი სულ სხვა ნაირად იყო,
მეც აღარ შეველი ეკლესიაში და უყურებდი ჭიდაობას, აქც-
ყვირილი და დავიდარაბა უფრო ბევრი იყო. და საქმე კი
არს და სჩანდა ბოლოს დაიჭიდნენ ერთი ორი ოდენი, მაგ-
რამ უგულოდ, და ძველებურს ჭიდაობას ისე შეედარებოდა,
როგორც რუსულ არაყში ბაყაყი შეედარა ხარს. ერთმა მო-
ჭიდავემ ხელიც მოიტეხა. ამჯერდ ერთმა წამოიძახა: რო-
გორც იტყობათ დაეწყებიათ მამანაპური ჭიდაობა!..
ძალიან უხერხული უნდა იყოს, რომ ჭიდაობაში ხე-
ლი მოიტეხოს!.. აქ იტყვიან: მოსაეალიაო, მოსაეალია, მა-
გრამ ამისთანა მოსაეალი მოსდისთ ჩათლახებს და არა ნამ-
დილ ფალაენდებს. ჭიდაობაც დაიშალა შემდეგ ამ უბედურ
შემთხვევისა, მე ვიდეგ შეველი . . . , . ეკლესიაში, სწო-
რედ სახარების დროს; უსამღედლოესმა სახარებმა ქართუ-

ლად წაიკითხე, ბოლოს წირვაც გამოვიდა და დაიწყო ხალხმა დენა ნიკულესიიდან. გამომავალ ხალხს; ბევრს თითქოს რღაც უმადურება ეტყობოდა სახებელ, ზაგს უზრუნველობა, მე კალვცა ესთქვი ჩემ გულში: ჰაი გიდი! ღლეობის ღმათი წაველა მეთქა! ვინღ ღლეობა, ვინ ფიქრები და უმადურება! მაგრამ ვინ იცის ისინი ჩემზედ უკეთესადა ფიქრობდნენ...

სადილობამაც მოატანა. მე წაველი ბაზარში. გამიფიქრებლა მოქიფე ხალხს (ეს შერამდენჯერ, ვინ იცის) — და ისევე ერთგულად მოჰკიდებოდა თავის საკმეს, ვნახე ისევე წუხანდელი ქამა-სმა, საკმლის სროლა, ღეინას ღვრა და თოქმის გაუკითხავე გლახაეები. ჩემ თავშიაც შევთათანობა და სხვა და სხვა ფიქრები... ბოლოს, როდესაც ხალხს შეუჯდა თავში ღეინო, და ვინახე ღუქნის ბანებზედ ღეიურის თამაში, ზურნის თქერა, ალაფერდი-იახშიოლო; და საზოგადოდ ისეთი ალაქოთა და ჟღაფი-ჟღუფილი დაიწყო ბაზარში, რომ ვინმე დინჯ ნემესს ვნახა — იტყუდა: ეს ალაკო უთუოდ ჭკვიდამ შემცდარების ბინა უნდა იყოსო; და სხვა კი ვინც ამ მოქიფეებს არ იცნობს; ვგონებოდა უთუოდ დიდი სანადღვო დაუდვიათო და იმისთვის სულელობენო ვსრე... სადილს შემდეგ დავიწყე ისევე ხეტება, რადგან სხვა საქმე არა მქონდა. მეგონა ჯირითი იქნებოდა, ისევე დამავიწყდა, რომ ვის უნდა ვეჯირითნა; მოჯირითე ხალხს ორს თუ იპოვნიდით, იმათაც ჯირით დავიწყებულს; თუ არა სხვა ცხენოსანი სულ ქალაქის ხალხი ყო და ჯირითი ამათი სა-

ქმე არ არის. მოჯირითეთ ადგილი დაეჭირათ ჩვენ უმაწვილ
შეგორდებს, რომელთაც ჩაფვლოთ ოხერი ცხენები და ხან აღმა
სუხამდნენ თავს და ხან დაღმა, სხვის საქონელზედ ვცი სრულე-
ბით არა ნაღვლობდნენ, და არც სტემდნენ ცრამე უპატიეს, ვცე
მიზეზით, რომ სხვის საქონელზედ ბევრი არა ნაღვლობს და
პირუტყვის ხმის ამოუღებლობაც თანხმობის ნიშნად მიაჩნიათ.
ამასთან ოთხ ცხენიანნი ფაეტონებოც სეირნობდნენ ბაზრის ქუ-
ჩაში, და ტვირთულნი მშვენიერა სქესით, იმ მშვენიერი სქესით,
რომელნიც ფაეტონებით ღმა-დაღმა სეირნობას ხმარობენ სი-
ამოცნებისთვისაც. ამათ ედევნებოდნენ უკან
ზურნის ხალხი — ლოთი ბანშები და გაღვრსებოდნენ იმათ სხვა
და სხვა შესაქცევარი სიტყვებითა. ამიამ
გვარი მოაჭირნენიც კინ ცოტანი იყვნენ და ცრამე უმაწვილ
მოსწყინდათ მის შექცევა. ამით დააბოლოვეს ჩვენმა ბოქოფე-
ებმა თაფიანთი შექცევა და უქცველია დიდად კმაყოფილნი იყ-
ვნენ თავისთავისა, ისე როგორც დაკმაყოფილდებიან სასარგე-
ბლო საქმის გამკეთებელი კაცი. შესრულდა სამი უახათი ოშუა-
დისი უკანი და ხალხმაც დაიწყო დენა ისევე იქითვე, საი-
ღამაც მოსულიყვნენ. მეც არაღა ჩიჩინი უნდა, უნდა ცაყუო-
ლოდი ისევე იმათ „ფეხის ხმას“ წარსულიყო, საიღამაც მო-
ვეულ. მე ვფიქრობ რისთვის მოველ მე თქვი უნდა ვხე? რა სა-
რგებლობა უნდა მომიტანოს ამ დროს და ვარგვამ ან მექან
სხვას ვღვისმე? ბოლოს, იმ ერთი ფრანცუზისა იარაგოვს, ესთ-
ქვი: და ვკარგე დროც და შრომაც მე თქვი და დაწვდეთ ჩემს
გზას. და რადგან ძალიან მეთაქილებოდა ტყუილად დროს და-
კარგვა, მოვიფიქრე ამ რიდაცის და დაჯღაბნა, რომ სხვისთვისაც

მენაწილებინა ის შთაბეჭდილებანი, რომელნიც ჩემში მოახ-
 დინა წლებანდელმა მცხეთას მოგზაერობამ. ნუ დამძრახავთ,
 თუ კარგად ვერ დაგაქმყოფილეთ — კალამი არა მაქვს თავის
 უფლად... და თუ არც დაიღალეთ, კიდევაც მოგახსენებთ
 რასმე.

... მთავრად იმის იმედი არ მქონდა, რომ თქვენთვის
 რაიმე სასარგებლო გამოვიყენებოდი. მაგრამ თქვენს
 მოწოდებას ვეძღვებოდი, რომელიც თქვენთვის უფრო
 სასარგებლო იქნებოდა.

2. თქვენ იმდენად მადლიერად აღიარებდით, რომ
 ის მადლობა, რომელიც თქვენთვის უფრო სასარგებლო
 იქნებოდა, ვიდრე თქვენთვის.

როგორც ზევითა ვსთქვი, სვეტიცხოვლობას მცხეთაში და-
 ლიან ცოტა ხალხი იყო და იმ ცოტასაც ეტკობოდა, რომ
 ჩემსავით ფიქრობდა, თუ რასთვის მოველო.

შექცევაც არა იყორა ისეთი საჩინო და სალხინო, ან უკეთე-
 სად ვსთქვით, სახალხო თითქმის ყველანი, უცხვიელია წასე-
 ლაზედ და ფიქრობდნენ, არა იქურობა. სულ იმ ნუშაიცა-

ღარ მოსდიოდათ. ერთის სიტყვით ძველებური დღეობა რომ
 ამბობენ, ესლანდელი მცხეთობა ისე მოვიდოდა იმასთან, რომ
 გორც ციციანთელა — ჩირადღანთან. არა მუნდა იყოს მიზეზი,
 თუ უმიზეზო, არა არისრა?.

... იმ კურთხეულ ძველ დროში, როგორც ამბობენ, — მკვი
 მესად დავესწრობოდი? — დღეობისთვის განსაკუთრებითი საშა-
 დისი ჰქონიათ. ეინც აპირებდა დღეობაში წასვლას, სულ იმას
 ძნელობდა თურმე, ყველაზედ უკეთესად მე გამოვიჩნდე,

ამის გამო ის ყველა დღეობისათვის საქიროვიჩეთებს სულ
 საუკეთესოს აქონიებდა; თუ თითონ არ ექნებოდა, რასაკვი-

რეელია, ითხოვდა, და თუ სათხოვერსაც ვერ იმოწინადა — იყილდა; ამ უკანასკნელისათვის თუ დასჭირდებოდა ფულები, ესე იგი, თუ არ ექნებოდა — გაჰყილდა, ან დააგირაებდა რამე თავის საკუთრების ნახევარ ფასად, რასაკვირველია, ან არა ნისიად აიღებდა საჭირო ნივთს იმ გვარ ვაჭრებისგან, რომელნიც მხოლოდ დაგირაევით და სავაჭროს ნისიად მიცემით უღმრთოდ მდიდრდებიან. — ამ გვარი სახსრებით ჩვენი „დღეობაში გამოჩენის“ მოსურნენი შეასრულებდნენ ხოლმე იმ ნაკლულევეანებას, რომელნიც იმათ მაჩნდათ დიდ ნაკლულევეანებად, ესე იგი იყიდდნენ ოქროს ფერს ცხენს, ხავერდის ქულაჯას, და სხვა მორთულობასაც, ამის შესახებ, ხანჯალს შეავერცხლინებდნენ და რაც ამ ხარჯს გადაუჩებოდთ, იმას მოანდომ ბდნენ სასმელ-საჭმელს, რომელსაც იმდენს მოშაბდებდნენ, რამდენიც ეყოფა ერთ მთელ სახლობას ორ სამთვეს ქალებიც კაცებზედ ნაკლებად არ იხარჯებოდნენ: იმათთვისაც საჭირო იყო ახალი კაბები თუ გინდ თორმეტიც ჰქონოდთ, წამოსასხმელები, ნაკერი ლეჩაქები, თავსაყრავები და მრავალი სხვა ზეწილპიპილები. ყველა ამ ხარჯზედ--მხარჯავი ბევრს არ იფიქრებდა ხოლმე, და თუ იფიქრებდა, ისიც ქულაჯის ფერზედ, ქუდის კალმუხობაზედ, ცხენის რახტზედ, ლეჩაქის ყვავილეზედ, თავსაყრავის ფერადზედ და სხვა ამ გვარ უსაჭირო და უსარგებლო რაღაცებზედ, რომელთაც არც აწ მოაქვსთ კაცისთვის სარგებლობა და მომავლისთვის ხომ განუშაბდებენ მრავალ უბედურებას, იმ გვარ უბედურებას, რომელიც მოკვს გასაწყლებას და მდიდართაგან დამოკიდებულებას. ამ გვარი ფიქრებით სრულებით არ შეი-

წუხებდა თავს მაშინდელი მხარჯავი, რადგან თითქმის ყველა იმ აზრისა იყო, რომ „თუ მე არ ეიქნები — ქვა ქვაზედაც ნუ იქნებაო.“ ამ გვარი აზრების კაცი, რალა ჩიჩინი უნდა, არა თუ მომავალი თაობისთვის არა ფიქრობს, არამედ ხვალისდელი დღეც სწორად ავიწყდება ხოლმე... ამ გვარად მაშინ ყველა — თითქმის ყველა: მაღალიც და დაბალიც — ყველა თავის მდგომარეობის გვარად, — დღეობისთვის ისეთ ხარჯსა და ხაზბარს იზამდა, როგორსაც ეხლანდელ დროში იმ გვარი მდგომარეობისავე სახლობა იზამს ნახევარ წელიწადს; და თუ მასპინძლობასა და პატრონობასაც მოუმატებთ, დღეობაში რომ იციან, — მაშინ ის ხარჯი მთელ ერთ წელიწადსაც გამოჰყვებაეს იმავე სახლობას... ესეთი იყო უზრუნველობა ჩვენი ხალხისა, მაღლისაც და დაბლისაც, — ესეთი იყო ამაო და მომავალი თაობისთვის მანებელი მფლანგაობა!... თითქოს მაართლა ყველა ფიქრობდა: „თუ მე არ ეიქნები, ქვა ქვაზედაც ნუ იქნებაო, ჩვენი მამა პაპისაგან ეს სამკვიდრო გვერგო შესახებ ნივთიერებითი ცხოვრებისა, მაშასადამე — არაფერზედ ნაკლები!!!“

ესლაც კი გამოერევა ხოლმე ზოგიერთ დღეობაში იმ გვარი სიუხვე და მოუფიქრებლობა, მაგრამ ეს არის სასიხარულო, რომ იმ სიუხვეზედ და გამოჩენაზედ ისივე პირი ბერს ნანობს მეორე — მესამე დღეს, როცა აშკარად ჰხედავს, რომ მრავალი დრო და ფული აშკარად გაფუჭდა, ამის გამო იმედია, რომ ეს ზოგი ერთნიც მალე დაანებებენ თავს ამ ფუჭ სიუხვენს და ამაო გამოჩენას, რომელსაც არა ვითარი სარგებლობა არ მოაქვს გარდა იმისა, რომ უსვებს ჯიბეებს

უღმრთო და უიმისოდაც სახსე ჯიბე ეპართა და უცელის
ჯიბეებს უიმისოდაც ცარიელ ჯიბიან ხალხსა. ეს კი იმედი
მაქვს, სარგებლობად არ ჩაითვლება..

ეს რამდენიმე წელიწადია ცხადად ვატყობთ, რომ ჩვენი
ხალხი ნელნელა იეიწყებს თავის მამა პაპურ მხარჯაობას და
ამისგან დღეობის თვისაც ისე ბევრნი და ისე ბევრს აღარ
იხარჯებიან- ამასთან ცოტასღა აქვს ხალხის დღეობაში დას-
წრებისა. ეხლანდელ დროში დღეობაში დამსწრენი არიან
უფრო იმ გვარი ხალხი, რომელნიც შეთქმულობისა გამო
ვალდებულ არიან დაესწრნენ დღეობაში სალოცაჲად. ეს გვა-
რნი ხალხნი სრულებით აღარ ფეკრობენ გამოჩენას (თუმცა
ამანდ არც უწინდელ დროში უფეკრია ბევრი რადგან ამათ მომე-
ტებულ ნაწილს, არც მაშინ სცალოდა ამ გვარი ფეკრების-
თვის. მე წელან ესთქეი სპოგალოთ მხოლოდ ის, რომ როგორც
მალანი, ისე დაბალნი იყენენ, და არიან ეხლაც დაუდევნენი
მეტეი, ამის მიხეზიცი (მოვიხსენიე), ამის გამო იმათი ხარჯი
ევრე რიგად არ არის დიდი, და წასელა-მოსელას თულა დაეგ-
დებთ იმათთვის მეტ ხარჯად, თორემ სხვა ხარჯი, შინაურ
დღესასწაულის დღეს ხარჯს ბევრით არ გადაემატება, — ამათ
გარდა მოქეიფენიც, რომელნი ეძებენ დროს და ადგილს „ერ-
თი დრო გავტაროტო, მხიარულად და უზრუნველად, — თუმ-
ცა არ იშლიან თავიანთ ქეიფს: მაგრამ მაინც აღარ იხარჯე-
ბიან თავიანთებურად, — ეს აღარ ვიცი ჭკვა ისწავლეს, თუ ჯი-
ბე აღარ მოსდევთ. იმ ხალხზედ კი, რომელნიც მიდიან დღე-
ობაში ქეიფისთვისაც და ლოცვისთვისაც, ან თუ ქეშმა-
რიტს ვიტყვი, არც ერთისთვის, — ისევე ჩვეულებიანა გამო-

ამ გვარ ხალხზედ უნდა მოგხსენოთ, რომ ისინი ძალიან
დასოტავდნენ. ასეუბნებდნენ: „უფროსი, უფროსი მხარე“

...სხუთდობდა რა უბრალოდ გამოქვამ, მსხინ
...ნათქვამი, რომელიც უფროსი უფროსი უფროსი უფროსი
...სახლად უფროსი უფროსი უფროსი უფროსი უფროსი

ხალხის სიუხვისა და უზრუნველობის გარდა, უწინ-
დელ დროში დღეობაებს ხასიათიც ისეთი ჰქონდათ, რომ ყვე-
ლა დამსჯრესათვის გიმზიდვლნი იყვნენ; მაშინ სკოლნიათ ჯი-
რითი, ცხენების ჰყენება, გამოჩენილი ფულაენების ჰქილილი და
სხვა ამ გვარი სახალხო, გმირული შექცევა, მაშინ სხვა
დროც იყო საქართველოსთვის და ყველა ამ გვარი შექცე-
ვები მიაჩნდათ ქართველებს ძალიან საჭიროდ.

...სხუთდობდა რა უბრალოდ გამოქვამ, მსხინ
...ნათქვამი, რომელიც უფროსი უფროსი უფროსი უფროსი უფროსი
...სახლად უფროსი უფროსი უფროსი უფროსი უფროსი
იმ დროს გმირული ქცევა სარგებლობასაც მოუტანდა
მთელ ქართველობას. ისტორიული გარემოება იმ დროს ი-
სეთი იყო, რომ ყველა ქართველს სისხლში და ხორცში ჰქონ-
და გამჯდარი ბიჭობა და მკლავი ქველური, და დღეობაებში
იმისთვის შეადგენდნენ ეარჯისობის ადგილს; ამ მხრით მა-
შინდელ დღეობების შეყრილობას მოჰქონდათ სარგებლობა,
რადგან ხალხში აღვიძებდნენ ეარჯისობას, გმირობას, ურომ-
ლოთაც საქართველო ვერ იხეირებდა სამი ათასი წელიწადი
და ვერ იქნებოდა დამოუკიდებელ სამეფოდ ოთხ, თუ ხუთ
ბარბაროს მტერს შუა; მაშასადამე ისტორიული გარემოე-
ბა ითხოვდა იმ გვარ შექცევას, რომე საც არ ჰქონდა

სხვა ალაგი თეინიერ დღეობაებისა და დღეობანიც ამით
 იყენენ თიქმის მხოლოდ სახალხო ყრილობანი, სადაც
 ხალხი მტკიცდებოდა ერთხელ აღებულ თავისაგან მიზანში.
 ზევით მოხსენებული ამია ფლანგაობა რომ არა ყოფილიყო
 შამინ, იმ დღეობებს, იმ დღეობებს, იმ დღეობებს, იმ დღეობებს,
 იქნებოდნენ ყოველის მხრით სასარგებლონი იმ დროსთვის,
 ჩვენი ისტორიული გარამოება გამოიცივალა; გამოიცივალა
 ხალხის ხასიათიც, ეს ბუნების კანონია; როდესაც რა არის
 საჭირო — მხოლოდ მამინ იხმარება — საქართაელოს ხალხის-
 თვისა. ამის გამო ჩვენ
 ვეღარ ვხედავთ უწინდელ ჯივითა, ცხენოსნობას და სა-
 ზოგადოთ გმირულ შექცევას, და თუ ვხედავთ ხანდის ხან
 სადმე, ისიც უფრო პაშუტლობაა გმირობისა, ვიდრე თვით
 გმირობა. ესეც კი მალე მოისპობა...
 ახლა ეს უნდა მოგახსენოთ, რომ ჩვენი დღეობების
 შეყრილობა იმითი არის კარგი, რომ ჩვენ სხვა არა ვითა-

რინადგილი და არათერი მიხეზი არა გვაქეს ხალხის ერთ
აღაგას შეყრისა. ხალხის შეყრილობა (ხანდის-ხან) ჩვენ მი-
გვაჩინა ძლიან სასარგებლოდ და საჭიროდ. როდესაც სხვა
და სხვა თემის და სოფლის ხალხი ერთად იყრება, ამ შე-
ყრილობიდან ის სარგებლობა გამოდის, რომ ისინი ერთ-
მანეთს გაიცნობენ, ერთმანეთის ხასიათებს ტყობულობენ,
ერთმანეთის ჩვეულებებს, ერთმანეთის საჭიროებას, და ერ-
თის სიტყვით ყველა კარგს და ცუდს მხარეს ტყობულო-
ბენ ერთმანეთისას. ესეთი ერთმანეთის გაიცნობა ამიტომ
არის სასარგებლო, რომ ვისაც რა უჭირს მიიღებს სხვისა-
გან, ვისაც რა უსარგებლო აქვს — უფუადებს, და ამით იმ
გვარად მისცემობას იქმონენ ეს სხვა და სხვა სოფლისა
და თემის ხალხნი, რა გვარი ალებ-მისცემობაც უქნიათ სხვა
ხალხებს, როგორც შეხვედრიან სხვა თავიზედ უკეთეს, თუ
თავიზედ უარეს ხალხს. კაცის ბუნებაში, თუ ცხოვრებაში
ერთი კანონი სუფევს: ქვემარტობამ და საღმა აზროვნობამ
უნდა იმეფოს; ესე იგი ქვემარტებით წინ და საღა აზრო-
ვნობის წინ უნდა დაემზოს ყველა ცრუ აზრები, ცრუ რწ-
მუნობაები და ყველა აზრების თანხმობა. ამ კანონით, ჭკვით
მალა მდგარმა და ბევრი ქვემარტობების მცოდნე ხალხმა
უნდა იმოქმედოს თავიზედ ცოტა მცოდნე ხალხზედ, რო-
გორც ოსტატი მოქმედებს თავის შეგირდზედ და უკანას-
ქნელიც მიიღებს ყველას, რასაც კი საჭიროდ ჰკაცხავს თავისთვის
ხალხის შეყრილობიდანაც ესეთი სასარგებლო აღებ მისცემო-
ბა მოხდება ხალხზე. ისტორია წარმოგვიდგენს მრავალ მა-
გალითებს, როდესაც სხვა და სხვა ცოდნის ხალხი შეჭ-

ღარისანი იდგნენ ერთს ხარისხზედ შესახებ ჭკვიისა და გონებისა, რაღა ჩიჩინი უნდა, რომ ორი ცაკი, რომელთაც წიგნის კითხვა არ იციან, ვერ ასწავლიან ერთმანერთს წიგნის კითხვას. მაგრა, რადგან ჩვენ ხალხში არიან განათლებულნიც, ეაჭარნიც (ამათ „გამოცდილნი“ უნდა ერქოსთ, წერა კითხვის მკოდნენი, წერა-კითხვის არა მკოდნენი და კიდევ ამათზედ დაბლა მდგარნი ცოდნით, ერთის სიკეთით: არიან სხვა და სხვა ცოდნისა და გამოცდილების პატრონნი), ამასთან სხვა და სხვა ჩვეულებისანი, — მაშინ არ შეგვიძლიან ესთქვათ ჩვენ ქვეყნის ხალხებზედ ის, რაც ზევით ორუცოდინარ კაცზედ ესთქვი. ჩვენ ხალხს ეკუთვნის: კახელი, კართლელი, სამხრელი (სომხითს რუმ ეძახიან), იმერელი, მეგრელი, გურული, ოსი, ახალციხელი, თუში, ფშაველი, ჩეჩენური, მთიული და სხვანი. ესენი ყველანი ერთ ხარისხებზედ არ დგანან ცოდნაში და გამოცდილებაში. ამის გამო ამათვისაც სასარგებლო და საჭიროა მიიღონ ერთმანეთისგან რაც საჭირო და სასარგებლოა და უკუაგდონ ყველა უსაჭირო და ზაენებელი თავიანთ ცხოვრებაში.

ამ მიზნით კარგი იქნებოდა ამ დღეობებში მოეგონათ ისეთი რამე საჯანი, რომელიც ეხლანდელი დროსთვის საჭირო ყოფილიყო და თავის საჭიროებით შეეხიდა ხალხს ისრე, როგორც უწინ იზიდავდნენ ჯიქითი, ფალაენობა; ესრეთი საჯანი, ეხლანდელი დროსთვის საჭირო და სახერხო უნდა იყოს, ჩვენის ფიქრით, საერთო, სახალსო მზარის.

როგორც ვახიან, სახალი იარმუკები. ესლანდელ დროში
ისეე ბაზარი თუ მიიხიდაეს ხალხს, თუ არა სხვა საშვა-
ლება ჩვენ აღაა გვეგულებარა. ეს ბაზარი, რასკვირეელია
უნდა შესდგებოდეს იმაში, რომ სხვა და სხვა სოფლისა და
თემის ხალხმა მოიტანოს სადაც დღეობა და—გაჰყიდოს, ამ
იარმუკების სარგებლობაც ექნებოდა, რომ ჩვენი ხალხი ეპ-
რობას შეჩვევოდა ნელ ნელა. ჩვენ ხალხს, როგორც ყველამ
ვიცით, ეპრობა ძალიან უჭირს. იქნება ეინშემ გვეთხოს:
რა უნდა გაყიდონ ამ იარმუკებშიაო? რატომ არაფერი? ლე-
კებმა შალები, ნაბლები, თოფიარალი და სხვა; ოსებმა-შა-
ლები, ყველი დასხვა; კავკაელებმა და ლუშელებმა—თათახის
ტყაეები, შალის ჩოხები და სხვა ტანის ამოსი; თუშები და
ეშაელებიც იმოენინენ რასმე; მეჭურჭლეებსა—ჭურჭლები,
მეწაღეებსა—წაღები, და სხვა ეპართ—თაეიანთ საეპრო. ამა-
სთან სხვა და სხვა სოფლის ხალხნიც მოიტანდნენ თაეის
ნამუშაეარს—თუ ნაყერს. ესეთი ბაზარიანი დღეობა სასარგებ-
ლო იქნებოდა ერთი იმით, რომ ეპრობას გაატარებდა
ჩვენ ხალხს და მეორედ იშისთვის, რომ ესეთი აწყარად და
სახალხოდ ეპრობა უფრო რიგიანად და სიმატილიდ წაეი-
დოდა. ამ გეარ შეეყოლობაში ევლარ გაჰმდღაენდნენ სოფ-
ლელი კაცის მოტყუილებას, როგორც სჩადიან ჩვენ თბილას-
ში. ერთ სოფლელ კაცს ოცი ქალაქელი შემოეხვეევა, თაეი-
ანთ გაქნილობით, ჟღაევი ჟღუეით და უშეერი ქცეეით გა-
მოასულელებენ და ამ გეარად ნახეეარ ფასად წაართმეეენ
ხოლმე საწყალ გაუეითხაე გლებ კაცს, ნაამაგებს. ეს ამბა-
ევი, უეჭეელია, აღარ შობდებოდა, როდესაც ერთად იქნებო-

დენ ისე, როგორც იქერენ ერთმანერთის მხარეს თბილისს,
ლან თუ სხვაგანო მსყიდველნი და გამსყიდველნი. ჩვენ
მანც არა გვაქს დიდი იარმუკები, ანუ ისეთი ბაზრები,
რომელნიც იმართებოდნენ მთელი მხარისთვის ესეთი ბაზ-
რები მთელი მხარისთვის ძალიან საჭიროა. როდესაც ჩვენი
დღეობაება შეიქნებოან ამ გვარი ხასიათისანი, მაშინ ყველა
დღეობაში მოსულა, ჩვენი ანდჷსა არ იყოს: „ცხენსაც
გაჭედნის და მამოდსაც ჰნახავს ესე იგი ილაღსა კიდუც
და იეჭურებს კუთუ, თუ უღუ; მაშინ ყველას ეცაღაება,
რომ ამა-და-ამ დროს, ამა-და-ამ აუღვას ბაზარია, და მოა-
ქცევა ისე, როგორც საჭიროდ შეჭრაცხავს.

ყველასთვის მარჯვე იქნება ამ გვარი ბაზარი. ბევრ
აღარ წავა შორს საეჭიროს სასყიდლოდ, თუ გასასყიდოდ,
ბევრი აღარ მიღებს თავს და აღარ ეხეტება იმდენს, რა
მიდენსაც ეხეტებოან ჩვენი მსყიდველნი და გამსყიდველნი.
ბევრი მოიგებს გზაში, — ბევრა — დროში და საზოგადოდ ყველა
მოგებაში იქნება. ამ იარმუკებზედ ყველა გვარი აღებ-მაცემო-
ბაც შეიძლებოდა, რა აღებ მიცემობასაც კი სჩადიან სხე-
ქვეყნის იარმუკებზედ. ეს იქნებოდა კარგი ღვინის პატრო-
ნებისთვისაც, პურის პატრონებისთვისაც, და ყველა საზ-
მარა ნიეთების პატრონებისთვის: შემისა, თაისა, ხილისა,
ერბობისა-ყველისა, ცხერისა, საქონლისა, ხარებისა, ცხენები-
სა და ერთის სიტყვით ყველა ცხოვრებაში სახმარი ნიეთე-
ბის მექონეთათვის. ჩვენის აზრით, ამ გვარი იარმუკები ჩვენი
მხარისთვის არა თუ სასარგებლო იქნებოდნენ, არამედ სა-
ჭირონი არიან, ჩვენმა დღეობაებამა რომ ეს ხასიათი მიი-

ლონ — მაშინ ჩვენ ვეტყვით „შრავალ ქამიერს“.

აქ უნდა დაუშვათ ის, რომ ყველა დღეობაები აო არიან მარჯენი სახალხო ბაზრებისთვის, თავიანთ ცუდი გზით და სიშორით. ესეთი დღეობაები ძალიან ცოტანი არიან; სხვები კი თფილისზედ ძალიან არ არიან განშორებული (თბილისზედ სიშორეც არა უმავს რა, ოღონდ სხვებრ იყობს ადგილი მარჯვე) და მოდიან ისეთ დროს, როდესაც ბაზარი ყველასთვის საჭიროა.

ეს აზრი შთამბერა წლიეანდელმა ჩემმა მოგზაურობამ ცხეთას

დმერთმა ქნას მომავალი ამ გვარად ამაოდ არ დაკარგოს ჩვენმა ხალხმა დრო და შრომა, რადგან სწავლულების სიტყვით დრო არის თანხა, სიმდიდრე კაცისა, და რადგან სიმდიდრისა და თანხის ამაოდ გადაყრა ანუ დაკარგვა უგუნურობად მიგეაჩნია, ამის გამო დროს დაკარგვაზედაც ამ გვარადვე უნდა ვფიქრობდეთ...

ნ. ა . . . შვილი.

1867 წ.

5-ს დეინობისთვის.

უკანასკნელი მეფე საქართვე- ლთსი გიორგი.

(რუსულთ.)

1.

გარდაცვალება მეფის ირაკლას მეორისა და დასაფლავება
მისი.

ქალაქი თელავი იყო ადრე ს მეფო ქალაქი კახეთის მეფეებისა. ეს ქალაქი დგას მოშალლოს გორაზედა და დაპყრებს მდინარე ალაზნის მშენიერ ეპითანს მინდერებს გარშემო არტყა საუცხოვო ენახები; მიგ ქალაქში არის ხშირი თელის ხეები და ამასაგან დარქვეია სახელად თელავი. ეკლესიებისა და კოშკების სიახლოეს არის მრავალი ხეები, რომლებიც ზაფხულში მწვანედ გაიფურჩინება და მშვენიერი სან ხავი არის, მეტადრე შორ დამა.

რომ გასცილდებით ვარდის უბანს, მართლად და ვარდის უბანს, რომელიც აგრეთვე არის გშლილი გორაზედ და ეენახებით საესეა, იქ ნახამთ კარგა დიდს ციხეს, ხარბაზნებს დასაწყობი ბასტიონებით მომართულს. აქვე მეიდანზედ არის დიდი მენობა. ციხე არის სამეფო და ის მენობა კახთ მეფეების სასახლე.

ამ სასახლეში ყოფილა ძალიან დიდი და უძვირფასესად

შემკული მშენიერი დარბაზი ანუ საკრებულო ოთახი, რომელსაც გარეშა მოჰქონია მრავალი ოთახები და ტალანი ანუ სარბენი, მგზავრად აზიურის შუნობების ჩეულებისა. (*)

11 იანვარს 1798 წელსა ამ საკრებულოს ოთახში შეიყარნენ ქართველნი, რომ ეტონათ მეფის ირაკლის მეორის გარდაცვალება.

ტფლისს შემდეგ მეფე ირაკლის სასიამოვნოდ ადგილად ჰქონდა თელავი, რომელიც იყო იმისი სიჭაბუკისა და ბედნიერის დროების მოსგონარი. ჯერ ისევ მარტო კახეთის მეფე იყო ირაკლი, სცხოვრებდა თელავში და მაშინვე დაიგდო ხმა თავისის გონიერებისა და ვაჟაკობისა და ამითი შეაყვარა ხალხს თავის თავი. მთელმა კავკასიის ხალხმაც შეიტყო, რომ თელავი იყო სამეფო ქალაქი კახეთის ძლიერის მეფისა, და ამ თავისის ძალითა და გონიერებით ქართლისა და კახეთის სამეფოები შეაერთა და ისე იმეფა. შემდეგშიაც, როცა მოხუკებაში ბედმან უმტყუნა, იმისგან აღდგენილი სახელმწიფოდ დაეცა და აღა-მაჰმედ-ხანმა აიკლო ტფლისი, ირაკლი მაშინ ისევ აქ თელავში მოვიდა, ამისათვის რომ არ ეყურებინა მტრისაგან აოხრებულის თავისის ქალაქის ტფლისისათვის და არც გაეგონა ტირილი და ვაება ტფლისის მცხოვრებლებისა, იჯდა მეკეტალი თელავის სასახლეში და მწუხარებით მდუღარეს ცრემლსა ღვრიდა ამ უბედურებისათვის.

(*) ეს სამეფო სასახლე გადააკეთეს კვრანულ ოთახებად და შიგნით ქალების სასწავლებელია. ელეობა კი ცხადად ზოგს ერთხ ოთახს, რომ ძველი შუნობა უნდა იყოს.

მეფეს გარდაცვალების ჟამს, თუმცა კარის კაცი და მოხელენი ბევრნი არ ახლდნენ, მაგრამ თავისი სახლობა გარს ეხვია და მრავალნიც იყვნენ. გარდაიცვალა უბედურებაში, გარდა მისა, რომ სახელმწიფო მტრისაგან აკლებული იყო მეფის საკუთარს სახლობაშიაც დიდი არეულობა, უსიამოვნობა და განხეთქილება იყო. ერთმანეთის ცილობაში და წინააღმდეგობაში იყვნენ და სახელმწიფოს აღდგენისათვის კი არა ზრუნავდნენ...

როგორც რომ 11 იანვარს 1798 წელსა მეფე აღსრულდა, მამინეე შეიყარნენ სასახლეში სულ ერთიან, რაც თელავში გამოჩენილნი პირნი იყვნენ სამხედრონი ანუ სამოქალაქონი. ქვეშაგებთან, რომელზედაც ესენა გარდაცვალებულის მეფის გვამი, აღაშენეს ამაღლებული ადგილი მზაესად მეფის ტახტისა; ზედ დასდეს დიდი ძირფასად ნაკერი ბალიში და იმაზედ გადაჭურნეს პორფირი; ამ ბალიშის მარჯვენა მხარეს დააწყეს სხვა და სხვა ნიშნები მეფისა და მარცხენას მხარეს დედოფლის სამკაული და სამეფო ტანი-სამოსი და იარაღი მეფისა.

დაბალს ტახტზედ ისხდნენ ჩადრებით ქალები, და ცოლები გამოჩენილთ პირთა, იცემდნენ ხელს გულში და ტროდნენ დიდს ხმით მეფის გარდაცვალებისათვის. ამ ქალების პირდაპირ მარჯვენას მხარეს დასხდნენ კაცები, მოხელენი, გამოჩენილნი პირნი და კარის კაცი მეფისანი, წყობისად და უფროს-უნტროლობით, ასე რომ ჯერ ისხდნენ ევზარნი, მკრე ნ ხორნი და სხვანი გადამტკრულის ყვარჯნებთა.

სასახლის შესავალში, ალაყაფის კარებში, იდგა მეფის საყვარელი საჯდომი ცხენი უკულმა შეკაზმული და იმას-

თან ძირს იჯდა თავშიშველი და საყინდ ჩამოწყვეტილი
მეჯინიბეთ უხუცესი.

ამ როგორ იყო გამართული, როდესაც შებძანდა დაქ-
ვრიებული დედოფალი დარია, თავისის ქმრის ირაკლის მე-
ფის გეაშის სანახავათა და დასატირებლად, რომელსაც თან
შეჰყენენ შვილები, ნათესაეები და დაახლოებულნი.

დედოფალი მიეადა, აუცა მეფეს გეაშს და დიდს ხანს
დასტროდა მ-ღალის ხმითა, გულში და პირში იცემდა და
თმებს იგლიჯდა. მერმე მოუბრუნდა იქ მყოფთა და იმათ
შესტირა, რომ საუკუნოთ განშორდა ძვირფასს მეუღლესა
და თითონ თავისის შვილებით დაჩნენ ობლათა.

— ქვეშევრდომთა დეკარგეთ კემარტი მამა, უთხრა
დედოფალმა.

რომელნიც დედოფალს შემოჰყენენ, ისინიც ამგვართვე
ტიროდნენ.

მერე დედოფალი გამოვიდა იმ ოთახიდან, სადაც მეფე
ესვენა და მივიდა იქ, სადაც შეკრებული ხელმწიფის ცხენი
იდგა და მეჯინიბეთ-უხუცესს შესტირა იმავ სახითა, შემ-
დეგ ამისა შებძანდა თავის ოთახებში, რომლებიც იყო
ძირს დაფენილი ძვირ-ფასის საფენითა, იჯდა ზედ დედოფა-
ლი მათებ-ძაძა ჩაცმულა, თმაგამლოლი მოუწყვეტლევ ტი-
როდა, იგლიჯდა თმებსა, იცემდა გულში და საცოდავს
მ-ღალის ხმით მოსთქვამდა ტარილით მეფის ღარსებებსა
და თავისის თავის გაუბედურებასა. დედოფალის გარეშაძო
ისხდნენ ქალები, როგორც ქართული ჩვეულება არის, და
თუშცა ნუგუმსა სცემდნენ დედოფალსა, მაგრამ თითონაც
მასთან ტიროდნენ. გარდა ამისა შემოვიდოდა ნათესაეი ეინ-

მე მეფისა ანუ დედოფლისა, მოვიდოდა და დაუჩოქებდა დედოფლსა, ჩაჰკადებდა თავსა და დაწყებდა ტირილსა, იტყოდა რომ ხელმწიფის პატივის მცემელი და მორჩილი იყო ყოველთვის და მეფეს მწყალობელი იყო იმისი და ესლადარჩა გაუბედურებული და გოხრებული.

— ეინ დეკირგეთ? ჰკათხამდა ის მოსული პირი მომტირალთა.

— ეს არ იყო ჩუქნი მფარველი და იმედი ჩუქნს შეწუხებაში, შიმშილში მაცხოვრებელი ჩუქნი, სიმხიარულეში მიხეზი ჩუქნის მხიარულებისა?

— ვაი, ვაი და ვაი, უპასუხებდნენ მომტირალნი.

— ამისი მეუღლე არ იყო ჩუქნი ნუგეში და დედა? ესლა კი ეხედვეთ ჩუქნს დედას დაობლებულსა და გამწარებულსა.

კვილი და ტირილი იყო პასუხი ამისი.

რომ გაათაებდა ესა თავისს მოთქმასა და ტირილსა შერმე მომტირალნი, რომელნიც ისხდნენ დედოფალთან ქალები, ისინი ჩამოართმევდნენ იმას ტირილსა და თითონ დაიწყებდნენ მოთქმასა; ასეთი ხმა ისმოდა იქდამ საცოდობისა, რომ გულს ცეცხლს მოუკიდებდა და ზოგიერთს გაქვაებულს გულსაც კი აატირებდა; — შერე ძლიეს ცოტას ხანს რომ პატრა დამვიდებოდნენ, შემოვიდოდა ხოლმე კადე ვინმე ახალი პირი ნათესავთაგანი და ტირილი ისევ ისე განახლდებოდა ხოლმე...

როგორც ჩვეულება არი, იმ სხთ დაიტირეს ყოველივე ფერი საკუთრება მეფისა: ცხენის იარაღი, ტანისამოსი, იარაღი, სასახლე, ასე გამიხჯეთ, რომ სასახლას კარი

და ბანიცკი, სადაც მეფე ისერიწებდა ხოლმე შემდეგ და-
დლებისა.

წესდებოდა მფე უნდა დასაფლავებულიყო მცხეთის
სობორში, სადაც იმარხებოდნენ საქართველოს მეფეები.
რადგან მამინ საქართველოში ჭირი იყო, ორმოც დღეზედ
ადრე, შემდეგ მეფის გარდაცვალებისა, ვერ შეიძლეს მეფის
პატრიარქის მიღება ანუ დასაფლავება. სასახლიდამ გაას-
ვენეს გვამი მეფისა ღეთაების ეკლესიაში, რომელიც აჩის
თულაეში, ძველი შენობა და ოდესმე მაგარის გალავნით
გარეშემორტყმული ეხლაც ასდგას ამ ეკლესიის ტრაპეზზედ
ტულაეში, რომელიც ორნოცი დღე ეკლესიაში სდგმია
ძლიერს მეფის ერეკლის გვანსა.

ამ დღეს, რომელსაც აპირებდნენ ეკლესიურის რიგის
გადახდას, დილაზედ ადრე შეიყარნენ მეფის კუბოს გარეშემო-
მძიმედ შავ ჩაცმულნი მეფის სახლობა, კარის კაცნი და
მონღოლნი, რომელნიც ტიროდნენ და გოდადნენ.

სამხედრონი რომ მივიდნენ მეფის გამოსასალმებლად,
იმათ თან მიზღვედნენ მეზურნენი, მელოლენი, და მენალა-
რენი, აგრეთვე ორ პირად მოტარლები, წინ მიუძღოდათ
შეად ჩაცმული წესთ მეუფროსე. უფროსი თოფხანისა და
სარდლები (главно командующий) თავშიშველები მივიდნენ თი-
თო თითოთა და გამოესალმნენ მიცვალებულს მეფესა. მე-
ლოლენი, მენალარენი და მეზურნენი გლოვის ხმას უკრამ-
დნენ და სადაც დანიშნული ადგილი ჰქონდათ იქ დადგ-
ნენ.

ეს ამოდენი ხალხი და ჯარი მოდოდნენ თელაეის ქუ-
ჩებში. წინ მოდიოდნენ მეთოფხანეები (артиллеристи) ხმალ

ამოღებულები და თავივე დაშვებულები. ამათ მოსდევდნენ დანარჩენი ჯარები. ჯარებს შემდეგ იდგნენ ორნი ჯილადრები (барьеры) და ორი ცხენი ეჭირათ კელში ერთ რიგად შევსმულები. ჯილადრებს ეგდოთ მარჯვ მკირუასი ზინფუშები (шопшы) ეს ორნივე ჯილადრები იყვნენ თავშეშვლები და ცხენებს ერთს ასხმულო ჰქონდა მეფის იარაღი და მეორეს აჭარი და ჯავშანი მეფისა.

შემდეგ ამისა მოდოდნენ ჯაბადრები (оруженосцы) რომელთაც მო ჰქონდათ შვილდი, ისარი, და შუბები. ამათ მოსდევდნენ კლჯოსიანები (швейцары) დამტკრეულის ჯახებო ანუ ყავარჯნებით; ნაზირი (казначей) ლამქარნაისნი, მოლარეთ უხუცესი (казно хранитель) ვერცხლის სანით კელში, რომელზედაც იდო გასაღები სალაროსი; მდივნები (етатсь-секретари) საწერლებითა და დამტკრეული კალმებით ხელში, მარჯენივა და მარცხენივე იდგნენ ესენი თავმამელები, საკინძ ჩომოწყეეტალები, დაღონებულები და თვალსრენლიანნი.

რომ გასცილდებოდით ამათა და ეკლესიისაკენ დაიწვედით, იქ ნახამდით მდივანბეგებსა (царские советники) და მსაჯულებს (удьи), ქართლისანი იდგნენ მარჯენივა და კახეთისანი ეარცხნივა; ამათ წინ იდგა უპირატესი მწერალი, რომელსაც ხელში ეჭირა ვერცხლის სანი ფარჩის ბალიშითა და ზედ იყო კანონის წიგნი; მერე მანდატურთ-უხუცესნი ანუ ემიკ — ალაბანშნი (гофь маршалъ) და მერე ხალვათხანის ემიკ — ალაბანშნი (гофь маршалъ тайнаго совета) გადამტკრეულების ყავარჯნებით კელში და მომტირალნი.

მერე ორ პირად მგალობლები, მარჯენივე მეფისანი და მარცხენივე ქათალიკოზისანი, ამათ შემდეგ სამღვდელონი და ქათალიკოზი საქართველოსი.

გლოვის ეტლის წინ მოჰქონდათ მეფის გვირგვინი და ხმალი ბალიშზედ და ვერცხლის სინზედ დაწყობილი; სახელმწიფო ღერბი ვერცხლის სინით, რომელსაც ეფარა ძვირფასი ფარჩა; კავალური წმინდის ანდრეასი ვარსკვლავით; სკობტრა და სჭერა; ხატები, დროშები და ჯვარი მეფისანი, რომლებიც ყოველთვის წესით უნდა წინ გაემძღვანებინათ ხელმწიფის დაგვირგვინოვნებაში და ქორწინებაში.

ეკლესიაში იღვა მაცვალებულის ცხადარი სალხინებელათურთ, მოხვილი ძვირფასის ხარი ფარჩათა და ოთხსავე მხრეს მიკერებული ორთაგვიანი არწივები; სალხინებელსა ჰქონდა თორმეტ ფუნჯი ოქროსი და მახვილის ოქრომედის ზონრებით ჩამოკიდებულები, ასე როს ყოველს კუთხეში სამ-სამი ფუნჯი. სვეტები სალხინებელისა მშვენიერად გამოყვანილი და იმავე ძვირფასის ფარჩათ შემოხვეული და შუაზედ კედევ ფარჩა ჩაყვლებული და დაჭრელებული.

როცა რომ ესენი სუყველანი მზათ იყვნენ, მცხეთის დეკანოზი, რჩეულნი მამტრალნი და წესთ აღმსრულებელთ უფროსი მავიდნენ დედოფალთანა. დედოფალი დ რია და მრავალი ქალები, რომელნიც იყვნენ დედოფალთანა გამოჩენილ პირთ ცოლნი, წამოვიდნენ საყდარში და როდისაც დედოფალი მივიდა და გამოესალმა განსვენებულს მეფესა, ქალებმა დიდის ხმით ტრილი შექმნეს. აგრეთვე გამოესალმნენ ბატონის შვილები, რაძლთაც თან ახლდნენ აზნაურნი და ბატონის რძლებსა და ქალებს ახლდნენ თავადისა და აზნაურმეილების ცოლები.

გამოსალმება რომ დასრულდა, შექმნეს ზარების რეკა თელავის ეკლესიებისა და დაიწყეს ზარბაზნების სრალა, მაშინ

ქართლისა და კახეთის თავადის შვილებმა გამოასვენეს ეკლესიიდან კუბო მეფისა და ეტლზედ დასდგეს, აქეთა და იქთ გაუეთეს ორი ბარლი სამეფოებსა; ეს ამოდენი ხალხნი წაჰყენენ და გამგზავრეს გარდაცვალებულის მეფის გეამი მცოთისაყენა.

მცხეთას რომ მიასვენეს იქურნი სამღვდლონი შემოსილნი მოგებნენ პატრიარქულს მეფეს გეამს და მიასვენეს მცხეთის სობოროში.

მცხეთის სობოროს შიგნდამ ერთიან კედლებზედ შავი ფარჩები ჰქონდა გაკრული, მხოლოდ გუმბათში იყო გაკეთებული ალისფრი ჯვარი ფარჩისა, ნიშნად იმისა, რომ ხალხი ნუგეშის ცემას ელოდდა ახლა მეფისაგან.

შემდეგ დასაფლავებისა ორმოცი დღე განუწყვეტლივ მწირველნი იყენ და პანაშვიდს უხდიდნენ გარდაცვალებულს მეფეს ირაკლის. მთელი ერთი წელიწადი გლოვაში იყენენ მთელი მეფის სახლობა, მოკეთენი და გამოჩენილნი პირნი, ასე რომ წვერი დაყენებული ჰქონდათ ყველასა, ერთდებოდნენ შექცევასა და მხიარულად დროსგატარებასა და ხორცსაც კი არა სჭამდნენ.

პატრიარქის შვილებმა, რომლებმაც ყველამ გააცილეს და მიჰყენენ მცხეთაში მეფეს გეამსა. თელავში დაიჩა მხოლოდ დედოფალი დარი და იმისნი ერთგულნი პირნი, იმისათვის რომ ეგები აღესრულებინა დედოფალს თავისი თავისმოყვარეების ჰერი.

ორმოცდა თორმეტის წლის გვირგვინოსანი მეფობა ირაკლი მეორისა ამ სახად დასრულდა. მოხუცებული მეფე ჩაეარდა ქვეშაგებათ მაშინ, როდისაც იმისნი ქვეშევრდომნი ტი-

როდნენ და გლოვობდნენ მტრისაგან აოხრებულს ქალაქ ტფილისში დაკარგვასა და დახოცვას თავიანთის მეკლერისას, ქმრებისას, ცოლებისას, მამებისას, აგრეთვე ყოვლის ქონებისას, სხვა და სხვა რიგდ ყვილანი.

გარდა ალა-მაჰმედ-ხანისაგან საქართველოს წახდენისა და აკლებისა, მეფის სახლობაც, როგორც ზეერთა ესტეკით, აირიენენ ერთბანდით, განხეთქალება და უსიამოვნობა ჰქონდათ და დიდებულს მეფის ირაკლისაც არც ემოჩილებოდნენ და ყოველთვაც წინაღობი უხდებოდნენ და თითქმის რომ მეფის დღის შემოკლების მიზნა უფრო ეს იყო. მამინ საქართველოსათვის საქარო იყო ირაკლისავეით გონიერი და საქმიანი მეფე...

2

ალა-მაჰმედ-ხანისაგან დაცემა საქართველოზედ. — აკლება ტფილისისა და სხვათა აღვილთა. — ირაკლისაგან რუსეთის შემწეობის თხოვნა. — ალა-მაჰმედ-ხანის შუშამი ყოფნა. — მოკვლა იმასი. — მიწერ-მოწერა და ლაპარაკი იმპერატორის პაეღე 1-სა საქართველოს მეფესთან.

1795 წელსა აიყარა მრავალი ხალხი ყარაბაღიდან, ნახიევნიდან, ერევნიდან და სხვა და სხვა ალაგებიდან, დაიწყო წამოსვლა, გადმოიარეს მთები, გორები, ევლებ-მინდვრები და ბოლოს მოვიდნენ საქართველოში. იმათის აყრი-

სა და წამოსვლის მიზეზი ეს იყო, შეეტყუათ რომ სპარსეთის შაჰი ალა-მაჰმედ-ხან აპირებდა საომრად ჩამოსვლას ერევანზედა და რომ იმისის გამოსვლის დროს ჯარებისაგან ფეხქეშ არ გათელილიყვნენ, თავიანთი ცოლშვილი და ქონება დაეცვათ უბედურებისაგან და წართმევისაგან და ყუღროებაში ყოფილიყვნენ აქ წამოვიდნენ, იმ აზრით, რომ ყენი საქართველოს მეთეს ვერ შეებძოლებო და ვერც დაამარცხებსო; მაგრამ ის საცოდაენი შეჭვდნენ ამ თავიანთ აზრში. ეს ხალხნი იყენ სპარსეთის სახელმწიფოსნი ზოგნი ქრისტიანნი და ზოგნი მაჰმადიანნი.

ეს გამოქცეულნი ხალხნი, რომ შემოუდგნენ გზასა, საზღო მალე შემოაკლდათ. რაც კი რამ ჰქონდათ სულ პურის ყიდვაში გამოელიათ, და როცა საქართველოში მოვიდნენ უმეტეს გაჭირვებას მიეცნენ სიძვირის გამო, ასე რომ სამს გარეანქა პურში მცხარს აძლევდნენ და ერთს ლიტრაში ცხენსა; ბოლოს ისე გაუჭირდათ, რომ თავიანთი ტანისამოსიც კი სრულებით დაჰყადეს და შექმეს. ერთს სიტყვით მრავალი უბედურება შეემთხვათ იმ საცოდავებსა, როგორცა სწერს არტემ არარატსკი თავის თხზულებაში 1813 წელს გამოცემულში.

რ სთვის გამოქცნენ და რათ შეემთხვათ ეს უბედურებები? — ალა-მაჰმედ-ხანის შაშით, ამიტომ რომ იმისის კაცის შეუბრლებლობათა და გაუყითხაობითა მთელი სპარსეთი უძრწმუნებული იყო.

ალა-მაჰმედ-ხანი იყო პატარას ტანისა, გამხდარი და დაღეული, შორიდან თოთხმეტის ანუ თხუთმეტის წლის ბიჭსა ჰგებანდა. არც ჰქონდა წვერი და არც უღვაში, სახე

დაღმეჯილი და ჩამოღესილი. ბებერს დედაკაცსა ჰგენდა, სძგელი სანახაეი იყო და ვერას ფერს სასიამოვნოს კაცი იმის სახიერებაში ვერ ნახამდა. მხირად ასპიჯობდა და ჯაერობდა, მაშინ უმეტესად სამინელი იყო თელქი ჰქონდა წყრალი და ჩაცვიფნილი, ტუჩები თხელი და მოქარბული; თაეი მოპარსული და ვხურა თაეზედ მალლი ქუდი ბუხარის ტყავისა. რა კაცი შეხედამდა მშინეე შეატყობდა რომ ხოჯა იყო. ის დაიხოჯაიენა იმის წინა მოადგილეს ნადირ-შაჰს ისეე სიემ წკლქში. ამასაც გამოჯაერებით ნადირ-შაჰის გემა დაფლევინებინა თაეის სასახლის ეზოში და ყაველ დღე ფეხით სქლოდა და ასე ამოზდა კროცა ამასა ვთქელ ფეხითა, ჩენს დაწყლულბულს გულს დიდი შეება და სიამოენება ეძლევა.“ - რომ შექძოქოდა ამ ხოჯა ალა-მაჰმედ-ხანს მთელი ქეიყნის ხალხს გასწყევტდა და მეფეს ქეეშ გასთქლდა დიდს სიამოენებითა, რომ ეგებს თაეისი დახოჯაქებას ჯაკრამით ამოეყარა.

ალა-მაჰმედ-ხანს ჰქონდა ეს ხასიათები: მედიდურობა და ბძანებლობის მოყვარება, ხარბობა და ძუნწობა და კადევ მოსისხლეობა და ჯაერის ამოყრა. ამეებს სასტყად ასრულებდა, მეტადრე ჟიანასუნელსა. მოსისხლეობაში და შეუბრალებლობაში ეს ყოველს თაეის წინა მოადგილე ყეენებზედ უმეტესი იყო. კაცის შეწყლება ამას არა ჰქონდა და არცეი იტოდა რატრივი იყო. ეს მედიდური ხოჯა მაშინ იყო სიამოენებაში, როცა მრავალსა ხოცდა და სტანჯამდა.

სპარსეთის შაჰებს თითქმის ყველას ღეთის შიში და სიყვარული ჰქონდათ და ამ ალა-მაჰმედ-ხანს ესეც არა ჰქონ-

ნდა. პატროსნების დაცვა იმათში არ არის წესად. სიყრ-
მითვე გარყენილებას მიეჩვევიან და არც ეძრახვისთ, ამიტომ
რომ ამგვარი ყოფა-ქცევა იმათში რალაყა მაჰის საკუთრება-
საფით არის შემოღებული და თითქმის რომ იმითი თაეიც მო-
სწონთ.

შაჰები სხვაზედ არაჰქედა ზრუნაიდნენ თაეიანთს თაეს არც მოვა-
ლეთა ხედვენ გარდა იმისა, რომ თაეიანთი ჩვეულება და წესი
მტკიცედ აღსრულონ. კაცთ-მოყვარება, დიდსულობა და
მართლ-მსაჯულობა თუმცა კეთილმოქმედებად ეყურებათ, მა-
გრამ თაეიანთს თაეს კი ამის მოვალეთ არა ხედვენ. სცხო-
ვრიბენ ნებეირად, ლალად, არიან ყოველს განცხობაში და
ამასთან ის უყვარსთ, რომ ისეთნი პირნი ახლდნენ იმათ
შემოხვეულნი, რომელნიც იმათ აქებდნენ. იქმდისინ არიან
მოუძღურებულნი ამ გვარის ცხოვრებათა, რომ სამხედროთ
მეუფროსეს შინით ფეხთ ეშლებიან. ამასთან უნდათ, რომ
ყოველივე იმათი სურვილი აუცილებლივ აღსრულდეს და
სახსახურსა და ერთგულობას კაცისასკი ყურადღებას არ მი-
აქცევენ და არც არა-ფრად შემეცნევენ.

როგორც სპარსეთის მოთხრობ-დამა სჩანს მაჰებს თაეი-
ანთს კარის კაცებათა, მოხელეთ და ნაზირ-ვეზირებათ ურჩე-
ვიათ მდაბალის ჩამომელობისა და მდაბალის დრსების კა-
ცები, ამასათჳს, რომ ის იმათი არჩეულები სრულს იმათს
მონებაში და სურვილის აღსრულებაში იყენენ და თუ მაჰიმ იმა-
თი დაცემა ისურვოს, უფრო ადვილად შეძლოს. მაგრამ
ესეცა ძლიან შხარად მომხდრა, რომ ის მდაბალის დი-
რსებისა და ჩამომელობის კაცნი ძლიან აღმდლებულან,
მოოკლამთ თაეიანთი მეუფე და თითონ გამეფებულან.

სწორედ ამ გვარად იყო თითონ ალა-მაჰმად-ხანიც. ის იყო ხოჯა ნადირ-შაჰისა და იმის სიყვდილის შემდეგ თითონ გამეფდა ბოლოს და ისიც თითონ მოკლა თავისმა ერთგულმა მოსამსახურმა, რომელს ამავესაც შემდეგ აქვე დევწერთ

ალა-მაჰმად-ხან ექვსის წლისა იყო, რომ დაახოჯავს. რა ის ამ გვარად დამახინჯდა, მაშინვე მიეტა იმას ის ფიქრი, რომ ამღლებულიყო და ამასთვის ეხმარა მოცადინება. დიდს ხანს ეცადა ყოველის გზით, თერამეტი წელიწადი ეგრძობდა ის ამ თავის სურვილის აღსრულებასა და იმისი სურვილი ეს იყო, რომ სპარსეთის ხელმწიფედ გამხდარიყო.

ნადირ-შაჰი და ქარიმ ხანი ბედმან რომ აღამალლა მფლობელად სპარსეთისა, იმათი პატივის ცემა ხალხისა მოსწყდა, რომელიც ჰქონდათ სოფის სახელმწიფოს გვარის ჩამომავლოზასთანა, ასე, რომ შემდეგ აქისა თუ ეისმე რამდენიმე კაცი ხელქვემოთი ჰქვანდა, ფიქრობდა და იმას ცდილობდა, რომ მეფობა სპარსეთისა ემოენა. ასე გახშირდა ხელმწიფის ტახტის ტაციობა, რომ ხალხმა სრულებით დაჰკარგა ხელმწიფის პატივის ცემა. ალა-მაჰმად-ხან მამინ ცდილობდა ხელმწიფობის მოენასა, როცა სპარსეთში სრული უპატრონობა და უმთავრობა იყო.

ჯარის ხალხი გარყენა, მეჩხია წინააღმდეგობას თავიანთს მეთუფროსებთანა და იკლებდნენ ქალაქებში და სოფლებში მტხოვრებლებსა და თუ ეინმე მართებლობის უმაღლესიპირი წინააღმდეგი გაუხდებოდა იმათ და დაუშლიდა ამ გვარ მოქმედებასა, მაშინვე აღწეულემა მოხდებოდა ხოლმე. ხალ-

ხნი ასეთს შეწუხებაში იყენენ ამითი რომ თაეიანთს სახლსა და კარს თაეიანთ ნებით თაეს ანებებდნენ და თითონაც სხეუგან მიდიოდნენ ასაკლებად და საქურდლად. მარა გზებზედ იდგნენ მრავალნი თულები და ავაზაკნი და გამელელსადა გამოძელელს ხოცდნენ და ცარცვამდნენ, მეტადრე ვაჭრებსა, რომლის მიზეზითაც ვაჭრებიც ძალიან დაეცნენ მაშინ სპარსეთში.

ამ გეარმა საკლწიფოს დასემამ, უწესოებამ და უპატრონობამ, ასე რომ რიგიანი და გონიერი კაცი არ იყო სპარსეთში, აღამაღლა ის ხოჯა აღამაჰმედ-ხან იქამდისინ, რომ კელმწიფობაც იშოენა. იმან ამასი მოენისათჳს არა ფერი დზოგა, ასე გჳმინჯეთ, რომ თაეისი ძმები და ნათესაეები ზოგნი დახოცა და ზოგნი დასხიჩრა; იმას ის აზრი ჰქონდა, რომ გარდა კელმწიფობისა, სპარსეთი აღედგინა ისეთ ძლიერს საკლწიფოთა, როგორც ოდესეც ყოფილიყო. აღამაჰმედ-ხან პირველშივე მიეჩნეა შრომის მოკეარეობასა და მოთმენასა.

ამ ისპაანელმა აღამაჰმედ-ხანმა შინაურს მტრებზედ გაიმარჯვა. თეირანში წამოვიდა და იქ თაეისათჳს ჯარები შეჰკრიბა. სურსათისათჳს ორი აღგალი დანიშნა, ერთი არდევანი, საცა იდგა ჯარებიცა და მეორე თაეჩიზი.

ჯარები რომ შეკრიბა, მაშინ დაირქო აღამაჰმედ-ხანმა კემწიფობა მთელის სპარსეთისა. თუმცა ერევანი და განჯა ორმოცის წლის წინათვე საქართველოს სამეფოსი იყო, მაგრამ ამან მოინდომა, რომ თითონ დაემოჩილებინა. ამისათჳს იქაურს ხანებს შეუთვალა მუქარით დამემორჩილებინათო, თორემ თქუცნს საბძანებლებს ავიკლებო და ხალ-

ხსაც სუ გაწყვეტამო.

ერეენის ანმა რომ შერთყო ხესა, მაშინვე თავის ცხე-
ში შეიდოს წლის სამყოფი სურსათი შეიტანა. იქვე შეკრბა.
ერეენის ხალხი და მრავლი ჯარი: ოთხი ათასი ყიზილბა-
ში და სამი ათასი სომეხი. იმ ცხეში მყოფთ ყიზილბა-
შებს ნება მისცა, რომ თან მოეყვანათ თათო თავიანთი
ცოლები, შვილები და დანარჩენი სახლობა უნდა დაეგდოთ
სოფლებში თავიანთის ნათესაეებისაუკს და მეგობრებისა-
თკს.

ამ გვარი გამაგრება ციხისა უსაფუძელო იყო, ამიტომ
რომ იქ მყოფთ შვილები, სახლობა და ქონება გაუმაგრე-
ბელს სოფლებში ჰქონდათ დატყეებული, მტერი ადვილად
აივლებდა და ამ მიზეზით როგორ შეძლოთ იმ ციხის ჯარსა,
რომ გუულდადებით ყოფად იყენენ იქა და ეომათ რაკი შე-
იტყობდნენ ხოლმე რომ იმ სოფლებს მტერი შემოადგაო,
ანახლა მოვიდაო, მაშინვე ციხეს თავს დაანებებდნენ ხო-
ლმე და თავიანთს სახლობისა და ქონების მსაშეელებლად
შირბოდნენ; ციხეში იმ ჯარის ნახევარიც აღარ დარჩებოდა
ხოლმე.

სპარსეთის საბძანებლის ხანებს, როზილებიც ჯერ არ და-
მორჩილებოდნენ ალა-მაჰმედ-ხანსა, ელჩები ბაუგზაენა და
დამორჩილება მოსთხოვა. შუშის იბრაღიმ ხანს ამანათი მო-
სთხოვა, მაგრამ იმან უარი შემოუთვალა და არც დაემო-
რჩილა, როგორც ყენსა. შაჰისა და შირვანის ხანებს კი
შეეშინდათ, რადგან უფრო უღონონი იყენენ და დაემო-
რჩილნენ იმის ბძანებასა. დარბანდის შებ-ალი-ხანმა ჯერ

რუსეთის სთხოვს მფარველობა და მერვეტი ალა-მაჰმედ-ხანის
 ელჩი დიდის ვატეისცემით შილო. ყენთან ძვირფასი ფეშქა-
 შები გაატანა, თითონაც ელჩი გაუგზავნა და რუსეთის მფა-
 რველობას კი უკუუღვა; სპარსეთს სრულებით დაემორჩილა,
 შეტადრე იმიტომ, რომ ალა-მაჰმედ-ხანი იმას შოეღლის შირ-
 ფანის ნაიბობას დაჰპარდა.

შენებდაჟოა მუსეინ-ყული-ხანმა რომ შერთყო ეს ანბავი, გრათ
 ფულადიანს გაუგზავნა კაცი და ჰკითხა, ეინიცობაა ალა-მაჰ-
 მედ-ხანი ბაქოს ღვეცვსო, რუსეთის გემების შევლის იმე-
 დიდებოდნესო, თუ არაო? იმ უმთავრესს რუსეთის მხედარო
 მთავარმა სწორე ვასუხი არ მისცა ამ კითხვებდ ხანს.

იგი რუსეთს მამინ ხელთ ეჭვრა კუძული სარო, იმისთვის
 რომ ვასპრის ზღვაში ევაჭრობა ჰქონოდათ და იმის იმედით
 რადგან თალშინის მუსტაფა-ხანის საბძანებელი მუხოლათ
 იყო იმ კუძულისა, იმან ალა-მაჰმედ-ხანს ყოველს თხოვნა-
 ზედ და ბძნებებზედ უარი შეუთვალა.

მერე თითონ მუსტაფა-ხანი მოვიდა იმ კუძულზედ და
 სთხოვა რომ რუსეთს თავის მფარველობის ქვეშ მიეღო
 ეს თავისი საბძანებლით. ამასთან უთხრა, რომ ალა-მაჰმედ-
 ხანი რუსეთს წინააღმდეგობას აპირებსო და გოლანის უმა-
 ლლესნი მოხელენიც ტანჯვით დახოცაო, ამისთვის რომ
 კუძულში რატომ რუსეთის გემები არ დაიჭირესო.

მამინ ვასპრის ზღვაში, სპარსეთის წაპარებზედ კათნი გე-
 ში იდგა რუსეთის ჯარებისა, ორი იმთვანი საროს ჰყანა
 ულობდენ და თუშცა ეს გემები საყვარო იყო, რომ ალა-
 მაჰმედ-ხანს რუსეთის წინააღმდეგი არა გაებდნარა, მაგრამ

გრაფმა გუდოვიჩმა რაკი ეს ამბები შეიტყო, სიფთხილის-
თჳს მზადებას შეუღა და ერთი კვირის კიდევ გაამართინა,
ბძანებაც გასცა ყურადღება ჰქონოდათ რუსებს სპარსების
მოქმედებაზედ.

შემდეგ ამის რუსებს მოუვიდათ ცნობა, რომ ალა-მაჰ-
მედ-ხანმა თავისი ჯარები თალიშინის ხანის საბძანებელში
მიიყვანაო, რამდენიმე სოფელი აიკლო და მრავალი ქალე-
ბიც იქაღამ ტყვეთ წაასხო. ყზალბაშები რომ მივიდნენ
კასპიის ზღვის ნაპირს, თალიშინის ხანს საბძანებელში, რუ-
სეთმა სამოცამდისინ დიდრონის ნაევებით ჯარი გაგზავნა იმ
მხარეს, მივიდნენ და საროს კუნძულის პირ და პირ დადგნენ
და თალიშინის ხანის საბძანებლის ნაპირს დაიწყეს გამოსე-
ლა. სპარსეთის ჯარმა რომ დაინახა ეს, საჩქაროზედ გი-
ლანისკენ გაბრუნდნენ მდინარის ლანქარანის შესავალთან.
რუსებს შეტყობინეს, რომ ჩუპს თალიშინის ხანის დასჯა
და აკლება გეინდოდაო და თქუპს ზედ კი არა ფერი წინა-
აღმდეგი ჰზრი არა გეაქსო.

ელჩებმა ალა-მაჰმედ-ხანს ამბავი მოუტანეს, რომ ხანები
არ გმორჩილდებიანო, არც მაჰათ გიცნობენო და უყანასენელს
დღემდისინ შენს წინაღობას რჩეულობქნო. ამ გვარად
იმისი სურვილი დარჩა აღურულებელი და მეტი გზა ალა-
რა ჰქონდო, რომ ძალი მოეხმარებინა, რადგან ნებით არ
დამორჩილდნენ.

ამისთჳს ალა-მაჰმედ-ხანმა თავისი ჯარები სამს ნაწილად
გაჰყო, ერთი ნაწილი გაგზავნა ერენისკენ, მეორე ზულანის
მინდვრებისკენ, იქ სადაც მტკვარი და არაქსი ერთმანეთს ერ-

თიან და სადაც აღრე სპარსეთის კელმწიფეები შაჰის ღირსებას მიიღებდნენ ხოლმე. იქ იმან დაიმორჩილა შამახის, შაქის, და თალიშინის ხანები და იმათვე უბძანა, რომ ყარაბაღის მხრით დასცილდნენ საქართველოს.

თითონ მესამე ნაწილი ჯარით წაეიდა შუშის იბრაჰიმ ხანის დასაცემათ. მისი ორ რიგი ჯაერი სჭირდა, ერთი ის, რომ არ დაემორჩილა და მეორეც ეს, რომ იმას საქართველოს მეფესთან რათ ჰქონდა ერთობა და თანხმობა.

მინამდისინ სპარსეთში სოფის ჩამომავალთ კელმწიფებს ამოსწყეეტდნენ, საქართველო შაჰის ხელქვეშით იყო. საქართველოში მეფის დასმა შაჰის ნებზედ იყო დამოკიდებული, ისე რომ ვისაც შაჰი ინებებდა ბეგატოიანთ გვარისას, იმას დასომდა ხოლმე მეფეთ. მეფესაც და თავადწილებსაც შაჰისაგან დიდონი ჯაშაგირები ჰქონდათ, ამასთანვე ჰქონიათ მრავალს საქართველოს თავადშნაურთ სპარსეთში ნაბოძები შაჰისაგან მამულები, რომლის შემოსავალიც ყოველს წლივ მოსდიოდათ და გარდა მის ყოველ წლივ მოსდიოდათ მეფეს და უმთავრესთ თავადთ შაჰისაგან ძირფასი საჩუქრები. ნაცვლად მის საქართველოს მეფე მეიდს წელიწადში ერთხელ უგზავნიდა შაჰის მეიდს ყმ წელს კაცებს და ქალებს. რომ საქართველოს გარე მტერი არ შემოსეოდა, ტფლისის ციხეში იდგა ყიზილბაშის ჯარი.

ოსმალებმა გაჰყარეს საქართველოდამ ყიზილბაშნი და თეიანთ წესდებულება დასდეს. იმასაც აპირებდნენ, რომ ქართველები მაჰმედიანათ მიექციათ.

მერე ნადირ-შაჰიმ ისევ გაჰყარა ოსმალები და საქართველო ძველებურად დაიმორჩილა. მეფედ დასვა ჯერ ალიქოს სანდრე ბაგრატიონთ გვირგვინი და მერე ქაჯთლის სამეფოს მისცა იმის ბიძას თეიმურაზს და ქახეთის თემურაზის ძეს ირაკლოს. თეიმურაზ ყენის ნება დართვით ეყურებოდა მეფედ მცხეთის სობოროში. შემდეგში ირაკლიმ ორი სამეფოები შეაერთა და რადგან მამინ სპარსეთში აღრეულობა იყო ამის გამო საქართველო ირაკლიმ გაანთავისუფლა სპარსეთის ქვეშევრდომობიდან და მორჩილებიდან.

ალა-მაჰმედ-ხანმა მოინდომა საქართველოს დამორჩილება ისევ და იმისთვის მიზნად ეს შემოატანა, რომ შუმისიბ-რაჰიმ-ხანს და საქართველოს მეფეს კავშირი ერთობის დაუქმებოდა რათ იქესთო, იმისთვის თავისი ჯარი გაგზავნა იბრაჰიმ-ხანის დასაცემთ-

იბრაჰიმა თავისი ჯარი შეაერთა საქართველოს ჯართან, რომელიც ებარა ალიქსანდრე ჰატონიშვილს მეფის ირაკლის ძეს თუმცა იმათ პირველში კიზილბაშის ჯარი დასძლიეს და შუმის საბუნებლოდ კადრს გაჰყარეს მაგრამ ბოლოს ვიღარ შეუძლეს, იმიტომ რომ დიდ ძლიერი იყო სპარსეთისა. შუშას ციხის გარეშე მო შემოძღვარი

ალა-მაჰმედ-ხანი თითონ მუშაზე წაეღა ჯარებით და თავისი ძეები ალი-ყული-ხანი და ჯაფარ-ყული-ხანი ერეწენ ეწინააღმდეგა ჯარებით. ალი-ყული-ხანმა ტყვეთ დაიჭირა სომხის ოქევატური და თავის დასასხნელს სთხოვდა რეა ათასს თემანს და რეა გირვანქა ოქროს.

მუშაში ალა-მაჰმედ-ხანმა ვერ გაიმარჯვა, იმიტომ, რომ

შუშელები შხირ-შხირად დაეცემოდნენ ხოლმე ყიზილბაშის
 ჯარს, საქონელს იტაცებდნენ და ამით ძალიან
 აწუხებდნენ იმთა-ამასთან შუშის ციხეც ძალიან მაგარი
 იყო და იმისი აღება ადვილი არ იყო.

საკურთხელო მალალი ქვეტორის გვედლები ჰქონდა, ასე
 რომ როგორც იტყვიან სტოქჰოლმის ციხის იყო იმ
 კედლების სიმაღლე, ამასთან მთების შუა იყო და გარდა
 ერთის ვიწვრას გზის სხვა მისავალი არა საით ჰქონდა.
 იმ მალას მთებზე მთსამხრეთ სივსძალიან შორს მდებარე
 ტყეში, აღდრონი მინდვრები და თეთრად ვერცხლივით
 ბუკონაქს არაქსა — და ყარადღა. ჩრდილოეთით დათო-
 ლილი მთებზე ესე იგი დასაწყისი ღვითისაგან ნაქურთხის
 საქართველოსი.

რომ ალა-მაჰმედ-ხანმა ნახა შუშის ციხეს მისავალი არ
 ჰქონდა და ძალიან გამგებული იყო, იმას თანე დაანება,
 წაეიდა და ხათუნ არხთან დღვალი აქედამ დაპირა საქართვე-
 ელოზზედ წამოსვლა და რომ უეცკველათ გაემარჯვნა ქარი
 ბელაქნელებს დაპირაკა დაუწყო, იმაზედ, რომ ისინი ცა-
 შველებოდნენ და ერთად დასკომოდნენ საქართველოს, იმის-
 თვის დაჰპირდა იმათ კაცის თანყოფათის თუ მის მაცე-
 მს.

ეს იცოდნენ შენ — მისწერა იმთუყიენმა გენჯაფორ-ყული-ხანს, რომ
 რომ თუკცა შუშის საბრძანებლის ხალხი ყარაბაღელნი მოი-
 ლდნენ, მაგრამ ქლავი შუშის აღება მეჯურ არც მოძრა-
 ნებია, მიტომ, რომ მინდ მინდა დაედგე ამ შ მთარს, ცხნობ
 ლა მინდ სულეიმან ხანი მინდა დაფედონი ჯარი თუ და მანებდ
 იმთა-ამას ამინდუდნენ რომ ეცოდნენ მისი სი- ნიუცობი

საქართველოზედ ვაპირებ წასვლას, ოცი ათასის კაცით; ამისთვის გიბრძანებ შენ, ერეკლე ოთხ-ათასი კაცი და აგდე და შენ კი მზათ იყავ, რომ დანარჩენის ჯარით ჩემთან მოხედდე, როცა დაგობარო. მგრამ თუ ერეკლის ხანმა თავისი ცოლი და შეილი მოგცეს ამანათთ, მაშინ ერეკლს თავი დაანებე.*

ერეკლის ხანმა თავისი ცოლი და შეილი მისცა ამანათთ და ხუთასი კაცი, რომელიც ჰყვანდა შეკრებულთათვის თავის დასაცველად ყოზილბაშის შიმის გამა, ის ჯარიც უნდა დეთხოვნა.

ალა-მაჰმედ-ხანმა ბრძანება მისწერა თავის ძმებს, იმაზედ რომ საქართველოში მიდიოდა საომრად. ის ბრძანება ირაკლიმ ჩაიგდო ხელში და გუდოვიჩს გაუგზავნა, თითონ კი საომრად მზადებას მოჰყვა. ტფილისის მცხოვრებთ უბრძანა მესდკომოდონენ თედარიგს და ფუქს, რა რაგთ გამაგრებინათ იმათ ქლაქი. ხალხმა ირაკლის სთხოვა რუსეთს სთხოვეს მოველემა ჯარისაო. ამის იმედით აპირებდნენ ოთხი-ანუ ხუთი ათასის კაცის მოგროვებას და უბედურებიდამ და სირცხვილიდამ თავის დასხნას.

ტფილისის მცხოვრებთ ნება მისცა მეფემ აყრის და შთებში დამალვისა; მაგრამ ხალხი თანახმა არ გახდა ამისას, აშიტომ რომ ყოველს ამისთანას შემთხვევაში მებატონეებს თავიანთი ყმები იკლებდნენ და მჭობლები მჭობლებს, ასე რომ ეკლესიის სამკაულსაც კი აღარ აყენებდნენ. ეს მიზეზები მოახსენა ხალხმა მეფეს.

ირაკლიმ რუსეთს სთხოვა, მოეშველებინა სამი-ათასი

ჯარის კაცი. იშის წინათაც რა ირაკლიმ შეიტყო ალა-მაჰ-მედის განზრახვა საქართველოზედ ღაცემის, სთხოვა კნიაზ პატომკინს, რომ რუსეთს მემწეობა მოეცა ან ჯარით და ან ფულით. დედოფალმა დარიამაც ცალკე სთხოვა რუსეთის იმპერატორს ეკატერინას, რომ მოეცა მემწეობა ლუმატსებელის რუსეთის ცხენოსანის მხედრობით. გარდა ამის ირაკლიმ თავის მეილს მარიანს მასწერა პეტერბურღში, რომ ის იქ ცდილიყო გრაფი პლატონ ალიქსანდრიჩი ზუბოვის შუამავლობით იმ თხოვნებაების აღსრულებების. პატონის მეილმა მარიანმა ზუბოვის თანამემწეობით პირდაპირ სთხოვა ამ საგნის აღსრულება იმპერატორს.

30-ს მაისს 1793 წელს, თხოვნა მირიან პატონიშვილის და ირაკლი მეფისა იმინჯებოდა რუსეთის შეკრებულების განჩევამი (СОВЕТЬ) სადაც იცოდნენ, რომ ირაკლი მეფე რუსეთს საფარველ ქვეშ იყო, ალა-მაჰმედ-ხანის მოქმედება ოსმალის სახელმწიფოს არ შეეხებოდა, ალა-მაჰმედ-ხანი რუსეთის ერთ გული არ იყო, სპარსეთშიაც ძალადობას ხმარობდა, იმითი ისპაანი კიდევ დამი არჩილა და სხვებს რუსეთის ერთგულს ხანებსაც აწუხებდა, ამისთვის გრაფი გუდოვიჩს მასწერეს, რომ ვინიცობა ალა-მაჰმედ-ხან საქართველოს მართლა შემოსდგომოდა, მაშინ გუდოვიჩს ირაკლისთვის მემწეობის იმედი მიეცა.

გუდოვიჩს ებრძანა შეესმინა ალა-მაჰმედ-ხანისათვის, რომ რუსეთი იმას ამ გეგმს ქვეშ არ მოუწონებდა და არც გულ-გრილად დაუწყებდა ყურებას. გარდა ამის მთების შეპატონე მძაძანებლებისათვის თავს შეედებინა, რომ ყველანი

ერთად წინააღმდეგე გამხდა იყენენ სკიენის; ანთითონაც მემ-
წეობა მიეცა ამითვის ანუ საქართველოს მფეისთვის რაოდენ-
ნიც შესაძლო ყოფილიყო, მხოლოდ დიდს ხარჯს და ჯა-
რი მას არ გამოსდგომდა.

იმ განკარგულებებსა რაჟღერ კმყოფულის არუშეიქმნა და
ნება ითხოვა, რომ თათონ ენახა გრუდი გუდლოვიჩი და მამ
საქმზედ იმასთან პირდაპირ ელაპარკუნა, თუ რად განძლიონ სან-
ჭირო და სასარგებლო იყო რუსეთისთვის და საქართველო-
სთვისაც.

ამისთვის ირაკლიმ თავადს გატსკეან ციქოვიძეს მისწერა
რუსეთში ამ გვარად: ქვემო რიტალ მსურს უჩვენო მას ჩემი
ერთგუეუობა და გულს მოდგინება სამსახურის, უფეთუ უ-
უმ ღლესი ნების დართვა მომეტეს ჩემს არხზედა, რომელ-
ზედაც ექვი არ მიქვს, მაშინვე გამოგზავნეთ, ამასთვის რომ
როცა შესაძლო იყო მაშინვე საქართველ მიეწერო იმ უმალ-
ლეს მხედართ მთავარს რუსეთისას თხოვნა მას უხედ, რომ
ჩემს მისასვლელად მიჯნაზედ იდჯარი გამოგზავნოს სამასო
ანუ ორასი კაცო, სოფელს ჩემში ანუ მოზდოქში, სადაც
უფრო ადვილი იყოს ჩემნი ერთად შეყრა.

ირაკლიმ რომ ამკავე მოუვიდა, რომ ალა-მაჰმედ ხანმა ჯარი
შემოახვია მუშის ციხესი და ეტყენისკენაც გაგზავნა ჯარები,
მაშინვე ოავის ჯარებს შეკრებანდა მზღება დაუწყო, მიმე-
რეთის მეფეს სთხოვა ჯარუის გამოგზავნა, იმტომ რომ
1790 წელს ტფილისში საქართველოს და იმერეთს მეფემ
და სამეგრელოს და გურუის მთავრებმა პირობის წერი-
ლი დასდეს ერთმანეთის მკაცშირების, ამ გვარად:

ჩვენ ერთის სარწმუნოებისანი, ერთის ენისანი და შეი-
 ლნიერთის წმინდაკათოლიკე იკლოესისანი, კეთილ-დღეობისათჳს
 ჩვენი სამშობლო ქვეყნის, განსაწრცვლებლათ სარწმუნოებისა,
 რომელსაც ვაღვიარებთ და აღსადგენედ სიყვარულისა, რომ-
 ლისაც მოვალენი ვართ ქრისტიანის სარწმუნოებით და და-
 ახლოცებული ნათესაობით.“

ამ პირობის წერილის ძალით საქართველოს მეფემ მოვა-
 ლეობა მიიღო:

ა, ყოველი მტერი, ამ პირობის წერილში ხსენებული
 მივიღო და შევრიცხო ჩემს მტრათ.

ბ, მივიღო უმადლესი მზრუნველობა იმერეთას მეფეს ზედ
 და მთავართ ზედ მეგრელების და გურჯისტისა.

გ, ვზრუნედე მათთვის ისრეთ, როგორც ჯერ არს
 მზრუნველის მამისაგან თვისთ შეილთათვის.

დ, უკეთუ დაესხნან მტერი მათს საბრძანებელს ქვეყ-
 ნას, მოვალე ვარ განგამორიოთ ჩემს ძალით, მეცადინეო-
 ბითა ანუ მოშველებით სხვათ ჩემთ მშობელთ.

ე, ჩემის მეცადინეობით გიშორონ მფარველობა რუსე-
 თისა.

საფარველში მყოფთ აღუთქვეს:

ა, მაგვლია თავს მშობლიური მზრუნველობა, ირაკლის
 უმადლესის მთავრობისა.

ბ, ყოველი ირაკლის მტერი შევრიცხოვ ჩვენ მტრად.

გ, ვზრუნევედე საქართველოს სამეფოს მშვიდობისათჳს

და ჩვენს შეძლების გვარად ვიყენეთ შემწენი, ეზრუნავედეთ კეთილდღეობისათვის საქართველოს მეფის და სახლეულობის მისისათვის.

დ. პეტრის დაცემის ქამს ვიყენეთ მორჩილნი და აღმსრულებელნი მისის რჩევის და მადლობელნი მისის მოცადინეობისა.

ეს პირობის წერილი რომ დასწერეს, შემდეგ ცოტას ხნისა ერთათ სთხოვეს რუსეთს მფარველობა, რომელიც დასწერეს ასე:

„დიდ ხანობით გესურდა და უმაღლესის რუსეთის კარდამ გამოგზავნილის ელჩებით მოწერილობაც გეკონდა, მასზედ, რომ ხემწიფეები მთელის ივერისანი დაკავშირებულნიყავით. რომლისთვისაც აწ ჩვენ ურთიერთ დავკავშირდით დაწერილის პირობით, დაეთანხმადით, და დავამტკიცეთ, რომ ჩვენ მეფეთ და მთავართ ერთ სარწმუნოების, იმპერატორების დიდებულების, ვითარც ამართლმადიდებელს ხელმწიფისას, ერთობ ქრისტიანნი გულს მოდვინებით გთხოვთ, რათა დაამტკიცოთ ესე ჩვენი საუკუნო შეკავშირება და მიგვიღოთ თქუძნის უმამღლეს საფარველს ქვეშე, მისს მზგაესად, ვითარცა კეთილ დღეობს აწ საქართველო.

„რა სახილ, ანუ როგორის ძალით შესაძლის ქნად ჩვენდამი ესე; ამისთვის ყოველნი ქრისტიანნი მოემართავთ დღობრივს კეთალ მზოუველობის სიბძნესა თქუძნის დიდებულებისას და ერთგულობით გთხოვთ მიგვიღოთ ჩვენ მსახურნი თქუძნნი დაკავშირებულნი მეფენი და მთავარნი სამსახურსა შინა სვიპტრისა თქუძნის საფარველის და გან-

გეთაყვისუფლოთ ჩვენ მაჰმედიანთ მონებისგან რადგანც აპარსეთის ხემწიფე აპირებდა საქართველოზედ საომრად მოსეღას ირაკლიმ ამ პირობის ძალით სთხოვა იმერეთის მეფეს სოლომონს, რომ პირობის წერილი აღესრულებინა და გამოეგზავნა თავისი ჯარები გასაშველებლათ და იმათ მისაღებათ სამზადსაც შეუდგა.

ტფილისელები გავიდნენ ქალაქის გარეთ სანახავათ იმერეთის ჯარების მოსეღასა. ეს იმერეთის ჯარი იყო ორი ათასი კაცი, მაგრამ იმათ წინამძღვარს თჳედ ზურაბ წერეთელს მეფის ირაკლის მოტყუება უნდოდა იმით, რომ ერთომ მრავალი ჯარი მოჰყვანდა და ამისთვის ის თავისი ჯარი გაშალა მინდერებზედ და ჯგუფ-ჯგუფათ შემოიყვანა, რომ მრავლათ გამოჩენილიყო.

ირაკლი სიხარულით და ღირსკაფით მიეგება იმათ, ასე რომ რამდენიმე ზარბაზანი და თოფები ასროლინა, სიხარულის ნიშნად. ის ჯარები დააყენეს ყაზახში და კრწანისში.

საქართველოში ჩვეულებათ არა ჰქონდათ, რომ ჯარისათეს სურსათი მოეგროვებინათ და შეენახათ და ამისთვის ყოველიღე ჯარისთვის მოეკრიფებოდა ხოლმე მცხოვრებლებში გამოძებნარა პური, ღვინო და ხორავი.

„არა მგონია-სთქვა ერთმან მომსწრემ — რომ ამითი ხალხი შეწყუხებულყო, ამიტომ, რომ მაშინ ტფილისში წყლის მაგიერად ღვინით იბანდნენ კელსა და პირსა.“

ტფილისელებს ეგონათ, ის იმერეთის ჯარისხელ რჩეულნი ვაჟკაცნი იყვნენ და რვა ათასი კაცი იყო. ამისდს სი-

ხარულით ტფილისელები მკრლავს დიდს სიამოვნებით ებატონებოდნენ. ქართველებმა გოლი გაიმაგრეს ამათის იმედით და გულოც დაარწმუნეს, რომ უქველათ ესენი აჯობებდნენ თავიანთს მტერს, რადგან მომწველნი რვა ათასი კაცი ეგულვოდათ.

— აბა მოვიდეს ეხლა ალა-მაჰმედ-ხანი! იძახდნენ ქალაქში ქართველები გულდარწმუნებით და სრულის იმედით თავიანთის ეაქაცობისა.

— ვის შეუძლიან ჩვენი შებრძოლება, ახლა სხვანი იტყოდნენ.

— ყიზილბაშებმა პირველად ლომსავეით იციან ომში მისვლა, მაგრამ ძლიან მალე შემინდებიან ხოლმე და მალე იციან გაქცევა.

— ქალაქი მაგარი გეჯეს, ხალხნი ბევრი არიან და გარდა ამის ბატონის ბელებიც ათას ათას კაცს გამოგზავნიან ყველანი თავიანთს საბძანებლებიდამ. ერევნის ხანიც ჩვენი იმედით ყვენს არ დამორჩილდება. უქველი არის რომ ჩვენ დავამარცხებთ ყიზილბაშებს, იმათი კონებაც დაელათ დაგერჩება და მერე წახმთ რა სიაფე იქნება ქალაქში სუყველათრის და ქარგათც ექნებით; ომში ბევრჯელ ეყოფილვარ და რასაც ვამბოფ გამოცდლებით გეუბნებით, — ასე ეუბნებოდნენ ტფილისელები ერთმანეთს, კუჩებში რომ შემოხედებოდნენ.

ასე ნუგემობდა ხალხი მინამდსინ ტფილისში ამბავი მოუვიდოდათ, რომ შაჰიმ მუშას თავი დაანებო და განჯის ხანის საბძანებელში მემოვიდო და რაც გზავდ დახუდა და

არ დაემორჩილა სულ დაამარცხაო და ეინც თაეი არ დაუკრა ხლმით და ცეცხლით ამოსწყვიტაო.

ალა-მაჰმედ-ხან განჯას რომ მოვიდა და იქ დადგა, იქი-
დამ ირაკლის ელჩი გამოუგზავნა დამორჩილდით შემოუთვა-
ლა; ირაკლის რუსეთის მოშველებების იმედი ჰქონდა და ამი-
სთვის უარი შეუთვალა.

ირაკლის მეუღლემ დედოფალმა დარიამ გიორგის ასუ-
ლმა მისწერა გუდოვიჩის თხოვნა მოშველებებისთვის. ასე მისწე-
რა: ალა-მაჰმედ-ხანმა განჯა და ერევანი დაიპყრო და საქა-
რთველოსაყენ მოდისო. ირაკლი თავისის და იმერეთის ჯა-
რებით ერევნის მხარეს გზების მესაყრავად წავიდაო.

საქართველოს მოსავალი უბედურება უახლოვდებოდა.
აფარიის ხანი თავისას მრავალის ლიკებით კახეთზედ დაცე-
მას აპირებდა ალა-მაჰმედ-ხანის თხოვნით.

მეფე ირაკლიმ კიდევ მისწერა გრაფ გუდოვიჩს: ალა-მაჰ-
მედ-ხანს ჩემზედ და ჩემ მოკავშირეებზედ იმერეთის მეფეზედ
უმრავლესი ჯარი ჰყავსო და ამისთვის გთხოვო სამი-ათასი
კაცი რუსის ჯარი მომაშველოო.

გუდოვიჩმა უპასუხა, ალა-მაჰმედ-ხანს მრავალი იმგვარი
მიზნები აქვსო, რომ საქართველოზედ საომრად მოსელას ვერ
გაბედამსო; ჯერ საქართველოსი და იმერეთის ჯარებიც ძლი-
ერი არისო და ამას გარდა მესამე მოკავშირეც გეყავსო.
შუმის იბრაჰიმ ხანმაც ამ გვართვე მოსწერა და მეც არას
გზით ალა-მაჰმედ-ხანს არ დაემორჩილდებო. გრაფი გუდო-
ვიჩი კიდევ ამას უჩვენდა ირაკლის, ეცადეო რომ ყიზილ-
ბაშები შენს საბძინებელში არ შეუშლო. იმპერატრიცასაც

მოეხსენებოდა რა მდგომარეობაშია არის საქართველო და იმერეთი. აქარის ხანი რადგან ერთგულობდა რუსეთს, გუდოვიჩმა მისწერა იმას, რომ საქართველოს არაფერი წინააღმდეგობა არ უყო და შენი ჯარიც დასაცემად არ გავზავნო.

თუმცა სრულებით შხათ ვიყავიო საქართველოზედ საომრათ წასასვლელათ, აქარის ხანმა მისწერა გუდოვიჩს, მაგრამ რადგან თქუტუნი წიგნი მომივიღაო თავს დავანებებო. ამიტვის ხანმა საჩუქარი მოითხოვა და გუდოვიჩმაც სამუდამის კუთვნი გაუგზავნა იმას და ამასთან ურჩია, რომ რუსეთს საფარველი ითხოვე.

საქართველოს მდგომარეობა, ამ გვარმა ნუგუმის ცემამ და რჩევამ, ვერ შეცვალა, ყოველი იმედი საქართველოსი შუშის იბრაჰიმ ხანი და იყო, იმიტომ რომ თურქომ შუშის მაგარს ციხეს ყიზილბაშები აიღებდნენ, მაშინ საქართველოში მოსვლა აღარ გაუჭირდებოდათ.

გუდოვიჩმა ესენი კარგათ იცოდა და ამისთვის, რომ ჯარები მოემეღებინა საქართველოსთვის იმპერატრიცას რაპორტით 23 ოქტომბერს 1795 წელს მასწერა.

საქართველოში თუმცა ცუდი გზები არის ჯარების გასაგზავნათ, მაგრამ შემოდგომაზედ აგვისტოს ნახევრიდამ ნოემბრამდისინ და გაზაფხულზედ აპრილიდამ მაისის ნახევრამდისინ თუ გზა გავეთლა შესაძლოსი არის ჯარის გაგზავნა. ნოემბერში კი მთებში ყინვას და წყებს და ძალიან დიდი თოვლიც მოვა ხოლმე; შენობებიც გზაზედ არ არის და საქონლის საკმელიც არ იქონება. სხვა დროს მაისის ნა-

ხევრიდამ აგვისტოს ნახევარამდისინ მდინარე თერგი ძალიან მოდიდდება ხოლმე და ძალიან ჩქარიც არის, მხოლოდ ერთს აღგილს არის გასაყალი და იქაც ჯარის გასაყვანად ექუსი ხიდი მაინც უნდა გაეფიქრებინა.

თუმცა ირაკლი გასულიყო ყიზილბაშებისთვის გზების შესაქრავათ, მაგრამ უკან დაბრუნდა ტფილისში, იმიტომ რომ იმერეთის ჯარი, რომელიც იყო მოსაშველებლად მოსული, გამოიქცა უკან, ჩვენ სპარსებს ვერ ველოდებით, ამის მიზეზით საქართველოს მიჯნები გაუმაგრებლები დარჩა და ის იმერლები მამინეე შინ გაიქცნენ იმერეთში, ისინი გზაზედ მოეწივნენ ტფილისის აყრის ხალხს, რომელნიც მიდიოდნენ მთებში დასამალათ და ისინი დაცარცვეს და დახოცეს.

ალა-მაჰმედ-ხანმა რომ შეიტყო იმერლების გაქცევა, ქართველების ჯარის სიცოტავე და ქლაქი ტფილისის გაუმაგრებლობა, ძალიან იამა, შუშას თავი დაანება და საქართველოს დასაცემათ ჩაეიდა, რომ ნახა საქართველოს მიჯნაზედ ჯარი არ იღგა პირ და პირ ტფილზედ მოვიდა.

ქართლის ჯარს მკიდი-ათასი დარჩეული ყიზილბაშის ცხენოსანი და ქვეითი ჯარი გარემემო შემოეხვია, მაგრამ ქართველები მაინც საუცხოვოთ ეომნენ იმათ.

ყვენი ალა-მაჰმედ ხანი შეიღს ვერსზედ დაღვა ტფილისს იქით. გარეშემო მიწის თხრილები და ამალგებული მიწა გაიკეთა, იმ ფიქრით, რომ ქართველები ტფილისს ადვილად არ დაანებებენ მტერსაო. იქნება, რომ უეცრად მე აქ დამეცნენო. იმისთვის რაც კი შეიძლო გამაგრდა იქ.

ათს ენკენისთვის 1795 წელს ყენმა თავისი წინა ჯარი გაგზავნა საომრად ტფილისზედ, ქართველები დაუხდნენ იმით და თავი და პირი დაამტერიეს სპარსებს.

მამინეე ტფილისიდამ აქეთ-იქით ჩაფრები გაგზავნეს სამხარობლოთ გავიმარჯვეთო. ერთი ამთგანი მეორეს დღეს მივიდა სიღნახში გიორგი ბატონისმეილთან; იმან რომ შეიტყო ეს გამარჯვების ამბავი გამხიარულდა და გამარჯვების დღესასწაულობა გადიხადა; გავიდა ქალაქს გარეთ მინდორზედ შეყრილს ხალხთან და ზარბაზნები ასროლინა სიხარულის ნიშნათ, ოთხი ზარბაზანი იყო მამინ იქ, და მერე მაქრის სმა დაიწყეს საქართველოს გამარჯვების და ყენის დაცემის და დამხობისა.

თუმც წინა დღეს ქართველებმა გაიმარჯვეს, მაგრამ მეორეს დღეს სპარსნი მაინც კიდევ დაეცნენ ქალაქს. ირაკლი მეფე იმით წინამდღევით გავიდა ჯარით. სეიდაბათის ბაღებთან დააყენა თავისი ჯარები და ოთხ ნაწილათ გაჰყო. მარჯვნივ ზევით გზაზედ სოლოლაკის და ტაბახმელის გზისკენ დააყენა დავით ბატონიმეილი ჯარით, სეიდაბათს რომ გასკილდებით გზს იქ ეიწრო. ყორჩაყალასთან და ქვეით გზასთან ერთდებოდა. ეს ადგილები სულ კლდინები არის და გზებაც შრალი იყო. აქაც მტრის პირში დავით ბატონიმეილის ჯარები იდგა თავისის მეთოფხანებით, ისე რომ მოსავალი გზა შეუკრა მტერს. შუაზედ იდგა თათონ მეფე ირაკლი ვახთარგ ბატონიმეილით და თავადი ამილახვრით. მარცხენას მხარეს იდგა თავადი იოანე მუხრანბატონი თავისის ჯარით და წინა ჯარი ჰყენდა ჩა-

ბარეული იოანეს ბატონის შვილს, გიორგის ძეს.
 ეს ბატონიშვილი იოანე გიორგის ძე მერეთაეისის ჯარით წინ წავიდა მინდორზნა, სადაც იდგნენ ქართველებიც; დაეით ბატონიშვილი კი ირაკლის ბრძანებით წავიდა და კრწანისში დადგა.

ალა-მაჰმედ-ხანმა თავისი ჯარები თოთხმეტ ნაწილათ გაჰყო და მთები სომღალუხისა, მანაბადისა, თელეთისა და კრწანისისა ომით დაიჭირა და ქართველებზედ წამოვიდა.

ყვენმა ძალიან საკურველი საქმე მოიგონა, რომ თავისი ჯარი გაეხნეებინა, თავიანთის თავისთვის ძლა დაეტანებინათ და უეჭველათ გეგმარჯვნათ, აი რა ჰქნა: იმს ყოველთვის თან დაჰყენდა ექვსი ათასი თურქმანი, რომელთაც ყიზილბაშები ძალიან სძულთ და ყიზილბაშებსაც ისინი სძულან, თუმცა სარწმუნოება ამ ორთავე ერთი აქეს, მაგრამ სხვა და სხვა ჩვეულობები აქეს და ამას გამო ერთმანეთში მტრობა და სიმძულვარე აქესთ; ალა-მაჰმედ-ხანმა ეს თურქმანები დაიყენა თავის ახლო და ყიზილბაშის ჯარს უკან გაუშწორა, უბძანა იმ თურქმანებს თუ ეინცობა არის ყიზილბაშთაგანი ეინშე ომიდგან უკან გამობრუნდესო, ის მამინეე მოკალითო, ეს ბრძანება თურქმანებს დიდათ იამათ და მტკიცედ აღსრულებდნენ, ეინც კი სპარსთაგანი გაბედაედა ომიდამ გამობრუნებას ანუ გამოქცევას ისინი იმავე წამს ხლმით აუწაედნენ ხოლმე.

ამ გვარად გაქაერებულთ ყიზილბაშთა მეტი გზა აღარ ჰქონდათ, რომ თავ გამოდებით უნდა ეომნათ.

ომი დილით მედ სათხედ გაიმართა და ქართველების

წინა ჯარი თუმცა ეაქცეობით ომობდა, მაგრამ მრავალი დაეხრათ და იმისთვის უკან აპირებდა დაწევასა, და ამ დროს მოეშველა ამათ ქვაბანგ ბატონიშვილი თავისის ჯარით, ირაკლის ბრძანებით, იმის ჯარში იყენენ ჩიზიყელები, ფშაველები და ხევსურები, სულ დარჩეულნი ვაჟაკები იყენენ და ეს რომ მოეშველათ ომი გაძრიელდა, ქართველებმა წინ დაიწიეს, მაშინ მეფემ კიდევ მოაშველა ჯარი მაჩაბლის ხელკვემოთნი და ის მაჩაბელი მებურნეებისა და მასხარების წინამძღომლი იყო. მაჩაბელმა ხელში აიღო თავისი ჩონგური, დაუკრა, ზედ დაამღერა მხიარულის ხმით სიმღერა და მერე თავისი ჯარი იოანე ბატონიშვილს წინათ მდგომს ჯარში შეურია. ეს ჯარი ერთიან მიაწეა ყიზილბაშის ჯარებსა და იმათ ბაირაღბამდისინ მივიდნენ, ასე რომ ალა-მაჰმედ-ხანს თვალ-წინ დასტაცეს ქართველებმა ყიზილბაშებს მრავალი ბაირაღები, — ჯერ არ მინახავს — სთქვეყენმა რამ როდესმე შტერი ჩემ ჯარს ასე ეაქი კაცურად შეჰმობოდეს.

ამ დროს რაც უკან ყიზილბაშის ჯარები უდგა შაჰისა უბრძანა იმათ, რომ წინ ჩამოსულიყენენ და დარეოდნენ. ირაკლიმაც თავისი უკან მდგომი მცირე ჯარი წინ დასწია, მაგრამ რას იქმოდნენ ის მცირე ჯარები საქართველოსნი იმოღენა უმრაველესს სპარსეთის ჯარებთან, თითქმის რომ, სულ გასწყეიეს ყიზილბაშებმა ის ქართველის ჯარი.

დილიდამ საღამომდისინ ომობდნენ და თუმცა შესადარებლათ სპარსეთის ჯარის სიმრაველესთან ქარველის ჯარი სულ ერთი მუკა იყო, მაგრამ ქართველებმა შაინც კი სამ-

ჯერ გააბრუნეს მტერი ქალაქის პირიდან; ბოლოს შაინც სიმრავლემ დასძლია, ქართველები ქალაქში შესცივდნენ. ირაკლი ომს არ მოშორდა.

— ყველამ ეიცით ხელმძღვანე შენი ვაჟაკობა და უშიშრობა, ეიცით, რომ თავი შეწირული გაქვს შენის ხახვლის მწიფოსთვის და ხალხისთვის, ეიცით რომ სიკვდილსაც არ ერიდები ჩვენის კეთილ დღეობისთვის, მაგრამ თუ მართლაც ბედმან გვიმტყუნა შენის სიკვდილით, მაინც ნუღარაშ შეგვაწუხებ ბატონო და ჩვენს მტერს უმეტესად ნუ გააძაბავ ახარებ მაგითი. შენი სიცოცხლე დიდათ სჭირო არის ჩვენთვისა — მოახსენა ხალხმა ირაკლის.

მეფემ ხალხის თხოვნას ყური არ უგდო მწუხარებისაგან და ისევ იქ დარჩა, ასე გამინჯეთ მინამდისინ იყო იქა, რომ ყზილბაშნი გარეშემო მემოახრენენ ქართველის ჯარსა, რომელიც ვახტანგს და იოანე ბატონიშვილებს ებარათ იმათ უნდოდათ რომ გზები დაეჭირათ, მიეიდნენ იმ ალგილს საცა ირაკლი იდგა; იქ გაიმართა სამინელი ომი, ამ დროს ირაკლი თითონ გაექანა და მტერს მიეარდა, მტერიც შამოეხვია და უეჭველად უბედურება რამ შეემთხვეოდა მაშინ ირაკლისა, თუ იოანე არ მიშველებოდა საჩქაროხვდა თავის ძვირფასს და სახელოვანს პაპასა.

სამასის კაცით გადაეარდა იმოდენა სპარსეთის ჯარში იოანე ბატონიშვილი და ძლიეს გამოიყვანა იმათგან ირაკლი მეფე.

მტერი შევიდა დცლილს ტფალისში, რომლის მცხოვრებნიც სულ გაქცეულები იყვნენ. ირაკლი აელაბრის ხიდზედ

გავიდა და არაგვისაკენ წავიდა.

თუმცა ირაკლი წაბრძანდა, მაგრამ ომი მაინც არ გა-
თავდა, ქალაქს ეიწრო და მრუდე ქუჩებში გაიმართა ომი,
პატარა მვილა დავით მაგრა იდგა თავის ბინაზედ და რამ-
დენიც ყოზილბამები მივიდნენ იმასთან, იმან უკან გამობა-
რუნა, მაგრამ რომ დაინახა ქალაქი ყოზილბამებით აიშრა და
მეფის წასვლაც შეიტყუა, მაშინ უკან დაიწია ჩრდილოეთი-
მხარესა და შეუდგა მთებსა. ეიწრო და მალალს ბილიყე-
ზედ იარა სამი დღე და ძლიერ მთიულეთში მივიდა, ვითომ
იმ აზრით, რომ მეფესთან ყოფილიყო, მინამ სპარსეთის
ჯარი უკან გაბრუნდებოდა.

ალა-მაჰმედ-ხანმა ქალაქი ტფილისი აიღო.

(შემდეგ იქნება).

თ. ლეონიდ ბარათაშვილი.

ქართული ნანიღამი.

4

დაიძინეთ, ქართველებო, გეტყვით ნანასაო;
მერმე თქვენ რომ დაგაძინებთ, მეც მოგცემთ ბანსაო...
აგერ უყურეთ რუსებსა, ანუ სომხებსაო,
რა ნაირად ეძიებენ განათლებასაო;

თქვენს მამულში დაბინადრენ, მართვენ შკოლებსაო,
თქვენკი, ჩემო სიცოცხლენო, მშვენიერს ყრმებსაო
შემოგცქერიან, როგორცა ორის წლის ბავშვსაო...
ნამძინარეს იტყვიან ხოლმე: ჰხედავთ თბილისსაო!

რა ნაირად აგვიშენეს, — ვმადლობთ რუსებსაო!..

და მის შემდეგ თქვენ გადაჭრავეთ კახურ ღვინოსაო,
მუთაქაზედ წამოსწევით იწყობთ ხერინვასაო...

ნანა, ვარდნო სამოთხისავე, ნუ მისდევთ ფიქრსაო;

რაც უნდა რომ დაგემართოსთ კის ენაღვლებო?...
დაიძინე. საქართველო, ივე ნანი ნაო!..

ვანო ბარათაშვილი.

1866 წ.

არ მოხდა.

მოთხრობა.

(გაღმორღებული).

იყო თბილი თიბათვის შუა-ღლე.

კნენა თავაგვალაძის იჯლა თავის საზაფხულო სა-
დგომის ბალკონზედა და ცუდაობისა გამო ექორე-
ობოდა თავის ბიძამეილს ვახტანგს გ.....ვახტანგიც აგ-
რეთვე ცუდაობისა გამო ყოველ თავის ღონი ძიებას ხმა-
რობდა, რომ მოესმინა მისი კორი. როდესაც კი აღარაფე-
რი არა ჰქონდათ სალაპარაკო და სულ საფანელი შემოაკ-
ლდათ საქორაეთ, ორივეს მოსწყინდათ და დაჩუმდნენ. ცო-
ტას ხანს შემდეგ კნენამ დაინახა ყმაწვილი ვაჟი მიმავალი
თავიანთენა ქუჩაში და გადახდახა ბალკონიდანა:

— აჰ, უფალო მახათაძე!

ყმაწვილი ვაჟი შედგა და მოიკითხა.

— თქვენ, ხომ ჩვენთან მობძანდებით? უთხრა კნენამა.

— დიახ, გიახლებით; დღეს ოთხშაფათია, — თქვენი შეი-
ლი შინ გახლათ?

— ის, ვგონებ, ბაღჩაშია.

მახათაძემ თავი დაუყრა და გამობრუნდა.

— ამობძანდით აქ ჩვენთანა.

— მომიტყევთ, ვერ გიახლებით, დროება არა მაქვს.

— ეჰ, კარგი! მოესწრობით ლაპარაკს თქვენ მოწაფესთან; დეე, ჩემმა ნიკომ კიდევ ითამაშოს.

— არა. არ შემიძლიან; მე კიდევ გაკვეთილი დანიშნულ საათზედ მაქვს... დროება გარდაწყვეტილია. უკაცრავათ!

და მახათაძემ გასწია.

ვახტანგმა გ..... აიკიმა მხრები და შეხედა კნენას.

— არა, რასასიამოვნოა ლაპარაკი ე მაგისტრთან უმსხგავსო მუშასთან, წარმო! თქვა მან და ჩამოუშო ტუჩები.

— რაც უნდა იყვეს, ახალი პირია.

— ეგ, ვგრეა, მაგრამ ვერ შეაჩნით რა ამპარტანობა უდევს გულში მაგ ახალ პირს? ეილა ცმოწაფე გლიადა ხა.... ხა... ხა!

— ის არარის ცული, მხოლოდ ჩაცმული ვერ არის კარგათა.... ეგ, უნდა გითხრა, ღარიბია.

ჭორაობას კიდევ შეხედნენ. ვახტანგი გაჯაერებული იყო მახათაძეზე და აძაგებდა მას, ცდილობდა დემოცირა ის კნენას წინ და ეძახდა მას დემოკრატიის ტალახსა და გულამშიერ. ამასთანავე ამტკიცებდა, რომ კაცი რანაირი განათლებულიც უნდა იყოს, რაკი მობილია დაბალ ხალხში. იმას არას ოდეს არ ექნება მახვილი გრძობა, თავიზიანი ქცევა და სხე. და სხე... კნენაც ეთანხმებოდა მას, მაგრამ გულშიყო ფიქრობდა იმაზე, რომ რა კარგი იქნებოდა, რომ მახათაძეს ჩეცევა მშვენიერი ქართული ტანისამოსი და დაევა-

რკინა თავისი შავი, აბურძღნული თმა, და კიდევ რა კარგი იქნებოდა, რომ ისე მორთული გაეყლოთ პადრუჩყით ბულვარზედ (კნენა ცოტას რუსობდა) სეირნობის დროს... ამ დროს კნენას ლამაზი ლურჯი თვალები მოეფინა ცრემლებითა.

ვახტანგიც ლაპარაკობდა და ცხარობდა.

მახათაძე შევიდა ბაღში და ნახა ნიკო, ყმაწვილი თხუთმეტის წლისა, ახალგაზდა მოახლესთან მოლაპარაკე. ისინი ისხდნენ სკამზედა. გოგომ რამწამ დაინახა მახათაძე, მაშინვე გაუსხლტა ყმაწვილს ხელიდგანა და დაიმალა, შემკრთალინიკო წამოდგა, მის პირის სახეზე ჯერ ჯერით გამოესახე ბოდა: სინანული, შიში, მორჩილება და სიმშვიდე.

— რა აღრე მობჰანდით დღეს, ბოლოს გამოსთქვა მან.

მახათაძემ არაფერი არა უპასუხია და წავიდა პირდაპირ ბესეტკაში (ფანჩატური), საცა ისინი ნიადაგ სწავლობდნენ. ყმაწვილი შეწუხდა, და შემდეგ მცირე ჩუმობისა, ყმაწვილმა დაუწყო შესაბრალის ხმით ხვეწნა მასწავლებელს:

— ნუ ეტყვიტ გეთაყვა დედაჩემს.

— აბა რა ჩემი საქმეა? რაც გინდა გააკეთე.

მახათაძემ გადაშალა გეომეტრია.

— არა, მომეცით მე პატროსანი სიტყვა?

მასწავლებელმა შეხედა ნიკოს და გაიღმილა—

— ვისწავლოთ, დრო არის დღეს უკვენ მოამზადდეთ გაკეთილი?

ყმაწვილმა დაუშო ძირს თვალები.

— არ გისწავლიათ?

მოწაფე დაჩუმდა და გამტრებული დაიყურებოდა ჩქ-
მებზედ.

— რას გაჩუმდით? ნუ თავაზიანობ: არ გისწავლიათ
განა?

— არა, მე დღეს არ მისწავლია და შემდეგისათვის
ერთს ორად მოვაშაადებ...., დღეს.... ცოტა ცხელა...

— მაშ, აბა, შემდეგი დავაწყოთ.

მახათაძე და ნიკო დასდგნენ, -- მასწავლებელმა ვერ მო-
ასწრო ორი სამკუთხიანი დაეხატა, რომ ბესეტაში შემოვი-
და მოსამსახურე და მოახსენა, ბატონი გიახლათ და მიბრ-
ძანა ყმაწვილის დძხება.

— ბატონს მოახსენე რომ არა სცალიან. სწავლაშია, მი-
უგო მახათაძემ.

— ცხენი მოუყენიათ შენი ჭირიმე უთუოთ უნდა გაი-
ხლოს.

— სულ ერთია, მოახსენე....

მასწავლებელს არ დასცად და ლაპარაკის დაჩუქლება, ამი-
სთვის ნიკო გასაოცრის სიმარდით გამოვარდა ბესეტკიდანა:
მისძაბა მასწავლებელს „უყაცრავათ“ და დაიმალა.

დარჩა რა უმოწაფათ, მახათაძემ მოიფიქრა და ცოტას
ხანს უკან გასწია ბალკონისაკენ. ბალკონზედ იყვნენ სტუმ-
რები. ორი აფიცერი ვახტანგს ელაპარაკებოდნენ, სამი გა-
სათხოვარი მორთული ქალები მხიარულად ხუმრობდნენ
სასეირნოთ ემზადებოდნენ. ნიკოც აგრეთვე მიიღებდა ამათ-
თან მონაწილეობას; გკვეთილზედკი სრულიად აღარაფერსა
ფიქრობდა. მახათაძე რომ შემოვიდა მოლაპარაკენი და

მოლაყბენი ჩაჩუმდნენ და დააცქერდნენ მას, ახლოვანდა ვაჟმა გამოუტახადა ქენინას, რომ გაკვეთილი არ მოხდა და როგორც ეტყობა არც მოხდება და ამისთვის, რომ ის მიღის. ქენინამ ნუგეშინის ცემით უთხრა, რომ იმ გაკვეთილს მაინც ანგარიშსი ჩაუთვლის. მახათაძემ ცივად უარი ჰყო, თავი დაუყრა და ჩამოვიდა ბალონიდან.

ერთმა ქალთაგანმა წაუჩუქრა:

— რა სასაცილო რამ არის!

სხვამ ორმა კი აიღეს შიშველი ცხვირები, გაიღმეს და თავმომწონებით შეხედეს თავიანთ კავალერებს. ეახტანგმა და ოთხმა აფიცრებმაკი ღმილის დაჭერით გაღმენეს თვალები განმორებულ მახათაძეს, ამასთანავე უნებურეთ დახედეს თავიანთ ტანისამოსს და დამამხამეს თვალები.

— შესაბრალოსია, გლეხური ცხოვრება! წარმოსთქვა ერთმა აფიცრთაგანმა.

— ბედნიერია კი და, რაგინდა? დაუმატა მეორემ.

ეახტანგმა ის იყო რა დაიწყო ლაპარაკი დომოკრატიელებზედ, ნიჟო მოეპარდა და ახარა, რომ ცხენები მზათ არიან. კავალერებმა მიიპატოქეს ქალები, გასწიეს ცხენებისაკენ.

რა უნდა ექნა მახათაძეს? თავის სახლიდგან ის შორს იყო, მეოთხე გაკვეთილამდინ დაჩქინილი იყო ორი საათიდან დრო, დარიც კარგი იდგი, ასე რომ ის წავიდა სასიეროდ

წყლის პირას, რომელიც მომდინარეობდა ბალის ბოლოს.

გაიარა რა ცოტა ოდენი, მახათაძემა ნახა ადგილი და-
ქანებული წყლის პირისკენ, დაგო ბალახზე საზაფხულო
პალტო, წამოწვა და მოუქიდა პაპიროზი. როგორღაც და-
ღონებული იყო ის.

დაფქრდა ესა თაეის ყოფა-ცხოვრებაზედ.

— აი, ფიქრობდა მახათაძე, უწელიწადი დამრჩა მე გემ-
ნაზიიდან გამოკელამდინ... მერე რა? და ცამწელიწადსაც
გაეატარებ, როგორც გმოტარებია უწინდელი წელიწადები.
ამ ზაფხულს ხუთ თემნამდისინ გვეგროვებ, რობი თუმანი
გემნაზიისა მართებს, დამრჩება სამ თემნამდისინ, მადლობა
ღმერთსა, მერე კიდევ... გვეეთოლი რამე განჩდება, მან უტრ-
ნალისთვის რამეს სტოტას, დაესწერ მაგრამ არაფერსი ძლიერიან.
ცხოვრება ძელია ყველი და ბური, ბური და ყველი... ძალუა
ჩემი მოძახის ხოლმე სადილათ თაესთან — მაგრამ არ წაეალ...
ძალიან ბევრნი აღიბი კაცობა ცარიან ხოლმე. სეედათ მომი-
ელის ხოლმე სადილზე. რვა და ცხრა პირნი ისე უმზგავ-
სოდ ლაპარაკობენ, რომ ყურს წაიდებენ ხოლმე. ჩუმათ
ყოფნა და იმათ უმეერ ტლაპკაკის ყურის გდება, ძლიერ
სიმძამეა, თაეს ამტკუნებს ხოლმე იმითი როზხეა; სოგჯერ
გული მეუბნება გწყეეტირეზირმე ხმა; თვალები აუხილვე, ნი
გამოაშქარავე მაგითი სიკრუეე... აჯა ცნეკა წიქ პოულბიფ

მახათაძე ამრიოხხაუდა წაფეზი იჭკრამ ახლან სხვაღოფე-
რებმა ვაიტაცა უფლუფლეო პიმაძაფუძ; თემწიზ აფნამძ ცასე

— ხ რაესეირი ქენება, გმიწომ გმომაცყოუს მერნი მოუწეი-
ნამ და არ მომცეს ფულეობი ძალიან მალმალე მოხდებია

ხოლომე მაგისტანა შემთხვევაში. არა, არა მგონია, რომ უარი
 მითხრას ფულის მოცემაზედ? ისინი შიღრები არიან... ვაი-
 თუ მივიღე ფულისთვის და ლაქიამ მითხრას „რუსეთში
 წავიღაო“... მაშინ რაღა ექნა? არა ფერა, ვერაფერს იზამ!
 ჩაფიქრდა მახათაძე, ხოლო მერე წარმოსთქვა შეძღვერი ლე-
 კსი:

მე ჩემი დღენი, დღენი სიყრმისა
 მთლად გაფატარე უღმრთო შრომაში;
 პოეტი სილალე თვისნებობისა,
 არც სიზარამაც — არ იყენენ ჩემში...

ჩაჩუმდა მახათაძე და დაუწყო ყურის გდება. იმას მოე-
 სმოდა ჩუმი გულის მოსკენა ყმაწვილი ქალისა. ეილაც ტი-
 როდა. ახალგაზდა ყმაწვილი ეაჟი წ მოდგა და გამოხედა.
 ამის უკან იდგა უპრალო ბლი, ალაყაფის კარები ღა იყო;
 ეზოში დედა კაცი სარეცხს ფენაელა. გამინჯე რა გულის
 მოდგინეთ ადგილი, ალაყაფის კარების გვერდზე, მან შემეჩ-
 ნია პატარა წამოფარებული ფიცრული ეზოსკენ. ფიცრული
 იდგა სკამი; მახათაძემ დაინახა იქ მარტო ლურჯი კაბის კო-
 ლთა და ქალის ბათნაკა. ეს გადავიდა ხელ და ხელ მერ-
 რე ადგილზე, საიდგანაც სულ მთლად ხელამდა რაც იყო
 ფიცრულის ქერზე. სკამზე იჯდა გასათხოვარი ყმაწვილი ქა-
 ლი ლურჯ კაბიანი; ხელში ეჭირა წყებლა, რომლითაც რა-
 ლსაც ხაზამდა მიწაზედ; ხანდ-ხანის თვედღურული თრთო-
 ლით გულის ამოისვენადა ხოლომე ბრწყინვალე მის თმა იყო და-
 ლიან თანასწორეთ დავარცხნილი და იმის პირისსახეს სრუ-

ლებით არ უხდებოდა ცრემლები, ეიწრო მხრები, პრტყელი მკერდი და გამხდარი ხელები ამტყობდნენ, რომ ეს კიდევ ყმაწვილია და დღე-დღე დაიწყებს სისრულეში შესელასა. მახათაქს ძალიან მოეწონა მტირალი. — რაზედ ტირის ისა. ფეკობდა ეს, რა დარდი უნდა ჰქონდეს იმას. ტრინსამოსზე და საზოგადოთ სისუფთავეზე ეტყობოდა, რომ არ იყო ის ღარიბთაგანი, — მამასადამე მძღარი, ამასთან და ჩაშიც ცხოვრობს....ოჰ, მაგრამ იქნება, ძმამ გააჯაერა, ან თუ ძალებენ სწაელასა? მახათაქ არ აშორებდა მას თვალს.

აი ქალს ფერმა გადაჰრა პირისახეზე, გეება ნესტოები და ცრემლებს ყლაპამდა, დაიწყო ახლად მწარეთ ტირილი.

მახათაქმ ვერ გასძლო, ადგა და მივიდა ქალთანა. ნახა რა თაის წინ უცხო პირი, თითქო მიწიდან ამოსულიყო, ქალი შეკრთა. მაგრამ ყმაწვილი ვაჟის ჩეილმა და ცხადმა ხმამ რაოდენიმე დაამყვიდა ქალი.

— რისთვისა სტირით თქვენ? ჰკითხა მან.

ქალმა გაახილა თვალები, გაწითლდა და წარბები დაუშვა.

— ეინმემ გაგაჯაერათ თქვენ?

— თქვენ რაში გკითხება? ცივათ მიუგო ქალმა, და დაუწყო ხელცახოსა ხელში კმუჭნა.

— მე ისე გკითხით; მე სულყველთვის ეწუხარ იმათთვის, ეინცა სტირიან....

ახალ გაზდა ქალი ჩუმათ იყო.

— ძმამ ხომ არ გაგაჯაერათ თქვენ?

— არა.

- ან უნება, დედამ გავაჯერათ თქვენს რა რაბსო
— თქვენ საიდგან იციო? რა რაბსო...
— მე არ ვიცი, მხოლოდ მივხვდი...
— ძათხართ თქვენ ვინ ხართ? მხოლოდ ხომალტს ამოღებ
— მერმე შეიტყობთ ჩემს ვინაობას, ხოლო ცხლა მითხ
ხართ რისთვის სტრითთქვენა? რა რაბსო...
— მე დედამა მცემა, ქალმა უჩვენა აბურძენულ ძლოყახე,
— რის გულისთვის? ხომალტს...
— მე არა, მსურდა გეგმინ სტუმრებთან ჯდომა და ხალ
ვიმალე...
— რისთვის, განა სტუმრები არ ვარგანან? რა რაბსო...
— ოჰ, სხვა და სხვები... აი დღესაც, ყვონებ, ბენებიან;
კიდევ დავიმალეები.
— თქვენ კიდევ გცემენ.
— დეე, გულ მტყინვარეთ მიუგო ქალმა.
ორივე დაჩუმდნენ.
— მამა გყავთ? ჰკითხა მახათაძემ.
— არა!
— მოკვდა?
— არ ვიცი მე.
— მახათაძემ წარმოსთქვა (ჰჰო).
— განა მართლა იმისთანა კული სტუმრები არიან რომ
იმათთან ჯდომა არ შეიძლებოდეს?
— გაუთლილნი და ცუდნი! აი, დედა ჩემი მხარულათ
არის ხოლმე იმათთან, მაგრამ მე კი ვერ შევძლიან, რა-
გორღაც მეზინლებიან... აუღ თამაშობა; ლოტოსი, ქალა-

ღისა... და სხე... ქალი... ცოტათ გაწითლდა.

— დედა, თქვენი ეხლა შინ არის?

— არა, წაფიდა სადღაც, ასე სთქვა, რომ საღამოზე
შავალო.

მანათაძე უფრო და უფრო ღონდებოდა.

— არ შეიძლება როგორმე გნახო თქვენი სტუმრები,
თუნდ მორიდგან..

— რატომ არ შეიძლება? აი საღამოზედ მობძანდით დე-
და ჩემთან.

— ცნობა რომ არა მაქვს მე...

— მაგთი არაფერი უმაეს რა, დაიწყო მშვიდად ახალ-
გაზდა ქალმა: — ფულები გქვით თქვენ? ბევრი? დედა ჩემი სულ
იმას ამბობს: ეისაც ბევრი ფული აქვსო, იმასთან სუყველ-
თვისინ შეიძლება გაცნობაო...

— ჰუ, მამ ეგრე, მე რასთვის მგვიდე.

— როგორც გნებებდეს, — ღრმად ამოიოხრა მანათაძემ, თმის ბურძვნით წარმოასთქვა.

— აბა, რასა იქაქა იფიქრა მანათაძის თვისთვან და დაიწყო ღელვა.
ქალი გულსმოდგინეთ გუყუბებდა ახალგაზდა ყმაწ-
ვილ ქვაქსა და აღარა ტიროდა.

— რა კეთილი რამა ხართ თქვენა, წარმოასთქვა ბოლოს
ღროს ქალმა სუსტათ; — და კიდევ ეგეთი ახალგაზდა. თქვენ
ეგონეფ კეთილ შობილი ბძანდებოთ?

მანათაძემ გაულიმა და თავი დაუქნია.

— ჩვენსაც მორიან ხოლმე ახალგაზდები... მხოლოდ ღო-
თნი და ისეთნი კერზნი, დაუმატა ქალმა მწრაფლათ.

— დედა თქვენი უფრო რაზედ გელაპარაკებათ ხოლმე?

— მომატებულად იზახედ რომ. მე ზარმაცი ვარ, ცოტასა ვფერობ ჩემ თავზედა, მორცხვი ვარ... მპირდება მე რომ მალე შევიქნები მდიდარი და გავშორდები მას... მართლა! ნეტავი არ იქნება, რომ მალე მოვიდეს ის დრო. აქ მე სრულვით არ მამწონს, ისეთი ყვირილი არის ხოლმე, რომ არ შეძლება კაცმა გააკეთოს რაიმე. თამამობა, სმალატობა და ქლები ისეთნი, თავის უფლები არიან.

მახათაძე ამ ქალის ლაპარაკის დროს უცქეროდა მიწასა და იქმუნნიდა შუბლსა.

— ძნელია თქვენი შეყლა, ძალიან ძნელია...

— ჰო, მაშ არ არის საჭირო?

— არა. საჭიროა!

— მე აკი გეუბნებოდით, რომ თქვენ არ შეგიძლიანთ...

— ძნელია, მაგრამ შემძლიან.

— დედა ჩემი მეუბნება, მალი გიშოიენი ქმარსაო, მაშინ მე გავშორდები, მანამდისინ მოვიცილი....

დედა თქვენი გატყუილებს, კბილების კრაქუნით წაიჩურჩულა მახათაძემა და თვალმა გაუეღვა. ქალმა გააქყიტა თვალები. ახალ გაზდა ეაჭი და შევიდდა და გამოართო ხელი ქალსა.

— თქვენ აქედან უნდა წაგიყვანოთ, არ შეიძლება თქვენი აქ ცხოვრება... თქვენ აქ წახლებით...

ქალმა ამოიოხრა.

— ეგონეფ არკ თქვენა გსურსთ აქ დგომი, დაუწყო მახათაძემა: — არა? არა გსურთ განშორება ამ სახლიდგან?

— დიახ... ძალიან.

— თქვენ ხომ არ გენანებათ თავის დაეწება დედისა?

— არა...

ქალმა გაიღიმილა.

— საუცხოვოა!...

მანათქმ დახედა საათს.

— ესლავი გაკვეთილზე წასვლის დროა. აი რა. არ შეიძლება შევიტყუოთ თქვენი სახელი?

— რომელი სახელი? ნამდვილი?

— განა თქვენ ორი სახელი გაქვსთ?

— დიახ ორი. დედა ჩემსაც ორი სახელი აქვს. ის ნებას არ მძლევს, რომ დავირქო ნამდვილი სახელი, არამედ ახლანდელი სახელი უნდა მქაზონ. დედაჩემი ამბობს ხოლმე, რომ ღიზა უყვითესიაო; მაგრამ მე შევიან სადღეო.

— აი მამ რა გითხრა, საბედო: მე ზეგ კიდევ აქ ვექნები. მანამდისინ მე ვიფიქრებ, როგორმე გიშეელოთ თქვენ, ამისათვის რომ შემწეობა გინდათ, და იმასაც შეგატყობინებთ, რასაც მოვიპოვებ. მხოლოდ ისიც მითხარა, სად უნდა ვნახო მე თქვენა?

— ისევ აქვე.

— მამ, კარგი. მშვიდობით!

მანათქმ ჩამოაართვა ხელი საბედსა და საჩქაროდ წაეიდა.

— რა ჩქარა გავიცანი ის ყმაწვილი... ახ, სახელიც დამავიწყდა რომ შევითხნა.. იფიქრა მან — ხოლო ეს გასაოცარია, მე არ მემშინიან იმისი, როგორათაც სხვისა... არ ვიცო რისგან უნდა იყოს ესაუ..

იმ დღესვე, საღამოს ცხრა საათზე, ჩვენ ნაცნობ ფიკრულის ახლოს გაიარა კნიაზ ვახტანგმა და მიახლოვდა ბალკონთან, მედგა და ჩამოაწკარუნა ზარი. დედაკაცმა გაულოკარები.

— ანეტა შინ არის? ჰკითხა ვახტანგმა.

— შინ გახლავით. მოხდნდით.

რიგაიანად დალაგებულ სასტუმროში, დივანზე მოკეცილი იჯლა ინეტა, ნამდვილი სახელი ანა, და პაპიროზს სწევდა. იქნებოდა ოცდა ათის წლისა. საკმაო მალაღი ტანი, შავი თმა, რაოდენიმე სისრულე და მშვენიერი შავი დიდი თვალები მიიტაცებდა ჩვენ ახალგაზდა დონ-ჟუანებს. ვაკი რომ დასკერდებოდა იმ ქალის პირისახეზე, მემჩნეოდა თვალების გარმამოდ და პირის კუთხეებში კანის შექმუხნილებს; ეს პირის შექმუხნილება ამტკაცებდა, რომ ამ ქალს ბევრი რამ გამოეცადა. კნიაზ ვახტანგის შემოსილის დროს, ანეტამ დაუჭრა თავი ვახტანგს და სთხოვა დაჯდომილიყო. სტუმრმა ჩამოართო მას ხელი და დაჯდა.

— თქვენ მართო ბძანდებით? მე ძალიან მოხარული გახლავარ, დაიწყო ვახტანგმა.

— ჯერ აღრეა, მოვლენ, დაშთქნარებით მიუგო ანეტამ.

— საშა და ოლინკა იქნებიან?

— დამპირდნენ. თქვენ ხო ჩემთან დარჩებით?

— ეგონებ რომ დავრჩე.

ორივე დაჩუმდნენ.

— როგორღაც მწყურიათ, უთხრა ვახტანგმა:-- არა გაქეთრა შინ არაფერი ღვინო?

--ვეგონებ ხერხის გვაქვს. მოითმინეთ...
ანუ ადგა და გაეღა მეორე ოთახში. ცოტას ხანს
შემდეგ მობრუნდა ბოთლით და სტაქანითა. სტუმარმა გა-
ლაჭკა.

— საუცხოვეო ღვინოა! თქვენც მიირთვით-და, ანეტა?
— დამისხით.

--ღიზ, კარგი განლავთ.

--ლიზა სადღა არის? კიდევ ხო არ გაქცეულა?
ვახტანგმა ჩაახველა.

— არა; ის ვეგონებ, თაჲის ოთახშია... ღიზა, подисуди!

— ნუ აწუხებთ, ანეტა! მაგის ხანში კერპობა შეიძლე-
ბა, დროზე გადუღლის.

სტუმარმა დაქნია ხელი და ჩუმათ დაუმატა:

— მაგ გვარი ფიცხათ მოკიდებით, თქვენ უფ-
რო დააშინებთ... აქ დაყვანებით უნდა, დაყვანებით... მომე-
ციოთ მე პატროსანი სიტყვა, რომ თქვენ იმასთან ქცევას გა-
მოსცვლით?

ბატონი ბძანდებით. მაგრამ რა გამოცეა?

-- ნუ მესწუხებთ, მე გამოცელი იმას.

ვახტანგმა შეამო ღვინით სტაქანი, მოსო ნახევრამდისინ
და მისცა ანეტას. ანეტ მაც დაცალა.

-- ღიზა! დაუყვირა ახლად დედამ. საიდგანლაც მოისმო
ფეხის ხმა და ცოტას ხანს შემდეგ კარებში ეჩვენა საბედა.

-- რამდენჯერ გინდა დამხება ქალო? უთხრა ანეტამ.

-- ვერ გავგონებ დედავ...

-- здравствуй, моя мила! წარმოსტევა, და ცოტათ წამოიწია.

დინახა თუ არა ვახტანგი, საბედლო გაბრუნდა და წა-
ვიდა.

--მხეცო! პატიოსნება არ იცი? გაცხარდა დედა და წა-
მოხტა დივანიდანა, უნდოდა მისწვენოდა ქალს ა მაგრამ
ვახტანგმა შეაყენა აღღლებული და ცოტათ ღეინო მოჩრეული
საქლის პატრონი.

— დეესხენ, დეესხენ ანეტა! ვგრე ერთბაშათ ხომ არ შეი-
ძლება... და ამასთანავე ის დაგვიშლის, მე მსურდა დღეს, მა-
ნამ არაინ მოსულა, მომგლაპარაკნა გადაჭრით თქვენთან.

ანეტა დაჯდა და დალა კიდევ ღეინო.

— აი რაზე მსურდა ლაპარაკი მე, დაიწყო ვახტანგმა:--
ლიზა! დაახლოვებისათვის ბევრი ღრობა უნდა; ის ეხლა
მხოლოდ თხუთმეტის წლისაა, მაშასადამე ერთი წელიწადი
მაინც კიდევ გაივლის. მანამდისინ ხო მოგეხსენება, რამეთუ-
ნი რამე მოხდება? ესე იგი გატყობინებთ იმზე, რომ მარ-
ტო მე გეყოლებით თქვენ სახეში შესახებ ლიზასი? ისიც
ღიღი შესაძლებელია, რომ ფული, რომელიც დაპირებული
ვარ, გეცოტავებათ და თქვენ მაშინ სხვას მიმართაეთ...

— არა, აკი მე თანახმა ვაქნები და სიტყვაც მოგეც-
ით...

— ეგ ყოველი ფერი ვგრეა, მაგრამ ასი თუმანი რომ
ბევრია ოც თუმანზედ?

— ბევრია, მაგთი რა?

— ამითი მე ეს უნდა მოგახსენოთ: მომეცით მე ეხ-
ლავე ლიზა; მე დაუჭერ ქირით სახლსა; დაუჭერ ვინმე
ბებერს დედაკას და ეხლავე გაძლევთ თქვენ ნახევარს...

გნებათ?

— ჰუმე, წარმოხსენებ ანეტამა, თანაც მოერიდო ღვინო: —
რო ათასი... ბერიძე.

— სულ ერთია, თქვენ აქი მომეცით მე სიტყვა.

— ხო, დიახ... დიახ, სიტყვა... უნდა მოვიფიქრო...

— აქ რა ფიქრი უნდა? ვგრე როგორ შევაცდინათ ას
თუმანმა. მე ვგ მხოლოდ მაგალითათ მოვიყვანე... ნათქვა-
მია: ღღეწანდელი კვერცხი გერჩინოს, ხეაღინდელ ქათამ-
საო.

— ვგ მართალია.

— ჰაი, ჰაი! მართალია... მაშ რა ექნათ?

— მე კი არა მსურდა, რომ სრულებით თავი წაღეწე-
ბებინა ჩემთვის, ხო ხედავ ებერდები... ის სამეფლებლად
მეყოლებოდა მე.

— მაკისთვის თქვენ ნუ სწუხდებით: ცოტა რამე იქნე-
ბა თქვენ თავზე ცუდი—მოღით ჩვენთანა. კარები სუყვე-
ლასთვისინ გაღებული იქნება თქვენთვის.

— სიტყვით კი გაღებულია.

— აი! გეფიცები თქვენ... აბა, ანეტა, თანახმა
ხართ?

— ახ, დასწყევლას ემშაქმა! წამოიყვინო ანეტამა, ხელი ძიძ
დაიქნია: — იყავ ნება თქვენი:

— აფერუმ! თქვენთვის ესლავ საჭიროა ფული?

— საჭიროა და ვგრე საჭიროა. მომეცით!

— ეხდანგმა ამოიღო პორტმანი და გაღუთვალა ათი თუ-
მანი.

— სხვა წაყვარი როდისღა?

— მაშინ როდესაც ლიზა გადმოვა სახლებში.

— ეახდანგ, მომეციოთ თქვენც სიტყვა.

— მე წერალსაც მოგცემო.

— კარგი იქნება. როდის წაიყვანო?

— როდესაც ასუფელო ფერს მოვაწყობ. ოთხს დღეს უშედეგ.

ეახტანგი გამხიარულდა, წამოხტა დევანიდანა და საჩინო ქაოღ დაიწყო საარულა.

— თქვენი ბიძა როგორღა? ჰკითხა ეახტანგმა ცხლად და დაჯდა.

— უწონდებულათ ძენწი.

— ეგ სივირია! მაგრამ — ბებურია... ჩუმობა ჩამოვარდა.

— იცი რა, ანეტა? მე მსურდა ლიზასთვის მარტო მეკონა... მარტო მეკონა!

— მიბძინდით.

ეახტანგი გაიქცა და მალე დაბრუნდა.

— წასულა, კობების შეკირით სთქვა მან.

— ოჰ, რა საძაგელი გოგია! მე დარეჯანსაც და თინასაც ვუბრძანე, რომ ყური უკლონ ხოლმე მგას, როდესაც მე სტუმრები მყვანან ხოლმე... მხეცები! თინა! თინა შემოვიდა.

— რა დაგემაართათ, გძინავთ, თუ რა ამბავია! ლიზა კიდევ წასულა!

— წასულა? ჩვენ კი კარებიდგან, მე და დარეჯანას ფე-

ხიარ მოგეცეცილებია და პატარა ქალბატონიც ამ საათში
ქუხნაში გახლდათო. იქნება საჭიროებისთვის...

— კარგი, წადი.

თინა გავიდა და კარებში დაიღმობა პირის სახე.

— სასიამოვნო იქნებოდა მკოდნიყო: რად დაიარება ი-
ა? ჩაფქრებით წარმოუსთქვა ვახტანგმა.

— მაგისი ნუ გემინიანთ, შორს არსად წვეილოდა, გზები
არ იცის. აქ ქალა გვაქვს ჩვენ — სწორეთ იქ უნდა ი-
ყოფ.

— როდისმე საჭირო ვი იყო დაედენილიყავით იმას...
ხომ არაფერი ამბავი არ არის?..

— არა, სად მეუძლიან... მეუჩევეელია ძალიან, თუ
მაინც გნებაეთ თინას გაეგზაუნი.

— ხო ვახსოვთ, ანეტა: აქევენ სიტყვა მომცლით მე, რომ
იქნებით იმასთან ვხლა რბილათა და აღერსიანათა.

— ლაპარაკმა მოიტანა ისევე იმ ძუნწს ბიძახედ.

ათ საათხედ ბალკონთან მოგრილ დაკალასია იქიდან გად-
მოვიდნენ სამა და ოლინკა და ორი აფცერი. სასტუმროში
შეიქნა დიდი ხმაურობა და მხიარულობა. სამამ გადმოიღო
კალასკიდან კალათა...

შემოვიდა თინა და ჩურჩულით მოახსენა ქალბატონსა
რომ ღიზა ქალაში არ არის.

ამ ცნობაზედ ვახტანგს გამოეცვალა პირის სახე.

— ნუ შეაწუხდებით, უაღერსებდა ანეტა: — ის აქ სად-
მე დაიმალებოდა, ... ვხლა მაინც რათ გინდა?

— რა უკი ვგრევა, მშ კარგი.

მახათაძემ დანიშნულ ღღეს მიღვა ჩვენგან ცნობილ და
ჩის აღყაფის კარებსა. ამ ხელთა სხედო თითონ გამოე-
გება ფიცრულადგან. ქალის პირის სახეს ემჩნეოდა ღელ-
ვა. ქალმა მიიტანა თითონ ტუჩებთან და ჩამოართო მხელ-
მ ხათაძეს.

-- წავიდეთ... აქ არ შეიძლება, ჩუმად უნახრა საბედამა
მახათაძეს.

მახათაძეც დაემორჩილა.

-- სად უნდა წავიდეთ ჩვენ?

საბედომ არაფერი უპასუხა და მიათრედა მას თავის-
თან.

-- დედა ჩემი ჯერ არ ამდგარა, ეუბნებოდა ქალი:-- იქ-
ნება მალე ადგეს, ასე რომ დავინახავდა ჩვენ იქ... ყუ-
რი მიგდეთ რა მოგახსენო მე თქვენ.. იმ დღეს შევიტ-
ყე...

-- მეც რამეებს გვიამბობთ თქვენ... გააწყვეტინა მა-
ხათაძემ.

-- მოითმინეთ, მოიომინეთ! აი ქალაში მივალთ...
იქ.

-- შორს არის?

-- აი ამ საათში მივალთ. თქვენ რალა გქვიანთ? მე ჯერ
არ მიკითხნია--რანაირათ გაბნეული ვარ...

-- ილიკო მქვიან, მიუგო მახათაძემ.

-- ილიკო, ილიკო, ლულულუდებდა საბედა:-- მე უწინ
ეგ სახელი არ მიყვარდა, ეხლა კი მიყვარს...
ახალგაზდა ყაჭი კიდეც როგორღაც უმნოა ოხრავდა.

გაიარეს რა კიდეც რაოდენიმე ნაბიჯი, ესენი შევიდნენ ქალაში. საბედლომ იპოვა დაბურული ადგილი.

— აქ დავსდეთ, უთხრა ქალმა:— აბა ჯერ თქვენ თქვით.

— საბედლო კარგათ წაეა საქმე, აი რა უნდა გკითხოთ მე თქვენა: მტკიცეთ გასურთ თქვენ თავისდანიებება დედისა და ყველა მართალია რაც მე მიანმებს. ანა მოუმატეს რას. საბედლომ თვალები გაშეყიტა.

— განა შეიძლება ტყუილის თქმა. ეგ ხომ ცოდოა. მე სუყუელთვისინ მართალს ვლაპარაკობ...

— მომიტყვევთ, ცოტა გაწყინეთ თქვენ; მე მოვალე ვიყავ მეკითხნა თქვენთვის. მომისმინეთ ეხლა. თავი და თავი საქმე თქვენ--სურვილშია; უიმისოთ—მე არა ფერი არ შემიძლიან გუყუეთო თქვენთვის, იცით?

— ვიცი.

— საუცხოვოა აჩქარება ჩვენთვის ჯერ საქირო არ არის; მერმე გეტყვით, რისთვის გკითხეთ თქვენ იცით თუ არა წერა. კიდე- ხელობაც ხო რამე გეცოდინებათ?

— შეგიძლიან ხელსახოცის უპირებებს ამოხევეა, კარგა...

— არ არის ცუდი. ჰხედეთ, საბედლო, რაზეა საქმე დამოკიდებული: უნდა ეიმოქმედოთ პოლიციითა, მაგრამ მაგაზე მე უნდა ეიზრუნო. უპირველესად--თქვენთვის საქიროა სხვაგან ცხოვრება და არა აქ. ჩემთან ცხოვრება ხერხათ არ მოდის და ამასთანავე, თქვენ აყვანაზედ; რასაკვირველია, თქვენც არ შეიძლება იჯდეთ გულ ხელ დაკრეფალი?..

— მე მუშაობა მიყვარს, ძალიან მიყვარს! თუ გნებავთ, პოლებსაც კი დაერეცხავ, ან ლალობას გაუწევ პატარა

ყმაწვილებს... მე პატარა ყმაწვილები მიყვარან.

— რა ყოჩაღი რამა ხართ! აღკაცებით წარმოსთქვა მახათ ძემ.

— ძალუა თქვენს პატარაობი ჰყავს?

— როგორ არა, ჰყავს მგონი ორიც.

— ახ, რა რიგათ სასიამოვნოა ეგი!

საბედას უფერი პირისახე დაღრუბლოლი გაუხდა.

— მე ძალიან მეშინოდა გუშინა, მეშინოდა...

— რისა გეშინოდათ? არა ფურია, საბედო! ერთი კვირა

კიდევ აქ მოითმინეთ თქვენ, დაიმალოთ ხოლმე კარგათა...

გვ საქმე ერთბაშათ არ შეიძლება გაკეთდეს.

— მე რომ უნდა წამოყვანონ!...

— გვ მხოლოდ გაშინებენ.

— არა, არა, დეიკო! თქვენ, რომ იცოდეთ, რეები გაეიგონე მე, როდესაც დედა ჩემი იმ დღეს ელაპარაკებოდა ერთს უფალს!

— რაო, რას ელაპარაკებოდა?

მახათ ძემ ყურები იცვივტა, საბედომ როგორც შეიძლო უნებო მახათ ძეს დედის და ეახტანგის ბაასი, საბედოს ლაპარაკზედ მახათ ძე ესწრაფებოდა წამომხტარიყო ადგილიდგან, თმებს იბურძღენდა და ბოლოს წამოდგა ფეხზე.

მაშ, თქვენი გაყიდვა სურთი მწუხარებით წარმოსთქვა მახათ ძემ; — სამ გელნი პირუტყენი!...

და ამასთანავე კბილები გააკრატუნა.

— მართალია განა ეგი ჰკითხა ახალგზნდა ეაქმა, ცოტა დამშვიდებით, თუმცა ეს არ იყო მეტევი, მაგრამ ჰსურდა ექვეში შესულიყო.

— მართალია, ილიკო, მართალია განა მე ძალი ვარ, რომ შეიდიან?

მახათაძეს გული შეუფიწროვდა; მან შოიბრუნა სუნი და დაჯდა კიდევ ბალახზე.

— ერთი წუთი მოთმენა არ შეძლება. თქვენ უნდა ჯერ წაგიყვანო ძალუასთან. თვით საქმეს ჩვენ მეზრმე დავიწყობთ. თქვენ სთქვით, რომ იმან ხელ წერილი მისცაო? ევ ძალიან კარგია!.. ესლა თქვენ მითხარით რაჩოგათ და როდის წაგიყვანათ თქვენ?

-- დილა ნდრთან, როცა ყველას სძინავს.

— მაშ, რაკი დაგვიანება არ შეძლება, ხვალ დღით ექვს საათზედ.. გესმით? დილის ექვს საათზედ მხათ იყავი და წადით პირდაპირ ფოშტის გზისკენ: ხის ქვეშ მომაცადეთ; მე იქ მოლოდანი შექნება. ნურაფრისა ნუ გემინიანთ! ყველას მე ეკისრულობ და ამასთანაც ძალუა ჩემი დიდი კაცის ცოლია.

— ახლა დღეს რომი..

— დღეს რა?

— რომ წამყვანონ?

— მაშინ ავადმყოფობა მოგივონთ, ქვეშაგებში ჩაწექით.

— ოჰ, ოჰ! შეიძლება, შეიძლება..

— საბედო და მახათაძე გამხარულდნენ.

— ოჰ, რანაირი საზიზღარი და ცუდი რამ არის!

— ეინა ევ?

— აი ისა, რომელსაც ჩემი ყოფა მსურს...

— ჰაი ის გარყენილი! დიდ ხა მახათაძეა...

— ის იმ სალამოზე მეძებდა შე, მაგრამ ვერ მიპოვნა. ჩვენ ერთი განჯინა გვაქვს, მე იმ განჯინაში ვიჯექი. დედა ჩემმა არც კი იცის ის განჯინა, თინას მეტმა არაინ არ იცის. დედა ჩემი ფეკობდა, მითომ მე ქალაში ვიყავი, ის კი არა თუ შე იმ განჯინაში ჩამალული ვიყავ და ყურს უგდებდი იმ სტუმრების ლაპარაკს. რო იცოდე, იმსალამოს, რანაირათ ლხინობდნენ ჩვენი სტუმრები. მღირობდნენ, თამამობდნენ ლოტოსა, ქაღალდსა--ოჰ, ოჰ, ოჰ! რა ცუდი რამ არის. მე განჯინაშივე დამქანა.

— როდესაც ჩვენი საქმე გათავდება და თქვენი ძალა ჩემთან იქნება, მე თქვენ, საბედო, სწავლას დაგწყებინებთ. ვგონებ, თქვენ არაფერი არა იცით რა?

— წერა და კითხვა ვიცი.

— ეგ ცოტაა.

საბედომ წავლო ხელი მახათაძას ხელსა. თქვენ ხომ უთუოთ მოხვალთ ხვალ? ხომ არაფერი არ დაგაბრკოლებს?

— არც წვიმა დ მაბრკოლებს.

— მაგას რაღა თქმა უნდა! ნურც თქვე შეხედავთ დროს საბედო: წვიმა იქნება, თუ რაც უნდა იყოს სულ ერთია მაინც, წამოდით. იქნება მეც ერთბაშათ ავით გავხდე--მაგრამ მე ეგ არას დროს არა დამემართება რა მე მაგარი აგებულებისა ვარ: მართლაც ილიკო მახათაძე მართელი კაცი იყო.

— მაგრამ წაიჩურჩულა მან დაფიქრებით: — იქნება ლა-
მე რამე... მე ფთხილი ვარ, ამიტომაც დამწვიდებული ვარ.

— თქვენ ნულარ მიმცემთ მე, თუ თხოვნა დაგიწყით დედა ჩემმა.

— თქვენ, საბედო სჯული დაგიფარავს და არ მოცემს დედა თქვენსა.

ქალი ჩაფქრდა.

— მე ცოტად მენანება კიდევ ის, წარმოსთქვა ქალმა და მსწრაფლ შეხედა თავის მეგობარს: — დედაჩემი ზოგჯერ კეთილია ხოლმე, აღერსიანია... მაგრამ არა! იმს ჰსურდა ჩემი გაყიდვა, — არა, მე არ მენანება ის; მხოლოდ თინა მენანება: ის ისეთი კარგი რამ იყო, რომ მე ძალიან ვენანებოდი. უწინ მე მარტო თინა მყიარდა, დაუმატა მხიარულად საბედამ: — და ეხლა კი თქვენც მიყვარხართ... მე თქვენ, როგორც ძმას ისე გავოცებდით...

ქალმა დაუშვა თვალები.

— არა... რა საჭიროა...

მანათამე გაწითლდა, ჩაახველა, ჩაიყო საჩქაროდ უბეში ხელი, უნდოდა ამოეღო პაპირიზი.

ერთბაშთ საბედო მეკრა ილიკოს მხრებს და აჯანკალდა.

— აგერ ის... აგერ, წაიხურჩულა ქალმა.

მანათამემ წამოიხედა.

— ეგ არის? სთქვა მან.

ვახტანგი წელის ქნევით მიდიოდა პირდაპირ ამათვენ. ილიკომ კბილები მოუჭირა და გადაფქრებული წამოდგა.

— წავიდეთ საბედო.

— ხა, ხა, ხა! აი სად არის, ლიზა? ეჭვი ყოჩაღ!.. ვახტანგს გაუწითლდა თვალები.

— მინ წად, წახუჭჩულა მახათაძემ ქალს, და გახსოვდესთ: ექვი საათი.

საბედო გაიქცა.

ვახტანგი გ., მიხლოვდა მოწაფესთან, აბჟუტა თვალი და უფრო ძლიან დაუწყო წვეპლას ქნევა. ილიკომ აუჩჩკარებლივის ნაბიჯით შემოლხვია მარცხნივ და გასწია.

— საითკენ? მოძახა ვახტანგმა: — ეგ არი იპარება რალ?

მახათ ძე ჩუმთ იყო და მიდიოდა. ვახტანგი დევწია მას. ესენი გაფლენ ქლიდვან. ქალები და ვაჟები დასეირნობდნენ ამათ ახლოს.

— ჰაი, შე ყურდღლასაიო მშიმაროდა კატასაიოთ მსუნ გო... დადიქ! რუყეირა ვახტანგმა.

მოწაფე მ დოდა ჩუმათა და უსტენდა, სრულებით ყურადღებას არ ძღეედა გაცხარებულ თეადიშისს.

— აი ამათანა ხალხის სიმვიდე? გუდამშიერი!...

ესენი დაუსწორდნენ მოსეირნებს.

— შენ იცი შე ღმრთისაგან შეჩენებულო, რომ მახათანა საქმისთვის ცხერი პირს ჩაგამტერევენ ხოლმე? ის ჩემი ნაცნობია! — დაიღრიალა ვახტანგმა და გამოაჰკრა მხარზედ მახათაძეს.

მოსეირნები დადგნენ.

მახათაძე საჩქაროთ მობრუნდა. პირს სახე მისი იყო შერთალი, ლურჯი ტუჩები უკანკლებდნენ. გაჩუმებულმა შეხედა კობტა პრუწ, ყაწკალს — და წაივლო ვახტანგს მხარეში ხელო, წამოაგდო მოგვერდზედ და რამდენიმე ნაბიჯზე

გარდასტყონა, ქალებმა დაიკვირეს, ვაჟებმა, უკან დაიწახს
და მახთაძემ კი ისევ იმ ნაბიჯით გასწია და ღობის კუთ-
ხვში დაიმაღლა.

მეორე დღეს ჩუმი, თბილი, დღია იყო.
ექვანის ნახევარზედ საბედლო იყო დანიშნულს ალაგს. ხელ-
ში ეჭირა მას პატარა ბოლი. სახეზე ეტყობოდა უძლობა.
პატარა ბიჭებმა გამოიარეს კოკებ იკიდებულმა საბედლოს ახლოს.
ერთმა მთვანეა წაჭრა ხელი თავისი მხანაგს.

— შეხე იმას, ეე! თუ ეგ კარგა სულია ამ დილაზე რას
გამოსულა.

— გოგოებმა მაგრე იცან. აი ეხლა კარგი იფნის სახე-
რე მაგას ძლიან არ მოუხდება.

— ეგ წმინდა წყლისა ხრ უნდა იყოს.

— აბა, რაღა თქმა უნდა!

ბიჭებმა გაიარეს. და როცა კარგათ დაშორდნენ— დაუძა-
ხეს „იხრუეე!“ საბედლო ეერ მიხვდა, რომ ისინი იმაზე ლაპა-
რაუბდნენ. მან გაიარა ცოტაოდენი გზა, წაეიდა დიდ გზა-
ზედ. შორს თეთრი გზა ეკარგებოდა. ამ გზაზედ არაეინ არ
მოჩანდა და ჩუმობა იყო. ქალმა თვალეები დაახამხამა და
შედგა უძრავად ერთს წამს. შორიდგან მოჩანდა ერთი კაცია
გულმა დაუწყო ცემა საბედლოს. მაგრამ ამ კაცმა შეუხვია

მარცხნივ და დაიძალა. ქალმა ჩუმად ამოიოხრა და დაბრუნდა კიდევ იმ ხის ქვეშ. მზე მალლა და მალლა ამოდროდა საბედომ ამოიღო ბოლჩიადმ ნახუქი, უნდოდა ექაშა, მაგრამ ვერ შესძლო და გარდასტყორცნა ტყისკენ.

— ეს კარგი ალაგი ვერ არის, შემამჩნევენ, მოიფეკრა.

— ნეტა ერთი შემატყობინა, მერამთენე საათი იქმნება ეხლა, მაგრამ სულ ერთია: დაეჯდები ჯაგების უკანა და მოუცდი.

ამას უკან მოისმინა ფეხის ხმა. საბედომ მიიხედა.

ერთი ყმაწილი ვაჟი, თეთრი ჩოხიანი, მიდიოდა ამისკენ და სწევდა პაპიროს. ოქროს საათის ძაწკვი უბრწყინავდა თეთრ ტანისა შოხსკდ. ამის წინ მირბოდა ძლილი. ამ ვაჟმა გაიარა ქლის ახლოს, ძლიერ დიდი ნაფაზი ჰკრა და უნდოდა ექმო რგოლი ბოლისა, მაგრამ ვერ მოუხდა ამას.

— აი ამას ვკითხავ, იფეკრა საბედმა. მერამთენე საათია, მითხარით გეტყუა?

ყმაწილი ვაჟი შედგა და გამოიღო საათი.

— ხუთი მინუტი უკლია ექეს საათს.

-- გმადლობთ.

ამ ვაჟს სურდა რამე ეთქო, მაგრამ ვერ გაბედა, დაუსტყინა თავის ძლილს და წაეიდა სიმღერით.

„არ იქნა არ შემხედა ჟამი შეყრისა...“

საბედო გამოვიდა ერთხელ კიდევ დიდგზახედ და გახედა შორს, და კიდევ ცარიელი იყო დაუსრულებელი თეთრი გზა. არაეინ არ მოჩანდა.

ეს წაეიდა ჯაგის უკან და დაჯდა ბალახხედ.

მალლა და მალლა სამოდოდა მზე. საბედლომ გაიგონა ფაეტონის ხმა. ეს ადგა და გადასწია მჯაგის ტოპს და გამოხედა. მან შეჩინა ფაეტონში მჯდომი ქალი, რომელსაც სთელემდა. ცოტას ხანს შემდეგ ჩამოვარდა ჩუმობა. დიდო ხანი იჯდა ცილვე საბედლო, მზე კი მალლა იყო: ბოლოს ადგა ეს და წავიდა ჩუმთ გზისკენ. — სად არის აქამდის? წაიჭურჩულა საბედლომ და შედგა: — იქნება მ.მატყუა.. არ ვიცი მოუცადო კილვე თუ არა! არა; საბედლო, არ მოგატყუა მენ ილიომ: მაგ გვარი ხალხნი არ ატყუებენ. მხოლოდ შენ ნუ იცდი ნურც ხელ... წადი შინ, იქნება ეახტანგმა უჩივლა მას და მისცა თხოვნა, რომლის გამო პოლოცია დაიბარებდა მას? არა. ეახტანგი სირცხვილით არც კი სადმე იტყუოდა გუშინდელ ამბავს... ნუ უცდი, საბედლო, ილიკოს, ის დაიარგა ერთი წლითა, ორით. შესაძლებელია სამითაც, და იკარგა უანბოთ.

ილიკო 7 1881

გაიარა ერთმა წელიწადმა.

ერთს მთვარიან ღამეს მომპლენიჩიში იყო კონცერტი. ბალი და ოთასები საშსე იყო ხალხითა. იკროდა მუხიჯა.

ზოგი ქალებთაგანი, დართუღნი უმეტეს ნაწილ ევროპი-
ულად ისხდნენ სკაბზედ და ელაჟადარდობოდნენ ყმ წეილ
აცებს; ზოგნი კი დასეარნობდნენ ბალის ხეივნებში ზ.ლაში
სტოლის გარშემო ისხდნენ მოსეირნენი და შეეკცეოდნენ.

ერთი იმა სტოლთაგანი, რომელიც იდგა კუთხეში, იყო
გასერილი საკმლითა და სასმლითა. ამ სტოლის გარშემო
ისხდნენ: ახალგაზდა ყმ წეილი ქალი, ჩაცმული ევროპიუ-
ლად; მრჯენიე უჯდა ერთი აფიცერი და მარცხნივ უღც
სტატუი. ქალი ყმოდობაში დაუზოგაუად ყლაპავდა სხვა და
სხვა ძვირფას სასმელებს.

ამ კამპანიის ახლოს გაიარა ორმა აფიცრებმა. ერთი
იმათგანი ოქროს ღარნეტის ქნევით მიუბრუნდა ამხანაჟს
და უჩვენა იმ ქალზე.

— Главная девочка... Вот-ны (ჩინებული ქალი აი თუ).

-- Вот бы... (აი თუ) განუმეორა ამხანაჟმა.

ეს ჩინებული ქალი იყო საბედლო...

დიმ. გრიგოლაშვილი.

1867 წ. ივნისი.

ქათმები კარგი ჯინსისგ.

მუშაიდის ბალის გვერდით უ სიტოესკის შენობებში ის-
ყიდება სხვა და სხვა ჯინსის ქათმები, მოყვანილი რუსეთი-
დამ და სხვა ქვეყნებდამ, ესე იგი: კონხინხინის ჯინსი, ბა-
რმაპუტრა, კარალკა, არაბი ლაშურლისა, გოლლანდისა და
სხ. ყელია გვარი არის შესანიშნავი ანუ ტანითა, ანუ სი-
ლამაზითა და ანუ კვერცხის მდებელობითა. მამალი იყიდება
მანეთად და ათშაურად, დედალი მანეთად. — ფოქსის თუ
ფოქსის ინსტიტუტის მიერ ქათმების აღიარების
მოთხოვნის დასაბუთების მიზნით ესაა — ამგონიერ მამა-
ობიან მოიფეტაობოქ მათ თუ ძილქ ფერ მათობს: ეს
ისეა

„ცისყრის“ დაბარება შეიძლება ამ სახით:

ტფილისში, ადგილობრივ გაუგზავნელად 6 მან. დაშატე-
ბით, 7 მან.

სხვა ქვეყნებში გაუგზავნელით, დაუშატებლივ 7 მან. და-
შატებით 8 მან.

რედაქცია იმყოფება კუყიას საკუთარს კერესელიძის სახლე-
ბში, ქ. ტფილისში.

ვისაც ჟურნალი დააკლდეს და თავის დროზედ არ მიერ-
თოს, უმორჩილესად ითხოვს რედაქცია, მაშინვე აცნობოს
ამ ადრესით:

„ცისყრის რედაქციაში ტფილისს.“